懸賞論募集

YÖN

HAFTALIK GAZETE

ŞU TANIMADIĞIMIZ ÇİN

Yıl: 5 - Sayı: 164 20 MAYIS 1966 125 Kuruş

OKUYUCU'DAN YÖN'E

Kıbrıs Mektubu

«AKBABA», iki haftadanberi Kıbrıs'taki Türk evlerine bir tutam hüzün, bir tutam zehir halinde giriyor... Üstad Yusuf Ziya Ortaç, o kudretli, o kılıç gibi keskin kalemi ile, iki haftadanberi Amerika'nın koruyuculuğunu yüklenmiş... Ve Ortaç'ın o kudretli kalemi, Amerika'yı öylesine sudan nedenlere dayanarak savunuyor ki, okuduğumuz satırların Yusuf Ziya Ortaç imzasını taşıdığına inanmak istemiyoruz..

Biz, Yusuf Ziya Ortaç'ın kudretli ve usta kalemi önünde, yazar olarak, okuyucu olarak hitap ettiği ulusun bir ferdi olarak daima saygı ile eğilmişizdir. Ve bu derin saygımız, Ortaç'ın kaleminden dökülen her satırla biraz daha fazla artarak devam edecektir. Ama uygar inancımız şudur ki, bu derin saygımıza rağmen, o kudretli kalemin, o kılıç kalemin içimizde açtığı derin yaralardan söz etmek hakkına sahibiz...

Yooo!... Muhterem üstadımızın bize, Kıbrıs Türklerine karşı doğrudan doğruya kırıcı bir seslenişi yok... Kaldı ki, biz O'nun dâvamız için yazdığı ateş gibi satırları da unutmuş değiliz... Ama bugün o kudretli kalemin dolaylı darbesi altında allak - bullak olduğumuz gerçeği de ortadadır... Amerika'yı kınayan Türk Gençlerinin sırtına inen kalem dareblerinin rüzgârı, Kıbrıs Türklerini tâ derinden titretmiştir... Bu zehir gibi rüzgâr, bizi can evimizden vurmuştur..

Amerika, Türk ulusunun yüce vicdanında mahkûm olmuştur... Mahkûmiyetin delilleri kesin ve açık - seçiktir... Ve işin acı tarafı şudur ki, Yusuf Ziya Ortaç'ın kudretli kalemi bile bu Tanrısal mahkûmiyeti bozamaz. O kılıç kalemin avukatlığı bile, Amerika'yı vicdanımızın zincirlerinden kurtarıp kalbimizin tahtına oturtamaz.

Türk gençliği, Amerikan Altıncı Filosunun bordalarına tükürdüğü için niye kınansın?... Türkün onuru ile oynayan bu günahkâr Filo değil miydi?. Kıbrıs Türkünün haksız yere dökülen kanından bu günahkâr Filo sorumludur. Dökülen kanımızın hesabını sormak için yola çıkan Mehmetciklerimizi göğüsleyen, bu günahkâr Filo'nun çelik bordaları idi... Bu gerçekleri bütün cihan unutabilir, ama Kıbrıs Türkleri unutmazlar... Bu acı gerçekler, Kıbrıs Türklerinin hafızasına tâ mahşere kadar çivi gibi çakılı kalacaktır...

Altıncı Filo aynı muameleyi başka bir ulusa yapmış ve o muamele üzerine ayni ulusun limanlarına demir atmış olsaydı, tükrükle değil, ymrukla, taşla - sopayla uğurlanırlardı... Hem Amerikalıların koruyuculuğunu yüklenmek sorumluluğunu gösterenler üzülmesinler... Emperyalist Çocukları tükrükten rahatsız olmazlar... Çünkü ezilmiş ulusların haklı hıncı, onların yüzlerinde tükrükten bir maske yaratmıştır. Kulak verin; Afrika'dan Asyaya kadar, çeşitli ırklara mensup çocukların «tuuu!...» nidalarını işiteceksiniz... Ve hattâ hıncın yumruklaşan yankılarını duyacaksınız... Tükrükten rahatsız olmaz onlar... Çünkü yüzlerini, tükürülmesi için uzatmaktadırlar.

Muhterem üstadımız Ortaç, Amerikalıların yüzlerine tükürülmemesi gerektiğini bir takım nedenlere bağlıyor ki, biz bu nedenlerin o harikûlâde dimağdan doğmasını isemezdik.

Amerikalılara neden tüküremezmişiz, biliyor musunuz?... Çünkü daha geçenlerde Hava Ordumuzu 21 yeni uçakla güçlendirmişler!...

Amerikalılara neden tüküremezmişiz, bilyor musunu ?... Çünkü Altıncı Filo'nun ziyareti sırasında misafir gemiciler üç gün üç gece İstanbul'un lokantalarını doldurmuşlar... Çünkü sabahtan akşama kadar Kapalıçarşının yüzünü güldürmüş «Deniz Çocukları...» Çünkü bize döviz, piyasaya canlılık getirmiş Amerikan çocukları...

Öne sürülen bu nedenler bile, Türk ulusunun Amerika ile olan ilişkilerinin gerçek niteliğini ortaya koymaktadır: Dolarla sağlanan, değeri dolarla ölçülen dostluk!... Türk - Amerikan dostluğunun en yeterli izahını, bu açıdan yapmak gerek...

Biz, tarih kadar eski bir ulusuz... Biz, ulusal uygarlığımızı, ulusal gücümüzü dünyaya kabul ettirdiğimiz günlerde, Kristof kolomb Amerika'yı daha keşfetmemişti bile!... Biz bugünkü varlığımızı, Amerika'nın çıkarcı ve huzursuz dolarlarına değil, ulusal hasletlerimize borçluyuz... Bir Kristof Kolomb çıkıp da Amerika'yı keşfetmemiş olsaydı, bu gün yeryüzünde Türkün güçlü varlığı mevcut olmayacak mıydı?... Hem bizim Amerika ile olan ilişkilerimizin geçmişi nedir ki?... Bizi İstiklâl Mücadelemiz sırasında mandası altına almak hakaretine uğratan Amerika ile ancak İkinci Dünya Savaşından sonra müttefik olabildik... Ve bu yakınlaşmanın çıkarları da bizden çok Amerika hesabına ağır basmaktadır... Bizim askerlerimiz, komünizmin sıcak denizlere sarkmasın: önlemek için, çelik göğsünü Sovyetlere siper etmiştir... Amerika, yeryüzündeki efendiliğini bizim gücümüzle muhafaza etmeye çalışmaktadır...

Türk Hava Ordusuna 21 tane uçak veren Amerika, aslında kendi gücüne güç katmanın çabasını göstermiştir... Amerika bu uçakları bize, «Ulusal bir dâvanızda benim tasvibim olmadan kulanamazsınız» kaydı ile vermektedir... Türk çıkarları söz konusu olunca süs niteliği taşıyan bu uçaklar, Amerikan çıkarları söz konusu oldu mu aktif ve korkunç birer silâh niteliği kazanmaktadırlar... Bu gerçeğin delilleri, Kıbrıs dâvamızda çeşitli şekillerde ortaya çıkmış, ittifakların sadece Amerikan çıkarlarına işlediği müşahede edilmiştir... «Hava Ordumuzun 21 yeni uçakla güçlendirildiği» görüşünü bu gerçekçi açıdan değerlendirmek gerekir...

Eğer gerçek kişiliğimizi bulmak istiyorsak Amerikan zenginliğine karşı olan eğilime kendimizi kaptırmamalıyız... Mağrur hareketlerimizle Amerika'ya anlatmalıyız ki, biz kimsenin eline bakmayan yüksek bir milletiz... Amerika'ya anlatmalıyız ki, dostluklar, ancak eşit koşullar içinde sürdürülebilir... Amerika'ya anlatmalıyız ki, biz tarihteki varlığımızı ulusal hasletlerimize borçluyuz... Ve varlığımızı da bu hasletlerimize dayanarak sürdüreceğiz... Yoksa şu kendini beğenmiş, Amerika eğer bizde bir parçacık dolar zaafı sezinlerse, çıkarlarının tahakkuku uğrunda bizi her alanda, her vasıta ile ezmekten, suiistimal etmekten çekinmez... Bu gerçeğin delillerini görmek isteyenler de yine Kıbrıs dâvamızın gelişmelerini tetkik edebilirler. Bu gelişmeleri tetkik edenler göreceklerdir ki, Amerikalı kodamanlar bir milyon seçmenin oyu için mazlum bir toplumu haksız yere satmaktan çekinmezler.

Evet... Amerika bizim vicdanlarımızda mahkûm olmuştur... Yusuf Ziya Ortaç'ın kudretli kalemi bile bu Tanrısal mahkûmiyeti bozamaz... O kılıç kalemin avukatlığı bile Amerika'yı vicdanımızın zincirlerinden kurtarıp kalbimizin tahtına oturtamaz... Bu günahkâr mahkûm, şehitlerimizin kanı, yetimlerimizin ve dullarımızın gözyaşı ile lekelenmiştir... Ortaç'ın kılıç kalemi, bu lekeleri sıvırıp atmaya yetmez...

Ahmet Tolgay — Lefkoşe
(Bozkurt gazetesi Yazarı)

sosyal yayınlar

Mavrice GODELIER

ASYA - TİPİ ÜRETİM TARZI

ÇEVİREN:
ATTİLA TOKATLI

Fiatı 4 Lira
P. K. 716 — İSTANBUL

İSTANBUL MATBAASI
Sunar

HÜRRİYET YOLU

Howard Fast. Çeviren: Behice Boran

Dünya edebiyatının büyük romanları arasında anılan «Hürriyet Yolu» (Freedom Road), Howard Fast'ın en güzel eseridir. Romanlarının konularını çoğunlukla tarihten seçen yazar, bu kitabında, Güney Carolina'da zencilerle beyazlar arasında geçen olayları ele alır. Başta Gideon Jackson olmak üzere hepsi ayrı ayrı derinliğine işlenmiş kişileriyle, lirik üslûbuyla, zenci konuşmalarının eşsiz tadıyla, akla durgunluk veren, insanı isyan ettiren gerçek olaylarıyla, bu roman, hayatınızın sonuna kadar unutamayacağınız büyük san'at eserlerinden biri olacaktır. Howard Fast'ın bu kitabıyla, çağdaş Amerikan edebiyatının doruklarından biri haline geldiğini söyliyen eleştirmenlerin sayısı pek çoktur.

Fiyatı: 10 Lira

YENİ KİTAPLAR

Varlık Yayınları bu ay çıkan kitaplarını sunar.

1) Varlık Şiirleri Antolojisi, 4 lira.
2) Dünyada ve Bizde Sendikacılık, 5 lira.
3) Bertrand Russell: Saadet Yolu, 5 lira.
4) Alberto Moravia: Romalı Kadın, roman, 6 lira.
5) Robinson Crusoe Daniel De Foe — Yaşar Nabi 2 lira.
6) Jean - Paul Sartre: İş İşten Geçti, roman, 2 lira.
7) En Güzel Dünya Masalları (N. Y. Taluy) 1 lira.

YÖN — 141

NİL YAYINEVİ SUNAR

SINIRDAKİ ÇİFTLİK

Yazan: Jordan Jovkov
Çeviren: Tahir ALANGU
Bulgar Edebiyatından dilimize
Kazandırılan ilk şaheser
Lüks ciltli: Fiatı. 12,5 lira

DOSTOYEVSKİ'NİN DÜNYASI

Yazan: Henri Troyat
Çeviren: Leylâ GURSEL

Bu eserde Dostoyevski'yi, çoğu kez yoksul bir yaşamanın güçlükleri içinde, hapiste, idam mangasının önünde, zindanda, sürgünde tutkularının atılışları içinde adım adım izleyecek ve yaşamına paralel olarak, bütün romanlarının ustaca kaleme alınmış çözümlemelerini bulacaksınız.

Lüks ciltli: Lâke şömiz içinde Fiatı: 12,5 lira

NİL YAYINEVİ Nuriosmaniye cad. No. 38 İstanbul

(Yön: 152)

Doç. Dr. Sencer Divitçioğlu
ASYA TİPİ ÜRETİM TARZI
VE AZ - GELİŞMİŞ ÜLKELER

Asya tipi üretim kavramı üzerinde yeni görüşler. Toplumcuların iktisatçıların bütün aydınların olumlu tartışmalarına temel olacak nitelikte bilimsel bir çalışma. Fiatı 3 TL.

ELİF YAYINLARI

İsteme adresi: Elif Kitabevi, Beyazıt, İstanbul

YÖN — 140

ETİ YAYINEVİ

NÂZIM HIKMET'in
Destan Kahramanı

İnceleyen:

ABDÜLBAKI GÖLPINARLI

—İsmet Sungurbey'in önsözü

ve

VARIDAT'IN tam çevirisi—

750 Kuruş

Genel Dağıtım:

UĞRAK KİTABEVİ —

Beyazsaray — BEYAZIT

(YÖN: 151)

BÖYLE GELMİŞ
BÖYLE GİTMEZ

Yazan:
AZİZ NESİN

Bu eser, Türk Edebiyatında ilk otobiyografidir. Aziz Nesin'in hayatını anlattığı bu eserde, bir çağın toplumsal kesitini bulacaksınız. Aynı koşullar altında yetişmiş kuşakların hayatı ve çevreleri bu kitapta yansımaktadır.

15 LİRA
DÜŞÜN YAYINEVİ —

Cağaloğlu, Nuruosmaniye, Atasaray, No: 206 — İstanbul.

(YÖN: 150)

YÖN

HAFTALIK FİKİR VE SAN'AT GAZETESİ
Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu — Münir Süleyman Çapa — Doğan Avcıoğlu
İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Doğan Avcıoğlu
Basıldığı yer: Güneş Matbaacılık T. A. Ş.

ADRES: Yazı İşleri: Sümer Sokak No: 16/8, Yenişehir — ANKARA. Telefon: 170989 — İstanbul Bürosu (Satış ilân ve Abone işleri): Mollafenari Sokak No. 32, Cağaloğlu — İstanbul. Telefon: 229570 — Posta Kutusu: 812 İSTANBUL.

ABONE: Bir yıllık (52 sayı) 60 T.L., Altı aylık (26 sayı) 30.— T.L., Üç aylık (13 sayı) 15.— T.L. dır Yurt dışı abonmanlarda bu bedellere ayrıca posta pulu ücreti kadar ilâve yapılır. Geçmiş sayıların fiyatı 2.50 T.L.'dir.

İLÂN: 25.— T.L.'dır Sürekli çıkacak ilân ve reklâmlarla kitap ilânları için özel indirimler yapılır ilân ve reklâmların yayınlanmasından ötürü hiçbir sorumluluk yüklenilmez

BAKIŞ

TÜRKİYE'NİN AÇLIĞI VE AMERİKA

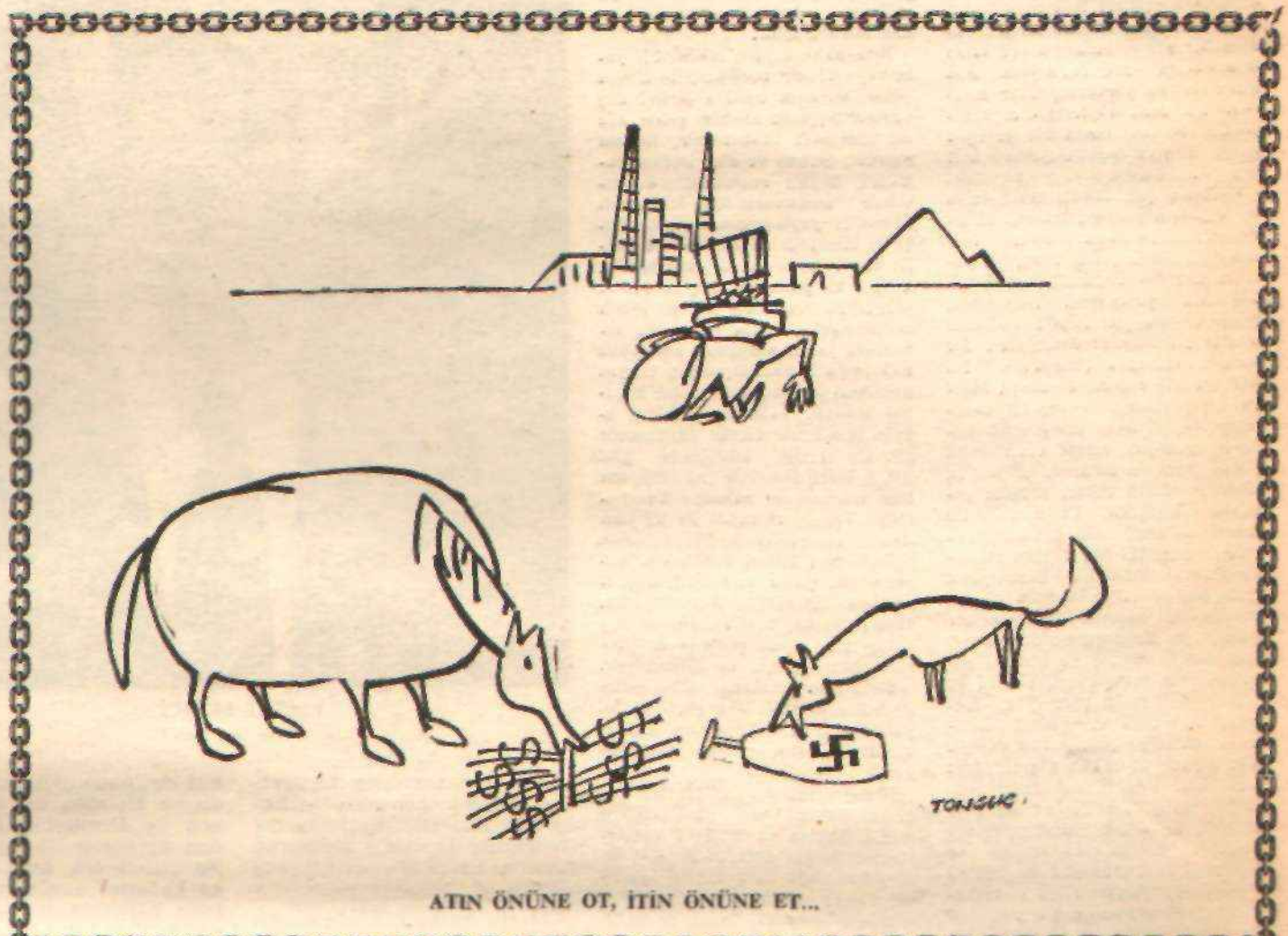

ATIN ÖNÜNE OT, İTİN ÖNÜNE ET...

Ne zaman ki Sam Acmanın elden nasıl çıkartacağını bilemediği gıda fazlaları tükenmeye başladı, Amerikan yetkilileri, Türkiye'nin de —Hindistan ölçüsünde değilse bile— ciddî bir açlık tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğunu birden keşfediverdiler. Şimdiye kadar Amerikan geleneği, dış yardımlar sâyesinde, Türkiye'nin nasıl hızlı bir kalkınma içinde bulunduğunu belirtmekti. Dean Rusk bile, Ankara'daki son CENTO toplantısında, Türk kalkınmasını öven bir sürü tatlı rakam okumaktaydı.

Amerikan yetkilileri, «Buğday mı, soya yağı mı? Buyurunuz, istediğiniz kadar verelim. Hele siz kalkınınız» demekteydiler. Ama şimdi Amerikan gıda stokları tükenmiş ve yetkililer, «Kalkınmak mı? Açlığa doğru gidiyorsunuz. Önce gıda üretimini arttırın» türküsünü çığırmaya koyulmuşlardır. Bu bakımdan, Amerikan Yardım Teşkilâtı Direktörü James P. Grant'ın, Amerika'dan dönen Türk tarım uzmanlarına başarı sertifikaları dağıtırken geçenlerde yaptığı konuşma öğreticidir. Endişe verici, korkunç grafiklerle süslenen konuşmasında Mr. Grant şunları söylemektedir: «Türkiye... gelecek 10 ilâ 20 yıl içinde gittikçe artan ciddiyette bir gıda sıkıntısı ile karşı karşıyadır.

Yakın zamana kadar, yeni toprakların ekilebilmesi mümkün bulunduğundan Türkiye şanslı olmuştur... Ekilmekte olan arazinin artmasının durması, ancak 1960'tan bu yana görülmüştür. 1950 yıllarında genellikle ekilen toprağın artması sonucu olmak üzere, Türkiye, halkını doyurmayı başarmıştır.

Türkiye'de hububat veriminde artış, yeterı kadar sür'atli değildir. 1957, 1958 ve 1959 yıllarında Türkiye insan başına 550 kilo hububat istihsal etmekteydi. Son yıllarda bu rakam, 500 kiloya yakın bir seviyeye inmiştir ve yakın bir gelecekte, belki de 500 kilonun altına düşecektir.

Bu temayül değişmediği takdirde, Türkiye gelecek yıllarda *geniş ve gittikçe artan miktarda* hububat ithal etmek mecburiyetinde kalacaktır.»

İthalât zorunluluğunun, öteki az gelişmiş ülkelerin de geniş ölçüde gıda sıkıntısı çekeceği bir döneme rastlıyacağını, yâni Amerika'nın Türk parası ile gıda maddesi sağlamakta artık güçlük çekeceğini belirten Grant, bugünkü eğilim devam ettiği takdirde, Türkiye'nin 1970 yılında 1 milyon tonun üstünde, 1980'de ise 2 milyon *tondan fazla hububat ithaline* ihtiyacı olacağını ileri sürmektedir. Grant'a göre, gerekli gıda maddelerini dövizle ithâl etmek zorunluğu vardır ve kıt dövizlerin gıda ithaline gitmesi, makine ve ham madde ithal imkânlarını baltalayacaktır. Amerika, şimdiden tarım fazlası satışlarını azaltmış ve soya yağı için bu yıl döviz istemiştir.

Bugünkü tarımsal üretim artışı, yılda ortalama yüzde 1,7 civarındadır. *Gıda sıkıntısını önlemek için*, AID Direktörüne göre, bir yandan nüfus artışı yavaşlatılmalı, öte yandan tarım üretimi artışı yüzde 3'e çıkarılmalıdır.

Grant, doğumları sınırlamanın başarılı sonuç vereceği inancındadır: «*Türkiye son yıl içinde*, memlekette milyonlarca insana, ailelerinin ne büyüklükte olması kadar, bunların sağlık ve refahının geliştirilmesini de sağlayacak geniş bir aile plânlaması gayretine başlamıştır. Başarılı bir aile plânlaması gayretiyle, nüfus artışı nisbetinde önemli bir azalma olacaktır.»

Mr. Grant'ın aile plânlaması konusundaki iyimserliğine katılmak çok güçse de, önümüzdeki *yıllarda ülkemizi bekleyen gıda* sıkıntısı hakkındaki görüşleri doğrudur. Yıllardır süren kolaylık politikası, hayli geniş imkânlarına rağmen, Türkiye'yi açlık tehlikesinin eşiğine getirmiştir. Cömertce verlen Amerikan gıda fazlası yardımları ise, bir morfin etkisi göstererek ve yerli üretimi baltalayarak, bu kolaylık politikasının önemli bir desteği olmuştur. Ne var ki, Sam Amca, bugün elinde satacak mal kalmayınca, «*tarım üretiminizi arttırın*» derken, yeni bir çıkarcı kolaylık politikasının şampiyonluğunu yapmaktadır. Zira teklif edilen politika, «sanayii yavaşlatma pahasına, tarıma öncelik tanıma» biçimindedir. Mr. Grant, aslında kalkınmadan vazgeçme anlamına gelen bu teklifi, «Modern tarım aslında endüstriyel kalkınma demektir» formülü ile sunmakta ve formülünü şöyle açıklamaktadır: «Traktör kullanan bir şahıs, tıpkı *bir fabrikanın işçisi gibi bir makine* kullanmaktadır. Petrol rafinerilerinden elde edilen yakıtı kullanmaktadır. Baraj inşaatından sağlanan suyu kullanmaktadır. Bir araç montaj fabrikasından çıkan traktörü kullanmaktadır.»

Görüldüğü gibi, Mr. Grant'ın tarımsal kalkınma programında bir traktör sanayiine dahi yer yoktur! «Endüstriyel kalkınma» anlamına gelen modern tarımı geliştirme çabalarında, yabancı traktörün montajı ile yetinilecektir. Sun'i gübre tesislerinden söz edilmesi ise, dünya çapında tasarlanan yeni bir soygunun ilk belirtileridir. Şöyle ki, büyük Amerikan petrol şirketleri, az gelişmiş ülkelerde yüksek fiyatla sun'i gübre *satacak tesisler kurmak için* geniş bir taarruza girişmişlerdir. Amerikan Hükûmetini, «Önce tarım» politikasına iten nedenlerden biri de, petrol şirketlerinin sun'i gübre üretimine talep hazırlama çabasıdır. Nitekim büyük bir kıtlık geçiren Hindistan, Amerika'dan muhtaç olduğu hububatı sağlayabilmek için, ilk önce, yabancı şirketlerin gübre tesislerinde hisselerin çoğunluğuna sahip olmaları şartını kabullenmek zorunda kalmıştır. Başbakan Indra Gandi, bu yüzden muhalefetin sert eleştirmeleriyle karşılaşmıştır. Muhalefet, «Batı baskısı altında hükûmetin satıldığını» ileri sürmüştür. Washington'da yayımlanan «*The New Republic*» dergisi ise, bu konuda şu bilgiyi vermektedir: «Amerikan Yardım Teşkilâtı hâlen büyük petrol şirketlerinin Hindistan'da gübre fabrikaları kurmalarını ve işletmelerini öngören bir plânı saldırgan bir biçimde desteklemektedir. Bu plân, petrol şirketlerinin gübre için hâlen uyguladıkları yüksek fiyatları muhafaza edebilmelerini sağlayacak şartları taşımaktadır. Bu teklif, Hintlileri son derece rahatsız etmektedir. Onlar, daha ucuz yakıtlardan gübre imal ederek maliyetleri geniş ölçüde düşürmek arzusundadırlar.»

Hindistan, Amerikan yardımına son derece muhtaç olduğu için, gübre kazığını istemeye istemeye kabul etmiştir. Türkiye ise, sun'i gübre işinin plânlamasını gönüllü olarak Amerikan Yardım Teşkilâtına bırakmıştır! AID, sun'i gübre işini, Amerikan petrol şirketlerinin çıkarlarına göre plânlamakta herhalde kusur etmiyecektir. Halbuki, devlet sermayesi ile kurulmuş olan Petkim, sun'i gübre işini plânlamış bulunmaktaydı ve bu çok kârlı alanda millî fabrikalar kurma hazırlığı içindeydi. Yabancı sermaye hayranı bir iktidar, bu hazırlıkları yok sayarak, AID'nin telkinleriyle, gübre fabrikaları işini yabancı petrol şirketlerine peşkeş çekme yolundadır.

Türk kamu oyu, konunun önemini henüz kavramış değildir. Fakat, milli gübre fabrikaları kurulması meselesi de, petrol dâvası gibi önemli bir konudur Türk *milliyetçileri, petrol ve madende* olduğu gibi, gübre fabrikaları meselesinde de mücadele etmeye hazırlanmalıdırlar.

Doğan Avcıoğlu

BASKIN OLAYINDA MÜTHİŞ BİR İDDİA

«SÜKAN ve POLİSLERİ, MECLİSİ BASMIŞLARDIR!»

Senatonun son toplantısı, Türkiyede artık sözün anlamı kalmadığını gösteren yeni bir örnek oldu. Bir Sadi Koçaş, bir Şükran Ozkaya en ağır suçlamalar yapıyorlar, «çeteden, yataklıktan, meşruiyeti yitirmeden, Atatürk ve 27 Mayıs düşmanlığından» söz ediyorlar, fakat bu sözlerin muhatabı olanlar, fütursuzlukla dinliyorlardı. Sonra İçişleri Bakanı çıkıyor, «Allah kelâmı, Mahkemei Kübra» diye bir şeyler anlatıyor ve «Ben Anayasanın savunucusuyum. Ben din istismarı yapmam, Allah kelâmını inanarak söylerim» diyebiliyordu. Bakan, hattâ bir tertiple karşı karşıya bulunduğunu bile ileri sürebildi!

Halbuki çok sınırlı imkânlarla ve iktidarın manevi baskısı altında yürütülen İsmail Arar Komisyonunun raporu dahi, İçişleri Bakanının suçluluğunu ortaya koymaya yeterliydi. Komisyon, gelecek kaygısı içinde bulunan Meclis personelini dinleyerek bir sonuca varmaya çalışmıştı. Bu dar çerçeve içinde, aramaya Meclis dışı unsurların katılıp katılmadığını, evrakın karıştırılıp karıştırılmadığını tesbit etmek çok güçtü. Ama aramanın, «Sükan'ın istek ve ısrarlı takibi üzerine yapıldığı» apaçıktı. Ve Sükan, bu talebini «Meclislerin Başkanlarına bildirmeyip, iki AP. li idare âmirini görevlendirmişti.» Komisyona göre, bu, Sükan'ın «tamamiyle yetkisi dışında usulsüz ve yersiz» bir davranıştı. Bakanın bu davranışından dolayı «siyasi ve hukuki sorumluluğunun» takdiri, TBMM ile Millet Meclisinin görevliydi. Komisyon, olayın cereyanını tanıkların ifadesine göre tesbit edebildiği ölçüde şöyle anlatmaktadır: Gece saat 1'de Sükan, Pehlivanlı'yı aramıştır. TBMM. ne ait bâzı makine ve teksir makinelerinin Meclisin dışına çıkarıldığını ve bunlarla beyannameler basıldığını söyliyerek, Pehlivan'ı makamına çağırmıştır. Pehlivanlı, 1.30 da Meclise gelmiş ve ikinci bir emre kadar Meclise giriş-çıkışı yasak etmiştir. AP. li Senato İdare Amiri Hilmi Onat'a telefon ederek Meclise gelmesini istemiştir.

Pehlivanlı, Sükan'ın telefonu üzerine İçişleri Bakanlığına gitmiş saat 2 de tekrar Meclise dönmüştür. Mecliste, odalar, bodrum ve depolar aranmıştır. Aranan odalar gece nöbetçilerinin kullandığı «grup» anahtarlarıyla açılmış, bu anahtarların açmadığı bazı odalar, aşağıdan 1 No.lu kapıdan kendi anahtarları getirilmek suretiyle açılmıştır. Yapılan «arama ve tesbitin amaç, mahiyet ve şumulünü kapsayan usulüne uygun bir zabıt» tutulmuş değildir.

Pehlivanlı, saat 1 de koyduğu Meclise giriş-çıkış yasağını, 7 Mayıs Cumartesi sabahı 6.30-7 arasında kaldırmıştır. Bu aradu Meclise gelmeye başlayan personelin ellerinde görülecek paket ve çantaların kontrolunu emretmiştir. Pehlivanlı, ilk ihbarı Sükan'dan aldığı halde, yaptığı arama ve tesbit sonucunu, ona bildirmemiş, ifadesine göre sabah saat 9 da Bozbeyli'ye anlatmıştır.

Yukarıdaki, olaylar tesbit edildiği halde, Sükan, Senato'da hâlâ «tek kimseye telkin ve görüş bildirmediğini» ileri sürmekte ve «ispat edin, delil, vesika getirin» demektedir.

Bu arada 27 Mayıs hareketine katılan ve 27 Mayıstan sonra devletin pek çok kilit görevlerinde bulunan emekli Hâkim Yüzbaşı ve Ulus Gazetesi fıkra yazarı Fikret Ekinci, Sükan ve polislerinin Meclisi birlikte basıp, etrafı birlikte aradıklarını kesin bir dille ileri sürmüştür. Ekinci şöyle demektedir:

«6-7 Mayıs gecesi, saat 24'e pek az kala, İçişleri Bakanının şahsi muhbiri, özel telefondan, makamında Sükan'ı aramıştır. İçişleri Bakanlığına, Bakan çalışma odasına bitişik ve ara bir kapıdan girilen, küçük bir oda vardır. Özel görüşmeler bu odada yapılır. Sükan, özel muhbirinden aldığı telefon üzerine, bu odaya geçmiştir ve paralel bağlı, bu odadaki telefonla muhbirle görüşmüş ve muhbirin ihbarını teyepe aldırmıştır. Bu teyp bandı kendilerindedir. Muhbirin adı bizde mahfuzdur ve şimdilik bunu açıklamıyacağız. Yalnız, şu kadarını açıklıyalım ki, Sükan tekrar yalan söylemeye kalkışmasın, olayı bilmektedir çünkü. Şahsi muhbiri, ihbarın ertesi günü, bazı kişiler tarafından, ne sebepten olduğu bilinmez, «Angora pastahanesinde» dövülmüştür.

İhbarın mahiyeti, zaten bir yazı veya teksir maknesinin dışarı götürülmesiyle ilgili değildir. Beş otomobil içinde Meclise gelen söz de komünist talebelerdir. Bunun üzerine, Sükan ve akıl hocası polisleri, hayali suçluları, suçüstünde bastırmak için bu şerefi kimseyle paylaşmamak kıskançlığı ve cimriliği içinde, Büyük Millet Meclisine baskına gitmişlerdir. Sükan ve polisleri Büyük Millet Meclisini, birlikte basıp, etrafı araştırmışlar, fakat muhbirin ihbarının yalan olduğunu anlayınca bakanlığa dönmüşlerdir. Olayın meydana çıkacağı endişesine kapılan Sükan, polislerin verdiği akılla ikinci bir tertip düzenlemiştir. Bu tertip, bildiğimiz gibi AP. li idare âmirinin çağırılıp, malûm mizansenin sahneye konmasıdır. Tahsili olmayan ve bu yüzden komplekaler içinde çırpınan idare âmiri Zühtü Pehlivanlı, okşanan bir gurur ve vaid içinde aramaya giriştiği düşünülebilir. İkinci arama, bay Sükanı ve suç ortağı bazı siyasi polis mensuplarını gizlemek için tertiplenmiştir.

Şimdi, Bay Sükan'a millet önün de bunu yalanlamaya gücü varsa, yalanlamasını bekliyorum. Bizzat kendi itirafını yüzüne çarpacağım.»

İddia, yenir yutulur cinsten değildir. Fakat Ulus gazetesinden sonra, Akşam ve Milliyet gazetelerinde de yer alan bu müthiş iddia, Senatoda üstü kapalı geçildi. Yalnız sabah gazetesi, karşı taarruza geçerek, İkinci'yi MDO' culukla ve tertibin içinde olmakla suçluyordu: «Bay Ekinci, siz, Turhan Feyzioğlunun Başbakan Yardımcısı iken Millet Meclisi kürsüsünden açıkladığı ve MDO ve SDK isimli beyannameleri kaleme alan şahıs değil misiniz? (.....)

Bay Ekinci, 10 Ekim seçimlerinden sonra AP iktidara gelince kanunsuz faaliyetlerinize devam edemediniz. Çünkü Hükümet, Türkiyede huzur ve nizamı sağlamak için bütün tedbirleri alıyordu. Fakat siz Devletin huzurunu bozucu faaliyet göstermediğiniz vakit rahat edemiyordunuz, bir iki denemeye giriştiniz, fiyaskoyla neticelendi. Polis beyannameleri ve nere de basıldığını tesbit edip meydana çıkarıyordu. Gayet kurnaz bir insan olduğunuzdan yakanızı polisin elinden kurtarıyordunuz. Piyonlarınız yakayı ele veriyordu.

Düşünüp taşındınız, beyannameleri Meclisin daktilolarında yazar ve teksirlerinde basarsanız, polisler Meclise giremiyeceklerinden beyannamelerin nerede ve kimin tarafından yapıldığı öğrenilemiyecekti (.....)

Sizin muhbir olarak şüphelendiğiniz eski ideal arkadaşınızdır. Ama siz kendisinden şüphelendiğiniz için 27 Mayıs Milli Devrim Derneği üyelerinden altı genci kendisini dövmelerini ve korkutarak, size ait olan ve hepsi de kanun dışı bulunan işlerinizi açıklamasının önüne geçmeleri için vazifelendirdiniz. Bunlar mechul şahıslar değillerdir. Altısının da ismi, polis tarafından bilinmektedir. İkisi yakalanarak Adli yeye sevkedilmiştir.

İhbarın aslı, (daktilo makineleriyle ilgili olmayıp, beş otomobil içinde Meclise gelen, sözde komünist talebeler dir) diyorsunuz.

Bay Ekinci, Mecliste müstahdem olmadığınıza göre, o saatte siyasi polisce faaliyetleri bilinen gençlerle birlikte Mecliste ne işiniz vardı? Bugünlük burada kesiyoruz. Devam ederseniz, devam edeceğiz».

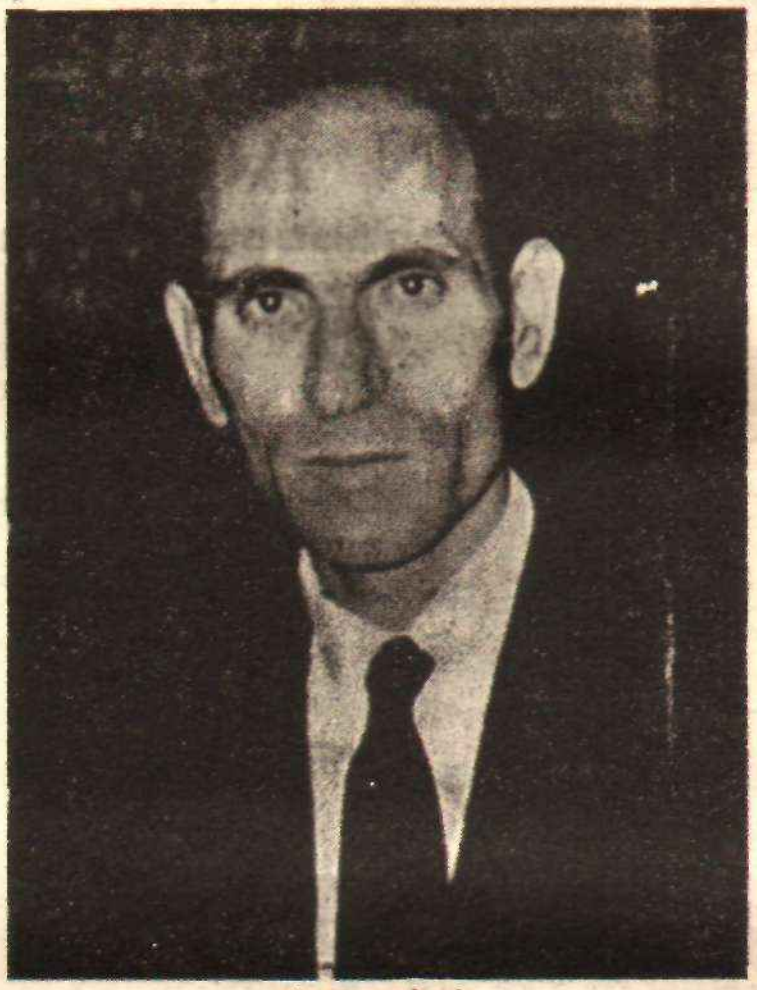

FİKRET EKİNCİ
Meydan okuyor

Meclis baskını, böylece bir james Bond hikâyesi haline gelmektedir. Dayak yiyen «şahsi muhbir» kimdir? Ankarada herkesin ağzında dolaşan söylentilere göre, muhbir, dört yıldır Hukuk Fakültesinin birinci sınıfında bulunan müzmin bir talebedir. Son günlere kadar gençlik örgütlerinde çeşitli görevler almış, gerek öğrenci liderleriyle, gerek politikacılarla sıkı ilişkiler kurmuştur. Müzmin öğrenci, 21 Mayıs ihtilâl tesebbüsünden sonra, Talât Aydemir lehine yayınlanan bir bildiri dolayısiyle bir kaç talebeyle birlikte yakalanmış, ancak arkadaşlarının ceza almasına karşılık, o beraat etmiştir. Hapishanede iken Kürtçülük sanıklarıyla dostluk kurmuş ve sonra bunların aralarında konuştuklarını polise ihbar etmiştir. Kürtçülük konusundaki Bekata — Azizoğlu çatışması dolayısiyla kurulan Parlamento Komisyonunda ifade vermiş ve bu ifade üzerine, bir milletvekilinin, onun ne sıfatla Kürtçülük sanıkları arasında bulunduğu sorusu cevapsız kalmıştır.

Müzmin talebenin barlarda hâdise çıkarttığı ve yukarıdan gelen telefonlarla serbest bırakıldığı defalarca görülmüştür. Hovarda genç, son zamanlarda barlarda bol para harcamaktaydı.

Müzmin talebe, 27 Mayıs Milli Devrim Derneğinin içine sızmayı ve hatta Senato'da bir görev almayı sağlamıştır. Ama Dernekteki durumu sarsılınca gözden düşen müzmin talebe, bir büyük darbe ile «iadei itibar» etmek istemiştir. «Arabalarla Meclise giden gençler» ihbarı böylece doğmuştur.

Bu söylentiler, Fikret Ekinci'nin iddiası ve Sabah gazetesinin tehditkâr karşı iddiası ve Ekinci'nin «Yalnız küçük dilinizi yutmanız için şu kadarını yazayım ki, muhbiri de, onun dövülmesini de, olayın biçimini de, bizzat Sükan ve Demirel'in ifadelerinden öğrenmiş bulunuyorum. Bu sizleri çok aşar. Şimdilik şu kadarını söyliyeyim ki siz lerin kafasıyla yeni tertip hazırlayanlar bir kere daha kepaze olacaklardır» diye meydan okuması, Meclis aramasının daha bir çok karanlık noktaları bulunduğunu ve meselenin şimdi göründüğünden çok daha vahim olduğunu ortaya koymaktadır. Sıradan bir kişi olmıyan Fikret Ekinci, en kesin dille ağır bir suçlamada bulunmuş ve Sükan'ın polisleriyle birlikte Meclisi bastığını ileri sürmüştür. Bu ağır suçlama karşısında Bakan, uzun süre susmuş ve Milliyet muhabirinin bu konudaki sorusuna da kesin bir cevap vermemiştir. Bu durumda, «sessizlik» anlaşılır şey değildir.

Son Türk Devleti ve Demirel

Seçim kampanyası büyük bir ilgisizlik içinde, fakat sert geçeceğe benzemektedir. İktidarın yedi aylık bilânçosu sıfırdan da kötüdür. Seçim Kanunu denemesinden sonra, Meclis araması gibi vahim bir olay, muhalefeti en sert biçimde iktidarın karşısına dikmiştir. İnönü'den farklı olarak, AP'li seçmeni bir ölçüde etkileme gücü olan Bölükbaşı, AP'yi sarsmak için bütün belâgatını seferber etmiştir. İnönü ise, CHP' li seçmenlerin seçime istirâkini ve teşkilâtın şevkle çalışmasını sağlamayı ön plân da tutan konuşmalar yapmaktadır: «AP'yi doğru yola getirmek için, muhalefetin oyu artmalı, AP'nin ise azalmalıdır». AP ise, Bölükbaşı'yı dahi TİP'cilikle suçlamanın yanı sıra, Hükümeti çalıştırmayan muhalefeti millete şikâyet etmektedir. Bütün bunlarda bir yenilik ve acayiplik yok.

Kampanyanın tek acayipliği Süleyman Demirel'in «Son Türk devletinin koruyucusu» olarak ortaya çıkması ve «Türkiye müstemleke ve Türk halkı müstemleke halkı değildir» diye cahm satmasa teşkil etti. Demirel, bu sözleri, hem de Atatürk'le birlikte «son Türk devletini kurtaran ve kuran» İnönü'yü telmihen söylüyordu. Demirel'in siyasi tarihimize geçmesi gereken sözleri şöyledir:

«Son Türk devletini yıkıp bunun enkazı üzerinde virane kuşları gibi ötmek isteyenler muvaffak olamıyacaklardır. Türkiye müstemleke ve Türk halkı müstemleke halkı değildir. Bu mücadeleden Türk milleti muzaffer çıkacaktır».

Demirel'in ağzında şaheserleşen bu sözlere, İnönü'nün hayretle temas etmemesi imkânsızdı. Nitekim, kampanyayı açış konuşmasında İnönü şöyle dedi:

«Başbakan son günlerde, Türkiyenin müstemleke olmıyacağını söylemiştir. Bunu kime, ne için söylediğini anlayamıyorum. Bu fikri kendisine iyi mal etsin, yakın arkadaşlarına iyi anlatsın. Bu akılların muhatabı millet içinde pek azdır. Cumhuriyet Halk Partisi içinde ise hiç yoktur».

Demirel'in cüretkâr sözlerine Turhan Feyzioğlu da takıldı: «Türk halkı, müstemleke halkı değildir, diyor. El bette değildir. Hiçbir zaman da olmıyacaktır. Cumhuriyet Halk Partisi, Başbakanın daha doğmadığı günlerde, vatan topraklarının müstemleke olmaması için kurulmuş bir siyasi partidir.

Cumhuriyet Halk Partisi, Türkiyeyi siyasi veya iktisadi bakımdan bir sömürge haline getirmek isteyen dış ve iç düşmanlarla savaşmış olan bir partidir.

Hiçbir dış kuvvetin, hiçbir dış menfaat çevresinin veya bunların Türkiye içindeki hiçbir temsilcisinin gücü, Türk milletini siyasi ve iktisadi bakımdan sömürge halkı haline getirmeye yetmiyecektir.

Son Türk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti, Atatürk yolunda daima yaşayacak ve yükselecektir. Türkiye Cumhuriyeti ile birlikte kurulmuş olan CHP, bu devlete dıştan veya içten yönelecek her yıkıcı hareketin karşısına dikilecektir».

Demirel ve son Türk devletini, onu yıkmak istediğini söylediği İnönü'nün elinden kurtarmak! Türkiye, tarihinde, sözün bu ölçüde anlamını yitirdiği başka bir dönem herhalde yaşamamıştır.

Sunay ve 19 Mayıs

Cumhurbaşkanı Sunay'ın liderlerle yaptığı görüşmeler pek ümit verici olmadı. Görüldü ki, ancak seçimlerden sonra partiler arasında, kâğıt üzerinde bir «asgari müşterek» bulmak belki mümkün olur.

Bu görüşmelerde, Başkan Sunay'a hâkim gözüken tarafsızlık anlayışı, 27 Mayısçı çevrelerde haftten bir haval kırıklığı yarattı. Başkan, partilere karşı elbette tarafsız olacaktı. Fakat 27 Mayıs, laiklik ve Anayasanın korunması gibi konularda tarafsızlık düşünülemezdi. Devletin başındaki kişi bu meselelerde taraflı olmak ve ağırlığını bütün gücüyle hissettirmek durumundaydı. Bu bakımdan, Başkan Sunay'ın 19 Mayısta yapacağı belirtilen konuşma önemle bekleniyor.

Sunay, 19 Mayıs konuşmalarını yeniden ihya etmekle, verinde bir jest yaptı. Yalnız bu, bir biçimden ibaret kalmamalı ve 19 Mayıs nutukları, gerçekten 19 Mayısçı olmalıdır

Başbakan Demirel, Raymond A. Hare ile
Yabancı sermayenin faydalısını seçermişiz...

Amerikan Kongresinde Türkiye

Amerikan Kongresi komisyonlarında, yardım verilen ülkelerin durumu, gizli oturumlarda sık sık konuşulur. Ve bunların sansür edilmiş bir kısmı zaman zaman yayınlanır. Eğer bu gizli oturumlarda konuşulanlar tam olarak açıklansa, yardım verilen ülkelerin nasıl bir sömürge durumuna düşürüldüğü apaçık ortaya çıkacaktır. Zaman zaman açıklanan sansürlü kısımlar dahi, dış yardımların Amerikan tekellerinin emrinde nasıl bir tuzak olarak kullanıldığını göstermeye yeterlidir. Nitekim Cumhuriyet'in Washington muhabiri Fred J. Zusy, bunun yeni bir örneğini geçenlerde verdi: Temsilciler Meclisi Dış Meseleler Komitesi, eski Ankara Büyükelçisi ve şimdi Orta Doğu İşlerinde Dışişleri Bakanının Yardımcısı olan Raymond A. Hare'i sorguya çekmiş. Sorgu sırasında Pensilvanya temsilcisi Thomas Morgan, «Türkiyede gümrükler çok yüksek. Bu, yabancı sermaye yatırımları için iyi değil. Türk Hükümetine indirtmek için çaba gösterdiniz mi» diye soruyor. Hare ise, gümrük tarifelerinin yüksekliğinden çok, ithalatı izne bağlamanın güçlük yarattığı cevabını veriyor. Yâni, her ikisi de, Amerikan Hükümetinin, ithalât tahditlerini kaldırarak Türkiyeyi açık pazar haline getirmesi yolunda çaba göstermesini kabul etmiş durumda.

Hare ve Dış Yardım Yönetmeni Macomber, ayrıca, Türkiyede devletçiliği tasfiye etmek istediklerini ve AP. yi bu görüşü benimsediği için beğendiklerini açıklamakta sakınca görmüyorlar. Macomber'in ibretle okunacak sözleri şöyledir: «Gümrük tarifeleri çok önemli bir mesele olmamıştır. Önemli olan, genellikle özel sektörün desteklenmesindeki aksaklıktır. Devletçilik, Türkiyede eski ve hürmet gören bir görüştür, biz ise Türkiyenin problemlerinden çoğunun devletçilikten ileri geldiğini düşünüyoruz. Orada özel sektöre, daha çok rol verilmesini görmenin sabırsızlığı içindeyiz. Seçimle başa gelen yeni İktidar da, aynı şeyden (devletçilikten) şikâyetçiydi.»

Hare de bu sözleri şöyle tamamlamaktadır: «Bürokrasinin bir kısmının (Planlamanın ve Maliyenin dürüst yüksek memurlarını kastediyor) dış yatırımlara tüm sempati ile baktığı konusunda şüphe liyim. Aksine belirtilere de, çok şahit olunduğunu söyleyebilirim.

Ancak, şimdiki hükümet özel sektör taraftarı ve özel sektörden yana görünüyor. Bu görünüşte kendi özel sektörleri olduğu kadar, yabancı özel sektörler de vardır.

AP. iktidara dönmüştür ve bu parti, orta sınıf ile özel teşebbüsün partisidir.»

Bu sözlerden çıkan anlam açıktır: Dış yardımlar, devletçiliği tasfiye ve yabancı sermayeye kapıları açmak için bir baskı aracı olarak kullanılmaktadır. Amerikan Büyükelçisinin ve AID'nin başlıca görevlerinden biri budur. Süleyman Demirel ise, hâlâ «Efendim ben, yabancı sermayenin işime gelenini alırım, işime gelmiyenini almam» demektedir. Bunu yapabilmek için, önce, şu veya bu firmaya değil, Amerikan Hükümetine hayır diyebilmek ve dış yardımlara asla muhtaç bulunmamak gerektir. Bütün ümidini Sam Amca'ya ve dış yardıma bağlayanlar ise, yabancı sermayenin sömürücü hegemonyasına düşmek zorundadırlar. Madenleri de, petrolü de, Petro-Kimya sanayiini de yabancı tekellere peşkeş çekmeye mahkûmdurlar. Bakan Mehmet Turgut, Bakanlar - Özel Sektör toplantısında, bu gerçeği edebî bir formülle dile getirmiştir: «Tabii kaynaklarımızın tesbiti ve değerlendirilmesinde, gelişmiş memleketlerin, asırların mahsulü olan tecrübe, teşkilât ve teknik imkânlarından yararlanacağız.»

Yeni dış yardım programı

Başkan Johnson'un bu yılki dış yardım programı biraz daha ufalmış bulunuyor. Johnson, bu yıl Kongreden son 18 yılın en küçük dış yardım miktarını istedi. Talep, ancak 3,4 milyar dolar. Bunun 917 milyon doları doğrudan doğruya askeri yardım. 747 milyon doları ise, ağır savunma yükü altında bulunan ülkelere getirilen «savunma desteği». Böylece, gerçek ekonomik yardım için 1,7 milyar dolar kalıyor. Bunun 543 milyon doları «Savunma için ittifak» programı gereğince Güney Amerikaya gidiyor. 665 milyon dolar kredinin de (hibe değil) onda dokuzu, Hindistan, Pakistan, Nijerya, Güney Kore ve Türkiye gibi beş ülkeye ayrılmış' Türkiyenin bu kredilerden 50-60 milyon dolar alacağı tahmin edilebilir. Ayrıca azami 70 milyon dolar tutarındaki mutad yardımı buna eklemelidir. Gıda fazlası yardımları ise, bu yıl fena halde azalmıştır. Soyaya artık döviz ödenmektedir. Sütlü mamuller için de durum aynidir. Pirinç, ortalıktan kaybolmuştur. Verilen buğdayın da miktarı düşmüştür. Belki de bir iki yıl sonra, gıda fazlası yardımı tamamen duracaktır. Azalan dış yardıma ve artan borca karşılık, yardımların şartları gittikçe ağırlaşmaktadır.

Ve Johnson, ağır şartlı, önemsiz miktardaki dış yardım programını «fakirliğin temeldeki nedenlerine hücum için» istediğini Kongreye söylemektedir!

Üçüncü bomba!..

Çin, üçüncü atom bombasını patlattı. Nükleer silâhlanma yolunda ilerleyen Çinlilerin önümüzdeki bir kaç yıl içinde ulaşacakları noktayı şimdiden hesaplayanlar «Çin meselesi»ni artık bambaşka ölçülerle ele almaktadırlar.

Vaktiyle «Şark meselesi» gibi bir de «Çin meselesi» vardı ve Batı kapitalizminin sofrasında sık sık tartışılırdı. Zira Çin, sömürgecilerin iştihasına sunulmuş bir ülke idi. Saldırılara, sömürmeye, iç savaşlara açık bir ülke.. Çin'liler eski ve şerefli tarihlerine rağmen, hakaret gören, onuru çiğnenen bir ulus olmuşlardı.

Şimdi her şey değişmiş. Çin, yeryüzünde söz sahibi bir kudret hâline girmiştir. Bağımsız bir devlettir. 700 milyona yaklaşan nüfusu, ve âdeta askeri disipline yakın toplum yaşayışıyla yakın geçmişin çöküntülerini silmiş, geleceğin planlarını gerçekleştirmeye koyulmuştur.

Çin bu işi hangi metodlarla başarmıştır? Bu metodları beğenmek veya beğenmemek başka şeydir. Çin toplumunun bugün vardığı elle tutulur sonuçları kabul etmek başka şeydir.. Ve Çin gibi yılda 35 milyon nüfus artışı ile karşı karşıya eski bir afyon sömürgesini komünist rejime iten nedenleri tarih ve iktisat açısından tarafsız şekilde incelemek bambaşka bir şeydir.

Bilimsel düşünce, olgu'lar karşısında objektif kalabilmekle mümkündür. Bu bakımdan Çin'in ve öteki ülkelerin rejimleriyle uğraşmaktansa Çin gelişmesinin Türkiye bakımından taşıdığı anlamı araştırmakta fayda vardır.

Zaten dış politika ilişkilerinde devletlerin rejimleriyle uğraşmak devletleri çıkmazlara götürür. Türkiye İkinci Dünya Savaşından sonra bu çıkmazın içine düşürülmüştür. Özellikle bir diplomatın, rejim tercihlerini devletin dış politika ilişkilerinden kesinlikle ayırabilecek bir sorumluluğa ulaşması gerekir. Atatürk, farklı rejimlerdeki devletlerin dostluk içinde yaşıyabileceklerini sık sık tekrarlamıştır. İsmet Paşa da aynı gerçekçilik açısından olayları değerlendirmiştir.

Gerçekte Türkiyenin içinde bulunduğu durumda NATO anlaşması içinde faşist Portekiz diktatörlüğüyle müttefik olduğu görülmektedir. Öte yandan CENTO içinde Şah'ın diktatörlüğüyle yakın ilişkiler kurulmuştur. Buna karşılık yıllardan beri süregelen bir propaganda Türkiye ile Sovyetler arasındaki dış politika ilişkilerini komünist rejimin niteliğine bağlamaya çalışmaktadır. Kökünden yanlış bir düşüncedir bu. Cumhuriyet başyazarı Nadir Nadi'nin bir başyazısında pek güzel belirttiği gibi, Rusya Çarlık, ve Türkiye Padişahlık ile yönetilirken Türk-Rus ilişkileri daha iyi idi de her iki ülkede Cumhuriyet idâresi edilince mi bozuldu?

Tersine Cumhuriyetin ilk yıllarından 1945'e kadar Ruslarla iyi münasebetlere girişilmiştir. Tarihten alınan dersler gösteriyor ki, Türk dış politikasını her çeşit ön yargılardan uzakta tamamen milli çıkarların gerektirdiği biçimde yürütmek gerekir.

Çin gelişmesini de ön yargılardan sıyrılarak izlemeyi, gerçekçi bir dış politika yürütmek bakımından zorunlu buluyoruz. Bir bakıma Çin'in Türkiyeye çok uzakta bulunduğu ve henüz Birleşmiş Milletlere kabul edilmemiş bir devletle ilişkiler konusunda kafa yormanın erken olduğu söylenebilir. Olaylar bu iddianın tersini ispatlıyor. CENTO içinde müttefik bulunduğumuz Pakistan'ın dış politikasında Çin ile münasebetleri büyük ağırlık taşımaya başlamıştır. Balkan komşularımızın Rusyaya karşı tutumlarında Çin gelişmesi büyük etkiler yaratmaktadır. Romanya'nın gittikçe bağımsızlaşan dış politika tutumunda Çin gelişmesiyle paralel kuralar vardı. Sınırlarımızın yakınlarındaki ve komşularımızdaki değişimler Çin gelişmeleriyle çok ilgilidirler.

Mao Ce Tung'un Çin'i, bugün dünya politikasının çizgilerini tayin edebilecek bir etken olarak ortaya çıkıyor. Çin-Rus rekabetini de dikkatle izlemeliyiz. Rusyanın karşısında bir rakip, ve Amerikanın karşısında bir yeni büyük güç Türkiyenin dikkatleri için daha şimdiden cazibelidir.

Bir nokta daha:

Bugün dış politika sütunlarında genellikle Çin'in savaşçılığından söz edilmektedir. Son atom denemesi bu sözlere daha da fırsat vermiştir. Oysa Çin, sert sözlerinin ardında yumuşak bir politika gütmekte ve adetâ barışçı bir nitelik kazanmaktadır. Bu hâlin en basit kanıtı Kuzey ve Güney Vietnam'daki tutumudur. Bugün Kuzey ve Güney Vietnam'da Çin askeri yoktur. Buna karşılık Güney Vietnam'da yüz binlerce kişilik bir Amerikan ordusu bulunmaktadır. Amerikanın Çin sınırlarını aşan hava tecavüzlerine karşı Çin'in soğukkanlı davranışı dikkatli gözlerden kaçmıyor.

Herhalde üçüncü atom bombasını patlatması, bütün dünyanın gözlerini Çin'e çevirmiştir. Dünyanın en kalabalık nüfusuna ve atom gücüne sahip bir ülkesi olan Çin'i Birleşmiş Milletlere almamakta ısrar etmek mantık dışıdır.

Türk aydınları Çin gelişmesini dikkatle izlemek, Çin denemesinin sonuçlarını araştırmak zorundadırlar. Ünlü deyişle «Dünyada yaşıyan üç insandan biri Çinlidir». Her yıl bir Türkiye nüfusu kadar artan, ve atom denemelerini birbiri ardından piyasaya çıkaran bu ülkeyi yok saymak hiçbir devlet için mümkün olamıyacaktır.

İlhan Selçuk

Turan Emeksiz'e Uzanan Dil

27 Mayıs aleyhtarlığında gözü dönmüşlüğün yeni bir örneğini AP borazanlarından Adalet gazetesi verdi. «Büyük İsaat» diye açılan reklâm kampanyasının sonunda, gazete, açıkladı ki Devrim Şehidi Turan Emeksiz, «bir komünist ajan» imiş...

İktidar borazanının bu «büyük ifşaat»ı yaparken kaynağı, meşhur ve malûm «Bizim Radyo»dur. Gazetenin yazdıkları doğru ise, «Bizim Radyo»nun bir yayınında Turan Emeksiz'in Komünist Partisi Üniversite hücresi sekreteri olduğu ileri sürülmüş. O «Bizim Radyo» ki, mahiyeti herkesçe bellidir ve herkes gibi Adalet gazetesi de onun «müfteri» ve «yalancı» olduğunu, hangi maksatlara hizmet ettiğini bin defa yazmış tır, ama ne gam? Ayni radyonun, bir vatan evladını, bir şehidi lekeleyici yayını, iktidar borazanının çölde mal bulmuş mağribi iştihası ile saldırdığı bir «malzeme» teşkil edebilmektedir! Yakup Demir'in konuşmalarını Türkiye Radyoları ile yayınlatmaya kalkan zihniyetten başka bir şey beklenir miydi? Yazık, çok yazık!

Kıbrıs gafı

Yunanlılarla ikili görüşmeler yapılacağını Türk Hükûmetinin açıklamakta aceleci davranması, yeni Yunan Dışişleri Bakanı Tumbas'ın sert bir yalanlamasına yol açmıştır! Rum kamu oyunun hassasiyeti göz önünde tutularak yapılan bu yalanlama, Atina'da kamu oyunun, Türkiye'yi Kıbrıs meselesinde başlıca taraflardan biri saymadığını göstermesi bakımından anlamlıdır. Yunanlılar, bizimle masa başına otururlarsa, bu, kamu oyuna rağmen ve lûtfen olacaktır! Aslında durum tam tersinedir. Mevcut şartlarda masa başına oturmaktan Türkiye değil, Yunanistan kazançlı çıkacaktır. Nitekim Türk Hükûmeti de, Birleşmiş Milletler yenilgisinden sonra, Yunanistan ile müzakere arammıyacağını açıklamıştı. Anglosaksonların ısrarlı telkinleriyle bu tutumdan vazgeçilmiş olunacak ki, Türk Hariciyesi, Yunanlılarla ikili müzakereler yapılacağını acele müjdelemiştir!

Ve yeni bir açıklamayla, ikili görüşmelerin yapılacağını teyid etmiştir.

Mevcut şartlarda, Yunanistanla ikili görüşmelerden ne beklenebilir? Kendisi de Kıbrıslı olan Prof. Ahmet Şükrü Esmer, bu soruyu bütün açıklığı ile cevaplandırmaktadır:

Herşeyden önce, başlıyacak görüşmelerin —eğer başlarsa— Zürih ve Londra antlaşmalarının imzasına varan görüşmelere hiç de benzemiyeceği gözönünde tutulmalıdır. Önceki görüşmelerde taraflar, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'den ibaretti. Kıbrıs İngiltere'nin elinde idi. Şimdi ortada bağımsız bir Kıbrıs devleti vardır. Onun gıyabında yapılacak görüşmelerden kesin sonuç alınamaz. Sonra Stefanopulos hükûmetinin Meclisteki çoğunluğu birkaç sandalyeden ibarettir. Böyle zayıf bir hükûmetin, Makarios'a meram anlatmak şöyle dursun Yunanlıları bile kendi görüşüne sürükliyebileceği şüphelidir.

Esasen Stefanopulos, Enosis'e hâlâ bağlanmıştır ve görüşmelere ön şart olarak ileri sürmese bile, onun dışında bir çözümü kabul etmesi kolay değildir. Zürih antlaşmasına imzasını atan eski Dışişleri Bakanı Averof da Kathimerini gazetesine yazdığı makalede, Enosis'in «Manevi, mantıki ve her bakımdan, faydalı bir gaye teşkil» ettiğini belirtmiş, yalnız buna, bazılarının sandığı gibi, zaman Yunanistan'ın lehine işler faraziyesiyle, beklemekle değil, görüşmekle ulaşılabileceğini iddia etmiştir. İkili görüşmelere taraftar olan Markezinis de, Enosis'e gidilecek yolun bu olduğu kanısını açıklamıştır.

Şu halde Stefanopulos, Kıbrıs meselesine her iki tarafın da kabul edebileceği çözüm şekli bulmak için değil, Enosis'i Türkiye'ye kabul ettirmek düşüncesiyle, görüşmiye girişmeyi tasarlamaktadır. Meselenin içine girdiği derin çıkmaz ve Türk - Yunan ilişkilerinin gerginleşmekte devamı etmesi, Yunan yöneticilerinde, zamanın kendi lehlerine işlediği hakkında şüpheler uyandırmış ve Türkiye ile anlaşarak, Enosis'i gerçekleştirebilecekleri umudunu uyandırmıştır. Umut belki parlak değil, fakat kaybedecek bir şey de yoktur, üstelik, Kıbrıs meselesi dışında meselâ Türkiye'den atılan Yunan uyruklularının geri gelmeleri ve benzer menfaatler sağlanırsa, bu kazançlar da yeterlidir. Bu hesaplarla olacaktır ki, bir takım Yunan gazeteleri, gene Türk - Yunan dostluğu üzerinde durmaya başlamışlardır. Görüşmelere girerken, Türkiye nereye yürüdüğünü bilmelidir.

POLİTİKA VE ÖTESİ

DİLSİZLER KOROSU

Mehmed Kemal

Parti sözcüleri ve liderleri meydanlardan sonra, şimdi de radyoda konuşmaya başladılar. Yurttaş, söylenen sözlerden çok yapılan işlerin niteliğine bakmalıdır. Genel seçimden, Senato seçimlerine kadar geçen süre içinde, partiler iktidarda iseler ne yapmışlar, muhalefette iseler, neyin yapılmasına yardım etmişlerdir? Halkın yararına hangi kanun çıkarılmış, yahut böyle bir kanunun çıkarılmasında partilerin ortak payı nedir? Araştırdığınızda bulamıyacaksınız.

Genel seçimlerden sonra geçen zaman, parlâmentoda ve hükûmet ederken israf edilmiştir. Şimdi halkın karşısına bir kez daha oy istiyerek çıkıyorlar. Halkımız okutulup eğitilmediği için bu konuları soracak güçte ve yetenekte değildir. Oynanan oyunun masum seyircisi durumundadır. Arada bir halka başvuruluyor, oyu alınıyor, sonra «biçimsel parlâmentoculuk» kılığında oyuna devam ediliyor.

Bu seçimlere de bütün partiler, bilinmeyen ve nerede olduğu gösterilmeyen bir düşmanla savaşarak girdiler. Bu düşmanın adı: komünizm'dir!...

Nerde bu düşman, adresi, kimliği, kişiliği belli değildir. Tanımlamasını kimsenin yaptığı yok. Sadece savaşılan bir düşmandan söz ediliyor. Söz edenler de, galiba doğru dürüst, bunun ne olduğunu bilmiyorlar. Komünizm, kaba bir tanımlama ile, işçilerin ve köylülerin bir örgüt altında birleşerek, parababalarını ihtilâlle devirmeleri demektir. Böyle bir örgüt altında birleşen kim vardır Türkiyemizde?

Demirel, «biz bir felsefe mücadelesi yapıyoruz» derken, sözlerini «antikomünizme» dayandırıyor ve düşmanını belirliyor. Ama ortada düşmanı göstermiyor. Elinde gizli ve açık polis kuvvetleri olduğu hâlde gösteremiyor. Piyasaya bir komünizm düşmanlığı yayarken de ortaya, köfteci dükkânlarında hücre teşkilâtı ile, kırmızı ışık altında gitar çalanlarla, ortaokul öğrencilerini tutuklayarak çıkıyor. Demek elinde ciddî kanıt ve belgeler yok. C.H.P. de bu seçimlerde bir yenilik getirdi. «Komünizme, irticaa ve başkalarına» karşı çıktı. Öteki *partiler de komünist düşmanı.*

Öyleyse önce elbirliği ile şu komünistleri bulalım da siyasî partiler de başka bir düşmanla gönül rahatlığı ile savaşsınlar, rahatlasınlar, işlerine baksınlar.

Diyelim ki, Türkiyede bir komünist partisi kuruldu ve bu seçimlere girdi. Seçim mücadelesinin en cafcaflı geçtiği A.P. ile C.H.P. arasında ne yapabilir? Ne kadar oy alabilir? Ne başarı sağlayabilir?CKMP - YTP - TİP ne basarı sağlıyacak ki, Komünist Partisi de onu sağlasın. Hem de seçim birleşik oy pusulası ve milli bakiye ile yapılmış olsa dahi...

Öyleyse bu komünizm düşmanlığı bir numara.
Hani gelini ortaya çıkarmışlar:
«— Oyna!..» demişler.
«— Yerim dar....» karşılığını vermiş.
Yerini genisletmişler:
«— Hadi oyna...»
Bu sefer de:
«— Yenim dar...» demiş.
Suçu giydiği fistanın darlığına bağlayan gelin:
«— Oyun bilmiyorum...» diyememiş.

Bunlar komünizmi târif etmezler, nerde bulunduğunu göstermezler, devleti ele geçirirler, kökünü kurutamazlar, sadece komünizmin düşmanlığından söz ederek halkı kandırırlar. Bir memlekette, bir öğretinin, kitabı yasaktır, partisi yasaktır, propagandası yasaktır, ama düşmanlığı vardır. Mücadelesi yapılır.

Hani kim, kimi enayi yerine koyuyor doğrusu söylemeye dilim varmıyor. Bir gün biri, çıksa da:

«— Bu memlekette komünizmden söz etmek yasak» dese..

Politikacısı tıs, yazarı tıs, gizli polisi tıs, olacaktır. Belki de daha ciddî ve tatlı konular açılacaktır. Şimdi konuşur gibi olan bu adamlar «dilsiz» kalacaklar, biliyor musunuz, «dilsiz».

siyasi notlar

Devlet vatandaşa küfredebilir mi?

Çetin Altan'ın anasına söven polis raporu meselesini hatırlatan bir dâvaya halen Amerika'da Baltimor Federal District Court'da bakılmaktadır. Bir Estonyalı mülteci Raus, Kanada vatandaşlığına geçen başka bir Estonyalı mülteci Heine için, onun komünist olduğunu, Sovyet gizli polisinin emrinde çalıştığını üç kez alenen ileri sürmüş ve bu bilgiyi Amerikan resmî makamlarından aldığını söylemiştir. Heine de bunun üzerine 110 bin dolarlık bir hakaret dâvası açmıştır. *Duruşma sırasında Raus'un* avukatı CIA'dan bir belge getirerek, müvekkilinin CIA emrinde çalıştığını, muhakemeye muhatap olamıyacağını ileri sürmüştür. Geçen ay, CIA daha da ileri giderek, dâvaya doğrudan karışmış ve mahkemede demiştir ki, «Raus'a, Heine'in komünist ajanı olduğu yolundaki bilgiyi CIA vermiştir ve onu bu bilgiyi yaymakla görevlendirmiştir». CIA'ya göre, 1959 tarihli bir Yüksek Mahkeme kararı, görev sırasında suç işleyen resmî kisilerin takibata uğramıyacağını öngörmektedir.

Olay, Amerika'nın liberal çevrelerinde büyük tepki yarattı. Zira CIA istediği kişilerin şerefini iki paralık edecek, fakat mutlak dokunulmazlığa sahip olacaktır. Bu, bir nazi metodudur. CIA, kişileri lekelemeyi, bilinçli bir politika aracı olarak kullanmakta ve bunu mutlak bir dokunulmazlık içinde yapmak istemektedir. Demokratik denen bir ülkede bunu kabule imkân yoktur. Yüksek Mahkeme de, resmî kişileri görevleri sırasında korumak isterken herhalde devlet organlarının vatandaş lekelemeyi sistemli bir metod haline getirmelerı yolunu açmak istemiyordu.

Şimdi Amerikada mahkemenin kararı beklenmektedir. Savcı Katzenbach, CIA'nın *iddiasını* desteklemekten kaçınmıştır. Hâkim Thomsen de «Kanımca, şikâyetçinin dâva açmaya hakkı vardır. Şikâyetçi komünist bile olsa, her kötülük onda bulunsa. Bu ülkede herkesin hakları vardır» diyerek, CIA'nın mutlak dokunulmazlığına karşı olduğunu belirtmiştir.

Yüksek Mahkeme tahmin edilir ki, «Ben memleketin yüksek menfaatleri uğruna istediğime küfrederim» diyen CIA'ya gereken dersi verecektir. Türkiyede ise, «vatandaşın anasına küfreden polis raporları meselesi» unutulup gitmiştir.

Alkılıç'ın Mahkûmiyeti

Geçen hafta, tarihi bir belge olarak genç nesillerin hayretine sunulacak olan bir mahkûmiyet kararını, İstanbul Beşinci Ağırceza Mahkemesi, Yargıtay'a mecburen uyarak aldı. Biri hâkim, öteki doktor iki çocuğun babası olan ve yirmi küsur yıldır memuriyet yapan 60 yaşında ki Şadi Alkılıç, sosyalizmi *savunan bir yarışma yazısı* yüzünden 6 yıl 3 ay hapis yatacaktır. Alkılıç, cezaevine gönderilmiştir.

Şadi Alkılıç
«Üzgün değilim»

Alkılıç'ın yarışma yazısı hakkında, başta İtalyan Cumhurbaşkanı Saragat olmak üzere, ünlü Avrupa sosyalistleri ve Hüseyin Nail Kubalı ve Bahri Savcı gibi Türk profesörleri suç olmadığını belirtmişlerdi. Ağırceza mahkemeleri de, Alkılıç'ın beraatına karar vermişlerdi. Fakat Yargıtay diretmişti. Yargıtay Birinci Ceza Dairesinin beraat kararını bozan ilâmında «Bilirkişiye ne hâcet? Yazı, apaçık komünistlik propagandası» denmekteydi. Bunun üzerinedir ki, İstanbul Üçüncü Ağırceza Mahkemesi Başkanı Uluer Yüceöz ve üye İsmet Peksoy, kendilerini red kararı almışlardı. İki hâkim, Türk hâkimlerine şeref getiren red kararında şöyle diyorlardı: «Suç konusu yazının bilirkişi tetkikâtına dahi lüzum hissedilmeksizin doğrudan doğruya, açıkca ve hiçbir tereddüde mahal bırakılmıyacak şekilde komünizm propagandasını kapsadığının delili olarak kabulü, delil müessesesini inkâr ve mahkemenin takdir hakkına bir taarruz teşkil etmektedir.

Yargıtay'ın bu yolda bir mütalâayı ihtiva eden bozma ilâmının, âdeta bir mahkûmiyet hükmü mânasını taşıdığı görülmektedir.»

Dava, bunun üzerine, Üçüncü Ağırcezadan Beşinci Ağırcezaya gitti. Beşinci Ağır ceza da beraat kararı verdi. Ama Yargıtay Ceza Daireleri Genel Kurulu da Alkılıç'ın mahkûmiyetini istedi ve mahkeme de, çaresiz buna boyun eğdi. Alkılıç, «Sosyalizme inanıyorum ve bu uğurda mahkûm olduğum için müteessir değilim» diyerek cezaevine gitti.

Alkılıç hakkında bir de Yargıtay'a hakaretten açılmış bir dâva var. Bu haftanın başında bu dâvaya bakıldıysa da, Alkılıç duruşmada bulunamadı. O, cezaevine girerken çocuklarına yazdığı mektupta şöyle diyordu:

«Pek sevgili çocuklarım,

Hasretle gözlerinizden öperim. *Babanızın hayatında üzülecek değil, iftihar edilecek bir olaydır bu hapislik.* Bunu bilirsiniz.

Üzülmeyin, üzüntü sağlığınızı bozar; çalışma, direnme ve savaşma gücünüzü kırar. O kadar.

Bugün, tutuklandığım an gazetecilere de söylediğim gibi, ben Türkiyemizin tek kurtuluş yolu olan sosyalizm yüzünden hapse girdiğim için hiç üzülmüyorum.

İnanmış insanları hapislikle kor kutmak mümkün değil., Bu yolda hapis, yüreği ve kafası yerinde insanların azim ve inadını çoğaltmaktan başka *neye yarar?*

Siz yaşımın ilerlemiş olmasına bakmayın, hâlâ kalbim otuz sene evvel, Harb Okulu son sınıfın son ayında, 21 yaşında sosyalizm uğruna Dersim'e sürgün edildiğim ateşli günlerin heyecanı ile çarpıyor.

Işinizde, imtihanlarınızda daha sıkı çalışın.

Sevgili Türkiyemiz de, *sizler de çok iyi günler göreceksiniz, bundan* başka hiç bir isteğim yok bu dünyada! Benim çektiğim ve çekeceğim helâl olsun.. Torunlarımın yanaklarından benim için doya doya öpün. Annenize iyi bakın, hoşça kalın.

Sadi Alkılıç.»

İkili anlaşmalar

Kontenjan Senatörü Sadi Koçaş, Senato Başkanlık Divanından, İçtüzüğü çiğneyen Hükümetin uyarılmasını istedi. Hükümet, İçtüzüğe göre, soruları 15 gün içinde cevaplandırmak zorundaydı. Halbuki, Koçaş'ın ikili anlaşmalarla ilgili sorusu, aylardır

ÖLÜM ÖPÜCÜĞÜ

Johnson, Başbakan Ky'yi Honolulu'ya çağırdı ve «Seni destekliyoruz» diye Ky'yi öptü. Ama bu öpücükten sonra, Güney Vietnam Başbakanının başı, hemen belâya girdi. Ky, şimdi Da Nang şehrinde talebelerin, budistlerin ve *halkın katliâmına* girişmiş bulunuyor. Akıbeti her halde feci olacak. Ünlü mizahçı Art Buchwald, «Johnson, bir de Charles de Gaulle'ü öpse» diyor

Charles de Gaulle'e karşı Amerikanın tutumu ne olmalı? Bu mesele pek yakında çözülebilecek.

Geçen gün Dışişleri Bakanlığına gitim ve Fransa masasından bir kişiyle konuştum. Beklediğimden çok daha iyimser görünüyordu. *Bu iyimserliğin nedenlerini sordum:*

— Şu sonuca vardık ki, de Gaulle ile artık tartışamayız. O halde, ondan kurtulacağız.

— Nasıl?

— Çok basit. Başkan Johnson, Başkan de Gaulle'ü Honolulu'ya dâvet edecek. Orada buluştukları zaman, Başkan Johnson, de Gaulle'ü öpecek. Öpücük fotografı gazetelerde yayınlanınca, Fransız talebeleri sokağa inecekler ve de Gaulle'ün istifa etmesini, yeni seçimler yapılmasını isteyecekler. İşte plânımız bu.

— Plân bana güzel gözüküyor, dedim. Ama Başbakan Ky'nin başına gelenleri gördükten sonra, de Gaulle'ü Honolulu'ya gitmeye nasıl razı edeceksiniz?

— Ona diyeceğiz ki, eğer gelmezseniz, Fransadaki bütün askerî birliklerimizi geri çekeceğiz.

— Çok ustaca düşünülmüş. Başının üstünde böyle bir tehdit dolaşınca, de Gaulle gelmek zorunda kalacak.

— Her halde öyle olacak.

— Başkan Johnson, Honolulu toplantısında ne söyleyecek?

— Diyecek ki, de Gaulle'e, ABD onun hükûmetini Fransanın tek meşrû hükûmeti saymaktadır. Sosyal ve ekonomik reformları gerçekleştirmek için ona yardım kararındayız.

— Eğer bu da de Gaulle'ün devrilmesine yetmezse, durum ümitsiz demektir.

— Dönüş yolculuğunda da, de Gaulle'ü desteklemediğimizi ispatlamak için, yanına bizim Başkan Yardımcısı Hubert Humphry'yi vereceğiz.

— Onlar daha uçaktan inmeden, talebeler, Paris'teki Amerikan Elçiliğini yerle bir edeceklerdir.

— Biz de ümit etmekteyiz. Seçimlerin de dört, ya da beş aydan önce düzenlenemiyeceğini sanıyoruz.

— Bütün bunlar bana çok iyi plânlanmış görünüyor.

— Ne çıkacağını söyliyemezdik. Ama Honolulu Konferansından iyi bir şey çıkacağından her zaman emindik.

— Beni affetmenizi rica ederim, ama size çok kaba bir soru soracağım. Ya Johnson değil de, de Gaulle, Johnson'u öperse, o zaman ne olacak?

— Açıkça ne demek istiyorsunuz?

— Yâni demek isterim ki, Johnson için çok kısa boylu olan Başbakan Ky'yi öpmek çok kolaydı. Ama De Gaulle'ün boyu, Johnson'unkinden uzun. Johnson daha onu öpmeden, De Gaulle'ün onu öpmesi o kadar kolay ki...

— Dilinizin altındaki bakla ne?

— Eğer Johnson, De Gaulle'ü değil de, De Gaulle, Johnson'u öperse, Amerikalı talebeler Johnson'un istifasını istemiyecekler mi dersiniz?

— (Dışişleri Bakanlığı memuru, tepeden bakan bir güvenlik içinde) Birisini öpmede ilk davranma konusunda, Başkan Johnson üzerinde daima bahse girilebilir.

ART BUCHWALD

cevapsız beklemektedir. Koçaş, meseleyi Ürgüplü Hükümeti zamanında ortaya atmıştı. O zamanlar, Hükümetin hiç değilse «Biz de bilmiyoruz. Dosyalar hazır değil» gibi bir mazereti vardı. Bugün dosyalar da hazırdır ve Başbakan Demirel, Yusuf Ziya Ortaç'a «İkili anlaşmalar konusunda sizi aydınlatayım» diye özel mektuplar da yazmaktadır, ama Senatoyu aydınlatma ihtiyacını nedense duymamaktadır!

Fakat ne yapılırsa yapılsın, ikili anlaşmalar üzerindeki esrar perdesi kaldırılacaktır. Zira Anayasaya aykırı olan bu anlaşmalar, tasdik için Meclise getirilecektir. Bu zorunluluğu, geçenlerde Mecliste gündem dışı bir konuşma yapan eski Dışişleri Bakanı Selim Sarper de belirtti. Sarper, Amerikalılarla varılacak anlaşma veya anlaşmaların Meclisce tasdiki lüzumunu hatırlattı.

Prof. Ahmet Şükrü Esmer de, üsler ve rampalarla ilgili bir yazısında, Meclis tasdikinin zorunluluğu üzerinde durmaktadır:

«İncirlik Hava Üssünün, Amerikalılarca kullanılış şekli tehlikeler yaratıyor. Üs, üçüncü maddeye (NATO Antlaşması) dayanılarak 23 Haziran 1954'de teati edilen mektuplarla Amerikan Hava Kuvvetlerinin istifadesine açılmıştır. Sözde Türk üssüdür Fakat Amerikalılar NATO ihtiyaçlarının dışında da kullanıyorlar (...)

Üssün Türk komutanı ile Amerikalıların komutanı arasındaki ilişkiler nedir? U-2 casus uçağını 1960'ta kim uçurdu? 1958'de Lübnana giden Amerikan askerleri, İncirlik üssünü neden kullandı?

Herhalde görüşmelerde bu meseleler, daha açık hükümlere bağlanmalı, uygulamaları garanti altına alınmalı, anlaşma mutlaka Meclisten geçirilmelidir».

Prof. Esmer, bu arada «Atom silâhlarının tetiği bizde» diyen Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu'na da nükleer silâhlarla ilgili bazı gerçekleri hatırlatıyor:

Rampalara gelince: bunlar etrafındaki anlaşmalar daha az esrarlı değildir. Bildiğimize göre, bu mesele (1957) sonlarına doğru NATO Bakanlar Konseyinin Paris'te Başbakanlar kademesinde yapılan toplantıda bazı memleketlerde atom silâhları stokları kurulmasını (stock piling) ve Avrupa Müttefik Kuvvetleri Yüksek Komutanlığı emrinde olarak atom başlıklarını fırlatmak (war heads) üzere orta menzilli balistik rampaların (I.R.B.M.) tesisi kararıyle başlamıştır. Türkiye de bunları kabul eden bir kaç devlet arasındadır.

Şu var ki, Mc Mahon Kanununa göre, Amerika'nın ve reçeği atom silâhları, ancak Amerika'nın rızasiyle kullanılabilir. Hükümran devlet sıfatiyle, topraklarında atom silâhı bulunanlar da bu silâhların kullanılması hususunda söz sahibidirler. Yani tetikte parmakları vardır, fakat çekemezler. İngiltere'de Atom Silâhları Avrupa Komutanlığının emrinde değildir. İtalya da bu komutanlığın emrindedir. Bunlar herkesçe bilinmekte olup, İtalya, anlaşmaları kendi Meclisinden geçirmiş iken, bizde gizlidir. Bilindiği gibi, Amerika bize sormadan, Küba meselesinde Kruşçef ile vardığı anlaşma sonucunda topraklarımızdan Jupiter'leri kaldırmıştır. Bunu tek taraflı olarak yapabilir miydi? Bu anlaşmalar yalnız bir tarafı mı bağlıyor? Bilinemez, zira anlaşmalar gizlidir. Bizce, Jupiterlerin çekilmesi iyi olmuştur. Keşke bütün rampalar ve üsler kaldırılsa da rahat etsek.

CIA konusunda Önemli Açıklamalar

CIA'nın faşizmin emrinde, dünya çapında oynadığı korkunç rolü, YÖN, ısrarlı yayınlarla Türk kamu oyuna duyurmayı başarmışır. Bir kaç yıl önce CIA hakkında çok az şey biliyorduk, şimdi CIA'yı bir hayli tanıyoruz.

CIA'nın akıl durdurucu marifetleri, yalnız dış ülkelerin *değil Amerika'da da artan bir rahatsızlık yaratmaya* başlamıştır. CIA'nın ciddî kontrol altına alınması, Amerikan politik çevrelerini ve kamu oyunu yıllardır meşgul eden, fakat bir türlü çözülemiyen bir meseledir.

New - York Times, geçenlerde bu konuda uzun ve etraflı bir araştırmayı yayınlamıştır. 35 yabancı ülkede 20 muhabir araştırmayı yürütmüştür. Washington'da da, New - York Times muhabirleri elliden fazla yetkiliyle mülâkat yapmışlardır. Nihayet gazetenin kurmayı, toplanan geniş bilgiyi değerlendirmişlerdir. Böylece, ortaya etraflı, fakat esas itibariyle CIA.yı koruyan önemli bir araştırma çıkmıştır. Araştırma, her *şeye rağmen, aydınlatıcı ve yararlıdır. Bununla beraber,* YÖN'de evvelce uzun uzun incelenen olayların tekrarından kaçınmak için, uzun araştırmanın tamamını yayınlamayı lüzumsuz bulduk. Bu sebeple, araştırmanın YÖN'de yer almamış önemli kısımlarını yayınlamakla yetiniyoruz:

• Müttefik ülkelerin fiilen hepsinde, CIA ajanları, ev sahibi hükümetlere kendilerini tanıtırlar ve Hükümet üyeleri, yerli gizli istihbarat ve polisle sıkı işbirliği hâlinde çalışırlar.

Bâzı sefaretlerde, İstasyon Şefi (CIA'nın her ülkedeki şefine verilen isimdir), Sefirden daha çok paraya sahiptir. Ülkede, ekseriya Sefirden çok daha uzun süre kalmıştır ve meseleleri ondan çok daha iyi bilmektedir.

Bu nedenlerledir ki, ev sahibi hükümet, özellikle az gelişmiş ülkelerde, Sefirden çok İstasyon Şefiyle iş görmeyi tercih edebilir. Bu hükümetler bilmekedirler ki, İstasyon Şefi, Washington'da politikayı çizen tepedeki yetkililere sefirden daha kolay ulaşma imkânına sahiptir.

• Belli başlı yabancı liderler hakkında, güvenilir aktüer ve *yaşama süresi hesapları yapılmıştır...* Bu maksatla, bir büyük politikacının, Viyana'da tedavi gördüğü hastahaneden idrarı, CIA ajanları tarafından çalınmıştır.

• CIA'da bir kadın, bütün meslek hayatını Başkan Sukarno'ya hasretmiştir. Bu kadın, Sukarno hakkında her türlü bilgiyi toplamak ve değerlendirmekle görevlidir. Bir yetkili, nelerin toplandığını «yani her şeyi» demekle ifade etmiştir. Başkan Johnson'a gece yatakta okuması için verilen CIA raporunda, zaman zaman Sukarno'nun çapkınlık hikâyeleri de yer almaktadır.

• CIA'da çalışan bâzı antropolojistler ise, stratejik bakımdan önemli, bâzı ufak aşiretler ve azınlıklar hakkında ciddî araştırmalarla meşguldürler.

• CIA'da 15 bin kişi çalışır. Bütçesi 500 milyon dolar civarındadır. Fakat Amerika'nın istihbarat işlerine harcadığı yıllık para 3 milyar dolardır.

• CIA, bir çok teşebbüsü kısmen, ya da tamamen gizlice *sübvansiyone eder. Bunlar* arasında, «özel» vakıflar, kitap ve dergi yayınlayıcıları, üniversitelerde milletlerarası araştırma enstitüleri, çeşitli ticarî teşebbüsler ve yabancı radyo istasyonları vardır.

• CIA, bâzı Afrika ülkelerinin güvenlik servislerine sızmaya çalışmıştır. Az gelişmiş ülkelerdeki çeşitli milliyetçi hareketler hakkında özel dosyaları düzenlemektedir. Cezayir, Mısır gibi ülkelerde, muhalefet liderleriyle, bir darbe olursa önceden öğrenmek ve hiç değilse muhtemel liderleri zamanında tanımak için dostluklar kurmaktadır. Meselâ Cezayir darbesini CIA önceden bilmekteydi. CIA ihtilâlden önce, Nâsır'ın hemen yanında bir büroda bulunmakta ve ona müşavirlik etmekteydi.

• CIA, Güney Amerika ülkelerinin çoğuna, antikomünist polis güçleri kurmak için teknik yardım getirmektedir. Talebeler, işçiler, serbest meslek erbabı, iş adamları, çiftçiler ve politik partiler için antikomünist cephe örgütleri kurulmasını teşvik etmek ve düzenlemektedir. Bu grupların Amerikan işçi teşekkülleri, enstitüleri ve vakıflarıyla temasını sağlamaktadır.

Güney Amerika seçim kampanyalarında, meselâ Cheddi Jagan gibi solcu liderlere karşı ılımlı adayları desteklemek için CIA para akıtmaktadır.

• Batılı aydınlara, antikomünist konferanslar ve yazılar hazırlatmakta ve bu araştırma malzemesini bütün kıt'alardaki gazetecilere ve bilginlere göndermektedir.

• CIA tahlilcileri, Virginia' daki elektronik araçların delikli kartlarını okuyarak, Bogota'daki yeni bir gençlik grubunun, komünist sanılan kişilerin kontroluna düştüğünü tesbit edebilmektedir. CIA bunun üzerine, mahalli polisle bilgi teatisi, fotoğraf toplama ve tele fon dinleme için bir ajanını Bogota'ya göndermektedir. Ajan, aynı zamanda bir karşı hareketi, meselâ Genç Hıristiyanları ve Demokratik Gençlik Teşekkülünü örgütlendirir ve finanse eder. Onlara gelecek seçimlerde kullanılmak üzere teksir makineleri ve duvar tahtaları sağlar.

• CIA, hâlen seslerin pencere camlarının yarattığı titreşimler sayesinde, çok uzaktan, bir odada konuşulanları *tesbit edebilecek bir araç imâl* etmektedir.

• Bir P — 38 avcı uçağı Arbenz Hükûmetine uçak taşıdığı sanılan Spring - Fjord adlı İngiliz gemisine, üç bomba fırlatmıştır. Geminin pamuk ve kahve taşıdığı sonradan anlaşılmıştır.

• CIA üzerinde, idare 1954'te 12 kişilik bir kontrol *sistemi kurmuştur. CIA'nın kirli faaliyetleri ve öteki operasyonları 54 - 12 adı verilen bu grubun tasvibinden geçmektedir. Bu grupta, Beyaz Sarayın temsilcisi olarak Walt w. Rostow da vardır. (YÖN'ün NOTU: Rostow, kurtuluş hareketlerini ezme teorisyeni olan bir ikisat profesörüdür. Üç dört ay kadar önce, bir pazar günü Ankara'ya gelerek Demirel ile uzun bir görüşme yapmıştır).

• CIA, 1962 Ağustosunda Rusya'ya Küba şekeri götüren bir İngiliz gemisinin yükünü, Puerto Rico'da kimyevî maddelerle yenilmez hâle getirmiştir. Bir Beyaz Saray yetkilisi, istihbarat raporlarını okurken bu sabotaj olayının farkına varmış ve durumu Başkan Kennedy'ye bildirmişir. Başkan müthiş öfkelenerek, ilâçlanmış şekerin Puerto Rico'da kalmasının sağlanmasını istemiştir.

• Büyükelçilerin, CIA'nın faaliyetlerinden ekseriya haberleri yoktur. 1954'te Birmanya Sefiri Sebald, CIA tarafından ülkenin Kuzeyindeki milliyetçi Çinlilerin desteklenmesine karşı çıkmış, olayı defalarca protesto etmiş, söz geçiremeyince istifasını vermiştir. 1956'da Batı Almanya Büyükelçisi James B. Conant'ın Rus Kumandanlığını dinlemek için CIA'nın bir tünel açtığından haberi yoktu. 1960'ta Laos'ta CIA, Büyükelçi Brown'ı çiğneyerek ve onun tavsiyelerine rağmen, sağcı general Phoumi Nosavan'ı destekliyordu. 1958'de Endonezya Büyükelçisi Allison'un mukavemetine rağmen, CIA, Sukarno'ya karşı Sumatra'da ayaklanan asi subaylara yardım ediyordu. (YÖN'ün NOTU: Amerikan basınında çıkan bazı haberlere göre, CIA'nın 27 Mayıs hareketinden haberi vardı, Fakat durum, Menderesçi Büyükelçi Warren'den gizlenmiş ve Büyükelçi 26 Mayıs günü dahi Washington'a Menderes'in duruma hâkim olduğunu belirten raporlar göndermiştir).

WASHİNGTON İKTİDAR PİRAMİDİ

(Tepeden aşağıya: Johnson, Mc Namara, Rusk ve Murphry)

New York Review of Books'tan

• Dominik olayında, CIA bir ayaklanma ihtimali olduğunu ve orada komünist kontrolunda üç grubun bulunduğunu bildirmiş, fakat komünistlerin iktidara el koymalarının kesin bir tehdit teşkil ettiğini telkinden kaçınmıştır. Ama Johnson ve müşavirleri, komünistlerin iktidarı ele geçirme tehdidini kesin sayınca, CIA ajanları, bu yolda nabza göre şerbet veren raporlar sağlamışlardır.

• 1960'ta Kongo bağımsızlığını elde edince, Leopoldville'de CIA ufak bir büro açmıştır. CIA hemen Joseph Mobutu, Victor Nendeka ve Albert Ndele gibi adamları satın almıştır. Fakat Lumumba'nın öldürülmesinde CIA'nın rolü yoktur. CIA, Adoula'nın Lumumba'nın yerini almasında önemli bir rol oynamıştır. Adoula'yı iktidara getiren oylamada, CIA'nın milletvekillerine sağladığı parlak Amerikan otomobillerinin ve paranın büyük etkisi olmuştur. Adoula, 4 oy farkla oylamayı kazanmıştır.

Çombe, iktidara, Amerikanın kararıyla değilse de tasvibi ile gelmiştir. ABD, CIA *kanalıyla, Çombe'ye derhal* silâh, uçak, dolar ve otomobil sağlamıştır.

CIA'nın Kübalı mülteciler tarafından yönetilen uçakları, Kongolu milliyetçileri sık sık bombalamışlardır.

• CIA, 1950'den sonra Kuzey Birmanya'da yenik Çankayşek ordularının kalıntılarını, Komünist Çine akınlar düzenlemek için altın ve silâhla donatmıştır. Maksat, Pekin'in Birmanya'ya karşı harekete geçmesine yol açarak, bu tarafsız ülkenin Amerikan himayesine girmesini sağlamak idi.

CIA ayrıca büyük afyon kaçakçısı Siyam Polis Şefi General Phao Sriyanod'un da desteğini sağlamıştı. Fakat Çankayşek ordusu kalıntıları, *Komünist Çine karşı pek az* akın yaptılar. CIA'nın sağladığı uçaklar ve altın ile afyon ticaretine giriştiler. Sonuç, Birmanya'nın Amerikan yardımını reddetmesi, Birleşmiş Milletlerden çıkma tehdidinde bulunması ve Komünist Çine yakınlaşması oldu.

• 1958'de Endonezya'da, ayaklanan subayları, Filipin ve *Formoza'dan kalkan uçaklar*la CIA destekledi. Bir bombardıman sırasında, Amerikalı pilot düşürüldü ve mesele anlaşıldı. Pilot, ancak 1962'de Kennedy'nin şiddetli ısrarıyla serbest bırakıldı. Sukarno'nun ABD aleyhtarı tutumunda, bu olayın payını kestirmek güçtür.

• 1960'ta «askeri müşavir» *maskesi altında CIA ajanları* seçimlere hile karıştırmışlar ve mahalli ayaklanmalar düzenlemişlerdir. Maksat, Eisenhower ve Dulles'ın isteği ile kukla general Phoumi Nosavan'ı iktidara getirmekti. Müdahele o kadar başarılı olmuştur ki, Sovyetler de Laos solcularının yardımına gelmişlerdir! İç harp başlamış ve Kennedy'nin iki *yıllık uğraşmalarından sonra,* tarafsız Souvanna Phouma Hükûmeti tekrar kurulabilmiştir.

• New York Times'in sorguya çektiği yetkili kişiler, aşağıdaki konularda ise, CIA'nın parmağı olduğunu kabul etmekten kaçınmışlardır:

— Nehru'yu öldürmek için suikast hazırlamak.

— Hint - Pakistan harbini *tahrik etmek.*

— Endonezya generallerinin öldürülmesine vesile teşkil eden komployu düzenlemek.

— Cezayirde sağcı ordu komplolarını desteklemek.

— Kongo'da Lumumba'yı katletmek.

— Paris'te Fas ajanlarını kaçırmak.

— Nkrumah'ın devrilmesini düzenlemek.

CIA yetkilileri, yalnız bu yukarıdaki konulardaki suçlamaları reddetmekte, yani New York Times'dan olduğu gibi aktardığımız öteki olayları kabullenmektedirler. Bu olaylar ise, CIA'nın Üçüncü Dünyadaki milliyetçi hareketler için nasıl bir korkunç tehdit teşkil ettiğini göstermeye yeterlidir.

ŞU TANIMADIGIMIZ ÇİN...

K.S. KAROL

Çin'in takviyeli bir Atom bombası patlatması, günlerdir dünya kamu oyunu işgal ediyor. Çin, bu üçüncü denemesiyle, Fransayı geçmiş ve iki büyüklerle arasındaki mesafeyi hızla kapatma yolunda olduğunu göstermiş bulunuyor.

Çin, istense de istenmese de, büyük devletler rasında yerini kesinlikle almıştır. Ama Marksizmi «millileştirmek» veya «Asyalılaştırmak» iddiasındaki bu 700 milyonluk Çin hakkında, Batı ülkelerinde geniş yayın yapıldığı halde, Türkiyede pek az şey bilinmektedir. Şüphesiz, Türk dış politikası bakımından Çin'in önemi ikinci plândadır. Dış politikamız için, ABD ve SSCB ile olan ilişkiler birinci plândadır ve artık anlaşılmıştır ki, bağımsızlığa yönelmiş, kişilik sahibi bir dış politikanın temel şartı, Sovyetler Birliği ile dostluk ilişkilerinin geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Ama bu, Çin gerçeğini yok saymak için yeter sebep değildir.

Çin'de dört ay süren bir geziden dönen, İngiliz İşçi Partisine yakın Batılı yazarlardan K. S. Karol, bu gerçeği dile getiriyor.

SOYLU FAKİRLİK

Pekin yeniden yabancı işgaline uğramakta. Rengârenk kalabalıklar her gün şehrin otellerini ve meydanlarını dolduruyor. «Sivri burunlu» yabancı yüzleri artık Çinli çocukların bile ilgisini çekmiyor. Çocuklar, yabancılar geçerken mekanik bir hareketle alkışlıyorlar: «Madem ki buradalar, demek ki dostturlar, Amerikan emperyalizmine karşı birleşmiş halkların temsilcileri olmaları gerek» diye düşünüyorlar. Ara sıra, NATO'ya yürekten bağlı Batılı diplomatların da, coşmaya aşırı ölçüde hevesli «kızıl yavrukurtların» alkışlarıyla karşılaştıkları oluyor.

Ekimde heyecan en yüksek noktasına erişecek. Mao Tse Tung'un kendisi, Çin liderlerinin başında gelip, eski İmparatorluk sitesinin girişinde, Tien An Men kapısı önünde yerini almış olan halkı selâmlıyacak. O günün akşamı büyük Halk Sarayında bütün davetlilere ve yabancı diplomatlara 5000 kişilik bir ziyafet verilecek.

Her yıl Avrupalı yorumcular Çin'in üçüncü dünyada nüfusunun nasıl azaldığını uzun uzun anlatırlar, ve her yıl bu ziyafette Afrikadan, Asyadan, Latin Amerikadan gelenlerin sayısı artar. Pek yakında o kocaman ziyafet salonu davetlileri alamıyacak duruma gelecek.

Zaten kimse ihtilâlin yıldönümünü kutlamanın söz konusu olduğunu iddia etmiyor. Bu kutlama Çinde kesintisiz bütün yıl boyunca sürer. İhtilâl Çin'de komünist Partisinin kurulmasıyla başladı ve komünist toplumun inşası tamamlanıncaya kadar sürecek.

Çinlilerin «Ekim» i sadece savaşta bir aşamayı gösterir. Ama bu birinci derecede önemli bir aşamadır. Bir çeşit sınır taşı. Bu tarihin gerisinde kalan her şey «Kurtuluştan önceki çağa» aittir. Bana her gün bunun sözünü ettiler, hattâ bazan günde bir kaç defa. Beni eski Çin mutsuzluklarının tanıklarıyla karşılaştırdılar. En yoksul kent mahallelerini ve en geri köyleri büyük istekle gösterdiler. Çünkü bunlar bugün artık eski Çin'i suçlamak için maddî delil durumundaydılar. Ve benden bu geçmişin kalıntılarını gözönünde tutarak Maonun deneyi hakkında hüküm vermemi istediler.

Zaten bu kıyaslama yapılmadan doğru bir sonuca varılamaz. Bizim Avrupa ölçülerimiz Çine uygulanamaz. Adam başına yıllık gelirin herhalde 60.000 eski Frankı geçmediği bu ülkede, sanayideki hamle tam bir eşitçiliğe doğru insanları itmekte, oysa sanayileşme Çinden başka her yerde toplumsal farklılaşmaya götürmüştür.

Üstelik burada, her yerde olduğu gibi, pislik, dilencilik, hırsızlık, fuhuş fakirliğin alın yazısı değil. Bu çok ilginç durum Çine ayak basar basmaz dikkatimi çekti. Kanton'da çocuklar şehrin ana caddelerinde çok kez yalın ayak dolaşıyorlar, ama dilenen tek bir çocuk yok. Kapısı açık otomobilinizde bagajlarınızı bırakabilirsiniz: Kimse çalmaz. Her şey tertemiz, her şey pırıl pırıl.

MESELE MAO'YU DOĞRU UYGULAMAKTA

Kanton'a «Bahar Festivali» günü vardık. Şehrin merkezi kocaman bir çiçek pazarına döndürülmüştü ve kalabalık gecenin geç vakitlerine kadar sokakları doldurdu. Ertesi sabah sanki bir tılsım gibi, bir önceki akşamın bayram izleri ortadan silinmiş, tamamen yok olmuştu. Daha birkaç saat önce bu sokaklarda insanların kaynaştığını belli eden tek bir unutulmuş yaprak bulunamazdı.

Uzmanların açıklaması: Dürüstlük ve temizlik Çin karakterinin ayrılmaz bir parçasıdır. Belki öyledir de. Ama Hong - Kong da bir Çin şehridir ve orada bu «milli özellik» pek az belli.

Komünistlerin getirdiği disiplin, tek başına Çinlilerin davranışlarını açıklayabilir mi? Çin sokaklarının alışılana aykırı görünüşü acaba totaliter doktrin telkinlerinin ve baskı düzeninin sonucu mudur? Ama bu metodlar daha önce kırk yıl süreyle Sovyetler Birliğinde de kullanılmıştı, Oysa Rusyanın örnek bir temizlik ve dürüstlük ülkesi durumuna geldiğini iddia etmek pek doğru olmaz.

Çin'in apayrı bir âlem olduğunu ve az gelişmiş ülkeler ve öteki komünist düzenler hakkında edinmiş olduğum bilgilerin burada pek az işime yaradığını doğrulayan paradokslar listesini daha da uzatabilirim. Buraya varır varmaz, Çin politik âleminin benim için temsil ettiği muammayı çözmeye kalkışmadan önce, Çin'i imkân ölçüsünde derinliğine gezip görmeyi kararlaştırdım. Altı hafta içinde, fotoğrafçı Mark Riboud ile birlikte, Viet-Nam sınırında Kunming ve Nanning'den Sovyet Siberyası dolaylarında Harbin'e kadar, Güney - Doğu'da Nankin ve Şanghay'dan, Kuzey - Batı'da Sian ve Yenan'a kadar ülkeyi karış karış dolaştık. 15 şehri ve bir o kadar da halk komününü gezdik, Komünlerden kimisi en ücra yerlerdeydi. Her seferinde yeni bir tercümanımız vardı ve tercümanla çok kez dost oluyorduk ve kendisi bize hayatını, meselelerini anlatıyordu. Hemen her yerde politika ve iktisat sorumlularıyla, üniversite profesörleriyle, öğrencileriyle, sinemacılarla, yazarlarla tartışmalara giriştik, bunlardan kimisi oldukça sert oldu. Pekin'e döndüğümde, Çu En - Lay ve Halk Meclisi başkanı Kuo Mo - Jo'dan Parti Merkez Komitesinin propaganda bölümü başkanı Bay Çeu Yang'a kadar ülkenin liderleriyle Çin komünizminin çeşitli yanlarını konuşma fırsatını buldum.

Dört ay süren bu gezi süresince hemen her yerde beni şaşırtan bir durumla karşılaşıyordum. Bu o kadar sıktı ki sonlara doğru artık beni şaşırtmaz olmuştu. İşinin tam ehli, zeki bir adam olan muhatabım, Çin'in karşılaştığı sorunları derin bir anlayışla incelerken, sözünün ortasında bir yerde şöyle bir cümleyi en tabiî bir şekilde söyleyebiliyordu:« «Başkan Mao Tse - Tung'un düşünceleri doğru olarak uygulandığı yerlerde pirinç üretimi hızla artmaktadır.

Çinliler büyük önderlerinin dehasını övmekle yetinmiyorlar, onlar Mao Tse - Tung'un «düşünce» sini kendiliğinden bir değer olarak, edinilmesi zor, ama edindikten sonra sahibi için son derece yararlı bir çeşit felsefî sermaye sayıyorlar. Ve bu değerli «düşünce» nin benimsenmesinin bir insanı nerelere kadar yükselttiğini göstermek için Çinliler Lei Feng adında bir kahramanın hikâyesini anlatıyorlar.

«LEİ FENG'DEN ÖĞRENİNİZ!»

Kurtuluş ordusunun basit bir sıra neferi olan Lei Feng sağlığında şan ve şöhrete ulaşmamıştı. Onun «azizleşmesini» sağlayan ölüm şartları da değildi, çünkü Lei Feng basit bir trafik kazasında can vermişti. Önemli olan onun yaşayışı idi. Bu yaşayış o kadar örnek alınmaya değerdi ki, Mao Tse - Tung'un kendisi «Lei Feng'den öğreniniz» şiarını ortaya attı. Lei Feng ne yapmıştı ki? Aleksis Stahanov'un, Stalin Rusyasında yaptığı gibi üretim rekoları mı kırmıştı? Öyle bir başarısı yoktu. Lei Feng ömrü boyunca en mütevazi Çinlinin isteyip de başaramıyacağı tek bir şey yapmamıştı.

Lei Feng yoksul köylü ana babanın oğluydu. Bunlar toprak sahibi tarafından o ölçüde sömürülüyorlardı ki, ikisi de açlıktan ölmüşlerdi. Günün birinde küçük Lei Feng bu zengin toprak sahibinin korusunda biraz kuru dal toplamaya gitmişti. Yakalanınca toprak sahibi çocuğun sağ elini kesmek ister. Bileğinde açılan yaranın izi ömrü boyunca bu olayı Lei Feng'e hatırlatır. Eski düzenin ne kadar zalim olduğunu anlaması için bu yara izine bakması yetmiyordu.

Bir kızıl çeteci birliği tarafından bulunup alınan Lei Feng, Kurtuluş ordusunda eğitildi, ve o bunun üzerine hayatını halkın hizmetine vakfetmeye karar verdi. Para onun için ilgisini kaybetmişti, o kadar ki bir bardak limonata almıyordu ve ücretinin tamamını su baskınına uğrayanlara ya da başka doğal felâketler kurbanlarına gönderiyordu. Bir iş şantiyesi gördü mü, hemen kollarını sıvıyor ve işçilere yardıma koşuyordu. Bütün enerjisini topluma hizmet etmek için kullanıyordu ve her seferinde bunu, kimliğini gizleyerek yapıyor, her türlü ödülü reddediyordu. Ama o her zaman mutluydu, çünkü kaderini halkın kaderiyle birleştirmenin sırrını bulmuştu. Lei Fengin ölümünden sonra, en yakın arkadaşı Wang Da-Li onun biricik maddî mirasını devraldı: Mao Tse - Tung'un eserlerinin dört cildi. Ama bütün Çin halkı onun mânevi mesajının mirasçısı olmuştu: «Ömrümüz kısadır ama, halka hizmet etme imkânları sınırsızdır.»

Pekin'in bir semt sinemasında bir İngiliz aydın çiftle birlikte, Lei - Feng'in hayatına dair bir film seyrettik, ve diyebilirim ki salonda ağlamayan yalnız bizdik. Lei Feng'in kişiliği biz Batılıları pek etkilemiyordu, ve Çinli yöneticiler bizim duygusuzluğumuza ne kadar şaşıyorlarsa, biz de onların aşırı «Lei Feng'ciliklerini» yadırgıyorduk.

Rejimin belli başlı ideologlarından biri olan Bay Çeu Yang bize «Bu hikâyeyi biz uydurmadık, dedi, Lei Feng gerçekten yaşadı ve onun gibi daha milyonlarca var. Bu bizim için büyük bir iyimserlik kaynağı. Eğer Çini anlamak istiyorsanız, anlamanız gerek ki bu adam içinden gelen iyiliğin güdüsüyle hareket etmedi, ona kılavuzluk eden doğru politik düşünceydi. Yeni kollektivist toplumun kuruluşuna yararlı olan tek şey işte bu düşüncedir.»

BAKAN, MAKAM ARABASI İSTEYİNCE...

Bu «Doğru politik düşünce» kavramı Çin yapısının kilit taşıdır. Fabrikalarda bu formül, beş «Hao» nun (İyilik kıstasının) başında yer alıyor. Bir emekçinin değeri bu beş kıstasa göre ölçülüyor. Halk komünlerinde bu formül verimliliğe çağırılardan önce geliyor. Üniversitelerde sadece bunun sözü ediliyor.

Çinde, meslekte başarının «yüksek politik bilinç» delili sayıldığı öteki komünist ülkelerin tam tersine, önemli olan sonuçlar değil, sonuçları doğuran nedenlerdir. Kendi ihtisas kolunda parlamak, toplumun itibarlı bir ferdi olmak için yeterli değil. Ayrıca «doğru politik düşüncenin kılavuzluğunda» bu sonuca erişmiş olmak gerek. Bu nasıl elde edilir? Mao Tse Tung'un eserlerini hazmetmekle. Ve bu hazmetme sadece teorik alanda kalmamalı, herkes hergünkü yaşayışında bu eserlerin ruhuna vardığını ispatlamalıdır. Kontrol hemen hemen kesintisiz devam eder ve en ufak bencillik belirtisi adayı diskalifye eder. Bana Pekin'de, Bakan yardımcılığı makamına tayin edilen kusursuz bir militanın sözünü ettiler. Bu kişi işe başlar başlamaz bir makam otomobili

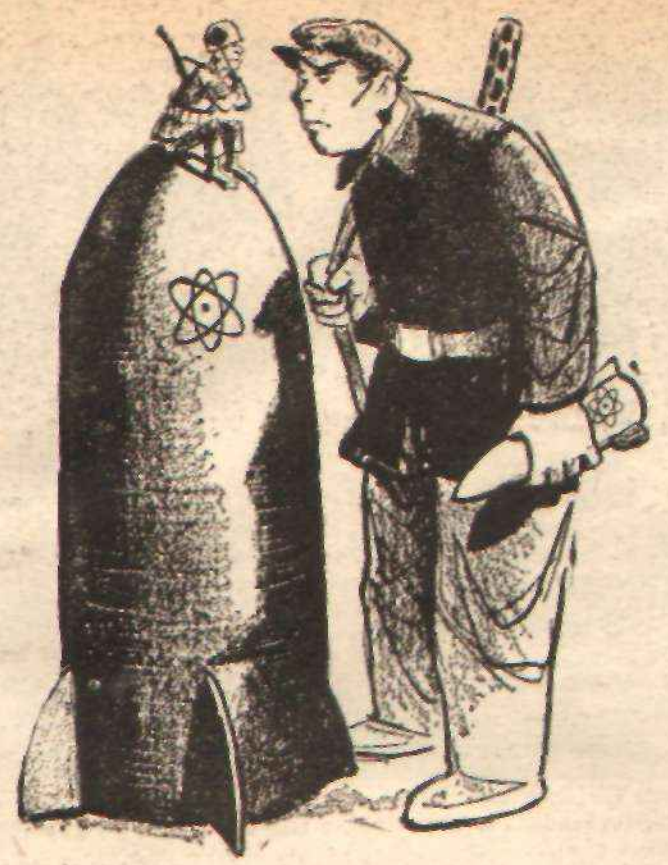

ABD nükleer gücü — Çin iş gücü

GÖZGÖZE...

istemiş, ve adamın işine hemen son vermişler.

KENDİ KENDİNİ ELEŞTİRME

«Doğru politik düşünce» nin bireylerce benimsenmesi toplumun yararına olduğu için, toplum da vatandaşlara bu yolda yardım etmeyi görev saymaktadır.

Çindeki bütün kurumlarda «Mao Tse-Tung'un eserlerini iyi biçimde inceleme yolunda edinilen tecrübeleri karşılaştırmak için» sık sık toplantılar yapılır. Genel olarak bu toplantılara yabancılar giremez ama, ben 8 Mayıs günü Harbin Yabancı Diller Fakültesinde, bunlardan birinde bulunabildim.

Pek büyük bir konferans salonunda dört beş yüz kişilik bir kalabalık bir dördüncü sınıf öğrencisini dinliyordu. Yüzleri sık altı kişi, dördü hoca, ikisi öğrenci, başkanlık divanını teşkil ediyordu. Hava son derece ciddiydi. Öğrenci bir metinden okuyordu:

«Yabancı diller Fakültesine tercüman olmak istediğim için girdim. Kendi kendime, tercümanların ilginç ve kolay bir hayatları olduğunu söylüyordum. Onlar otomobillerde yabancılarla birlikte bütün ülkeyi dolaşırlar. Üstelik ücretleri de yüksektir. Ben komünizme karşı değildim, ama bilhassa bir bireyci bencilin zihniyetiydi. Sadece kendimi düşünüyordum, halk umurumda değildi.

«Diploma alacak olanların bir kısmının öğretmen olacaklarını ve ancak en yüksek başarı gösterenlerin tercümanlık yapacaklarını öğrendiğim zaman gayretlerimi arttırdım ve sınıfın en iyi öğrencilerinden biri oldum.

«Sonra bir gün partimizin, Sovyet revizyonizmi hakkındaki bildirisini okurken, kendi kendime yanlış yolda olup olmadığımı sormaya başladım. Başkanımız Mao'nun eserlerine sarıldım ve «Halkın Hizmetinde» başlıklı yazısını bir kere daha okudum. Ve Lei - Feng için söyledikleri üzerinde uzun uzun düşündüm. Kendi kendime dedim ki: «Ben de Lei Feng gibi yoksul bir ana babanın çocuğuyum! Benim babam da açlıktan öldü. Feodal ve Kapitalist Çinde hiç bir zaman yüksek tahsil öğrencisi olamazdım. Her şeyi komünist partisine ve halk iktidarına borçluyum. Ben nasıl olur da bütün enerjimi millete hasredeceğime kendi rahatımı düşünürüm?»

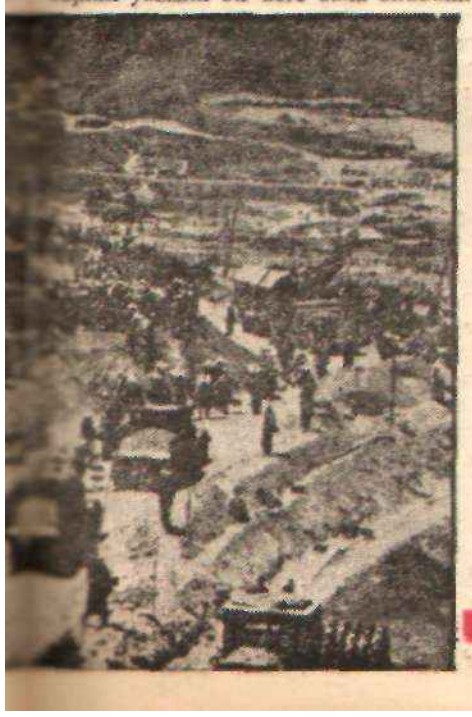

Öğrencinin konuşması uzundu. Okuduklarını ayrıntılı olarak yorumluyordu. Halkın yararına oldukça her türlü işi seve seve yapacağına yemin ederek sözünü bitirdi. Başkanlık divanındakiler başlarını sallayarak doğruladılar, salonda ise bir alkıştır koptu.

Çıkarken bana dediler ki: «Bu öğrencinin durumu ötekilere kıyasla daha sade. Çünkü bu genç, sorunlarını kendi kendine çözebilen parlak bir öğrencidir.» Ama politik yetersizliklerini kendi kendilerine gideremeyenler de vardı. Bunlarla sabırla tartışmak gerekti, çünkü doğru yol ancak eleştirmeyle ve kendi kendini eleştirmeyle bulunabilirdi.

— Bu eleştirme bugünkü gibi her zaman herkesin önünde mi olur?

—Elbette! Bunun ne zararı olabilir? Bu toplantıların amacı bir ferdi toplumdan uzaklaştırmak değil, onu toplumla sıkı sıkıya bağlamak olduğuna göre.

YÖNETİCİLER, İŞÇİLİK YAPARLAR

Kollektif çıkar karşısında ferdin kendini silmesi gerektiği inancını ülkenin iş hayatında da buldum. Ayrı üretim kollarında bulunan 26 büyük fabrikayı gezdim. Her yerde örgütlenme aynıydı: İşçiler, işletmenin büyüklüğüne göre değişen kırk ilâ yüz kişilik ekiplere bölünmüşler. Her ekip başını bir yıl için seçiyor. Ücretler ayda bir ödeniyor ve herkesin ne kadar alacağını, ekip tesbit ediyor. Verimli çalışma primleri kollektiftir: Bunları ekip alır ve bütün üyeleri arasında ya da lâyık saydığı üyeler arasında pay eder.

Daha ilk gezdiğim fabrikada ekiplerin bu nisbî bağımsızlığının, ücret ve prim dağıtımı konusunda işçiler arasında anlaşmazlıklara sebep olup olmadığını sordum. Ve bu soruyu 26 yerde tekrarladım ve 26 defa aldığım karşılık şu oldu:

«Biz Çinli işçiler «herkese emeğine göre» ilkesini anlıyacak kadar bilinçliyiz. Çin işçileri para kazanmak için değil sosyalizmi kurmak için olanca dikkatlerini işlerinin üzerinde toplarlar. Onun için aralarında ücret ve prim konusunda tartışma olamaz. Zaten ekipin kararları keyfi değildir. Kararlar, kalifikasyona göre, ücretleri sekiz kategoriye ayıran devlet baremine uygundur.»

İnsanların hepsinin melek olamıyacağını, ve Çinli işçilerin de henüz giderilememiş ihtiyaçları bulunduğunu onlara hatırlatmanın hiç bir faydası yok. Çinli için emekçinin bireysel çıkarını hor görmesinden şüphe etmek, emekçinin «doğru politik düşünceden» yoksun olduğunu sanmak demektir.

İşçilerin ve tarım emekçilerinin politik bilinci o kadar yükselmiştir ki, öteki faaliyet alanlarında olanlar - kadrolar, aydınlar, serbest meslek erbabı bu kollektivist ruhla aşılanabilmek için uzun süreler fabrikalarda ve halk komünlerinde çalışmak zorundadırlar. Böylece bir fabrika müdürü haftada bir buçuk gün işletmesinin bir atelyesinde, kendisi gibi temelin erdemlerinden pay almağa gelmiş bir profesörle, ya da bir doktorla yanyana basit bir işçi gibi çalışmaktadır.

Kadroların ve aydınların kol işçisi olarak çalışmaları fikri daha Yenan Komünist Cumhuriyeti zamanından gelmektedir. Ve bu fikir olumlu sonuçlar vermiştir. Yönetici kadroların bürokratlaşmasına, emekçi halktan ayrılmasına karşı bu yol, Çin liderlerine göre tutulması gereken yoldur. Böylelikle eskiden hor görülen kol emeği ile kafa emeği arasındaki fark da azalmış olmaktadır.

ÜNİVERSİTELİLER KÖYLERE

Yânı bu metod «doğru politik düşüncenin» yerleşmesi için verilen savaşın metodlarından biridir.

Bu sistem gittikçe daha geniş bir duygulama alanı bulmakta, genelleştirilmektedir. 1970 den önce bütün okullar ve bütün üniversiteler etüd - çalışma formülünü kabul edeceklerdir. Buna göre bütün üniversiteliler ve üst sınıflardaki orta öğretim öğrencileri yılda bir ya da iki ay halk komünlerinde staj göreceklerdir. Daha şimdiden Çinde bir buçuk milyon üniversite öğrencisi bulunduğuna göre bu sistem pek büyük sayıda insanın bir yerden bir yere naklini gerektirecektir.

Bu yığınsal göçün nasıl gerçekleştirileceğini ileri gelen bir Çinli yöneticiden sordum. Güldü «Harpde bundan çok daha büyük sayıda insanı köylere yerleştirebilirdik» dedi.

Durmadan geçmişin anılmasına kızan bir İngiliz meslekdaşım, Mao Tse - Tung'un kendi hayat tecrübelerini bütün Çinlilere tattırmak istediği sonucuna vardı. O «doğru yolu» bulana kadar hayatta çetin bir yolu aşmıştı, bütün Çinliler öyle yapmalıydılar. Ve bu İngilize göre yarın bolluk ve refah Çine geldiğinde Mao Tse - Tung ne yapacağını şaşıracaktı. Çindeki Avrupalı çevrelerin tutumları genellikle bu yönde. Çünkü Avrupalı için politik müşevvike dayanır bir toplum anlaşılır şey değil. Tarihte, halktan bir düşünce uğruna fedakârlık isteyen ve ona maddî ödül sağlamayan bir hükümetin halkı uzun süre seferber halde tuttuğu görülmüş müdür diyor Avrupalılar. Bunu deyince de Çinlilerin tutumunu açıklamak için baskının diktatörlüğün sözünü ediyorlar.

Oysaki gerçek çok daha çapraşıktır. Eğer bugün Çin'i yöneten adamlar 22 yıl süren bir iç savaştan muzaffer çıktılarsa, düşmanlarının toplarına olduğu kadar «altın mermilerine» de göğüs gerebildiklerindendir. Onlar galip geldiler çünkü hudutsuz idealizmleri, aşılmaz sanılan engelleri aşmalarını mümkün kıldı. Bu sebeple onlar, başarılarını borçlu oldukları erdemlerinin değerine inanmakta haklıydılar. Eğer her Çinli onların sürmüş oldukları çetin hayatı yaşarsa, eğer her Çinli onların yapmış oldukları fedakârlıkların bir azını kabul ederse, o zaman ülkeleri 20 yıl içinde hiç bir toplumun hiç bir zaman erişememiş olduğu kollektif bolluk ve refaha erişebilirdi. Birey rekabetine dayanan, Amerikalıların benimsedikleri anlamda bir tüketim toplumu, Çinlilere insancılıkla, ahlâkla bağdaşamıyan bir toplum olarak gözükmektedir.

Bu demek değildir ki, Çin liderleri 20 yılın tamamlanmasını beklerken yurttaşlarının mutluluğu, refahı ile ilgilenmiyorlar. Dikkati çeken şey, eşitliğin, mütevazi yaşayışın erdemlerine bu kadar önem veren bir ülkenin, hafif sanayiini geliştirmeye ve çeşitlendirmeye büyük itina göstermesidir. Çin'in tekstil fabrikaları 600 milyon «emekçi rahibi» giyindirmek için aynı çeşit pamuklu yapmakla yetinmiyorlar. «Mavi giyimli karıncalar» hayali gerçeğe hiç de uymamaktadır. Elbiselerin biçkisinde fazla fantezi yoksa da (Erkekler Sun Yat - Sen'vari bluzlar giyiyorlar, kadınlar da pantalonlu), kumaşlar çok zengin çeşitte. En ücra eyaletlerde Güzel Sanatlar öğrencilerinin «Etüd Büroları» için emprime motifleri çizdiklerini gördüm, ve bunların üretimde kullanıldıklarına sonradan kendim tanık oldum. Giderayak şunu da söyleyebilirim ki, Çin tüketim maddeleri sorununu rantabl biçimde ve beğeniyle çözmüş olan ilk komünist ülkedir.

PİYANİST PARMAKLI İŞÇİLER

Çinlilerin bu işi başarmak için büyük bir üstünlükleri var. Bu üstünlük, Çin'de görevli bir çok batılı teknisyenin bana söylediği gibi, Çinli elinin her işe yatkın oluşu. Eski Şanghay'da Çinli garaj işçileri ilk defa gördükleri yabancı marka otomobilleri tamir edebilirlerdi. O zamanlar Avrupalılar Çinli işçi için «Piyanist parmaklarına sahip» derlerdi. Bugün bu işçilerin marifetlerini gösterecek çok daha geniş faaliyet alanları var. Çin işçisinin buluşları ve inisiyatifi en ilkel teçhizatla en çapraşık cihazların yapımını mümkün kılmaktadır. Şanghay'da çok değerli kaynaksız boru yapan bir fabrikayı gezdim. Kullanılan makineler başka bir ülkede bisiklet pompası yapımına bile elverişli sayılmazdı. Bu başarılar karşısında hayranlığınızı ifade ettiniz mi, size verilecek karşılık bütün bunların «doğru politik düşünce» yüzünden gerçekleşebileceğidir.

Her ne kadar politik düşünceyi Çinliler, emekçilerden istedikleri erdemlerin başına koyuyorlarsa da, imal ettikleri ürünlerin kaliteli olmasına, bizi şaşırtan bir itina gösteriyorlar. Öyle ki çok deta bende çok yüksek kalite isteyen bir pazar için çalıştıkları intibaı uyandı. Konuştuğum kimseler, ağır sanayide bile şimdi daha az, ama daha iyi üretim yapıldığını söylediler. Belki de bunda, üretimi her ne bahasına olursa olsun arttırmak için ne mümkünse yapıldığı, ama elde edilen sonuçların doyurucu olmadığı «İleri hamle» ye karşı tepkinin etkilerini bulmak gereklidir. Çinliler şöyle diyorlar: «Başkan Mao, sosyalizmin hiç bir malda kalitenin düşmesine sebep olmıyacağını yazmıştır, çünkü eski Çin'in yapabildiği ne varsa, yeni Çin bunu daha iyi yapacaktır.» Bu kaliteye itinanın bir sebebi de belki Çindeki, öteki komünist ülkelerle kıyaslanamıyacak seviyede esnek verimli bir dağıtım mekanizmasının bulunuşudur. Şanghay Planlama Bürosunun başı Bay Lu bana şöyle dedi:

«Emekçilerin politik bilincine güvenmek, hiç bir zaman ekonomik kanunları görmemezlikten gelmek değildir. Çinde mal dağıtımı işini yöneten toptan alış merkezleri vardır, ama bunlar kalitesi ne olursa olsun her şeyi satın almadıkları gibi, dağıtmazlar da... Bu kurumlar halkın ihtiyaçlarını, gözönünde tutarak işletmelerle ikili anlaşmalar yaparlar. Kanun anlaşmaya uygun omayan malları teslim eden işletmeleri cezalandırır. Bu pek seyrek olur. Çünkü alım satım merkezleri, temsilcilerini üretimi kontrol için işletmelere gönderirler. Zaten kimi mallar tecrübe için pazara sürülür ve alıcıların tepkisini gördükten sonradır ki son kesin modeller üzerinde karara varılır. Fiyatlar ülkeye şamildir ve bunların tesbitinde maliyet hesaba katıldığı gibi halkın satın alma gücü de gözönünde tutulur. Devlet bazı zaruri ihtiyaç maddelerini, özellikle tarım ürünlerini subvansiyone eder. Böylelikle köylerin şehirler tarafından sömürülmesinin ve şehirlerde gıda maddesi imalinin sekteye uğramasının önüne geçmekteyiz.»

Gerçek şu ki bütün Çin şehirlerinde mağazaları, büyük olsun, küçük olsun, hep tüketim maddeleriyle dop dolu bulduk. Elbette bunların hepsi Parisin Galerie Lafayette'i değildi ama hepsinde her zaman seçmek için yeterli mal çeşidi vardı. Bir emekçi, başka çeşidi bulunmuyor diye şu kumaşı ya da bu çeşit ayakkabıyı almak zorunda kalmıyor. Tarım ürünlerine gelince bunların çeşidi daha da zengin. Küçük Kueilin şehrinin pazarında tam 40 çeşit sebze saydım. Pirinç hâlâ karneyle veriliyor, ama et ve balık çok bol ve her yerde serbest satılıyor.

KOMÜNDEN KOLHOZA GEÇİŞ

Biz Çinli ev sahiplerimizin, yemek konusunda Avrupalı zevklerimizi doyurmak için özel bir itina sarfettiklerinden şüphe ediyorduk, Bunun için bir keresinde Güneyin küçük bir kasabası olan Nanning'de küçük bir lokantaya habersiz girdik. Burada bizi kimse beklemiyordu. Yemek listesinde on altı çeşit balık vemeği vardı. (bunlar çevrenin spesiyatileriymiş). Bu balık yemeklerinin en pahalılarının fiyatı 50 Fendi (2 Türk lirası). Personel ücretini aylık olarak alıyordu, ama yemeklerini lokantadan yiyemiyordu. Aşçı bile yemeğini dı-

→

şardan getirmek zorundaydı, lokantadan yediği zaman bedelini ödemeye mecburdu.

Bir mağazada olsun, restoranda olsun, berberde ya da otelde olsun Çinde size Avrupanın özel yerlerinde bakıldığından daha kötü bakılmaz. Ama Çinde kimse satıştan prim almaz. *Ne bahşiş bekler, ne de verildiğinde kabul eder.*

Bunları belirttikten sonra, şunu da söyliyelim ki bugün Çinde bir sektör var ki (Bu da sektörlerin en küçüğü asla sayılamaz) burada insanlar aylık gelirlerine büyük ilgi duymaktadırlar. Bu tarım sektörüdür. Bu sektörde ayrı ayrı komünler arasında, bazan da aynı komünün ayrı ekipleri arasında gelir farkı göze batacak kadar büyüktür. Ben Çinde ücretlerin eşit olduğu iki komün görmedim. Kunming'e 120 kilometre uzaklıkta gezdiğim bir komünde köylünün yıllık geliri 50 Yuandı, Pekin yakınlarında bir başka komünde yılık gelir 600 yuandı. Sanayide en yüksek ücret ile en düşük ücret arasındaki nisbet 1'e 3 olduğu için tarımdaki bu gelir farkları daha da önem kazanmaktadır.

Bu durumun nedenlerini anlamak kolay. Çinliler 1958 de tarım alanında tam eşitliği getirmeyi denediler ve en iddialı komün ilkesini uygulamaya giriştiler: Her komün üyesi elinden geldiği kadar çalışacaktı ve karşılığında ihtiyacı olan her şeyi alacaktı. Ama bu sistem başarıyla uygulanamadı. Şehirlerin ve bedava mal dağıtımının yapıldığı komün kantinlerinin isteklerini karşılayacak miktarda mal yoktu. Üstelik bu sıralarda gelen tabii âfetler kaynakları azalttı ve bu da girişimin başarıyla sonuçlanmasını baltaladı. Üstelik bir çoklarına göre komün sistemi, köylüyü olanca enerjiyle çalışmaya cesarenlendirmiyordu.

Onun için daha az iddialı formüllere dönmek gerekti. Dev komünler daha küçük ve *yönetilmesi daha kolay birimlere* bölündü. Temel birim «Çalışma ekibi»dir. Bu da orta boyda bir köye tekabül eder. Herkese üretimine göre ücret verilir, bu da tabii ki toprağın durumuna, iklim şartlarına bağlıdır. Bugünkü ücret sistemi *Sovyetlerin Kolhoz sistemine benzemektedir.* Ama komün aynı zamanda hem üretim kooperatifi, hem de bir yönetim organıdır, oysa ki kolhoz'ün mülkî bir durumu yoktur. Bu yeni biçimi ile halk komünü gelirlerin israfını önlediği gibi, sistemli olarak kalabalık ailelerin yararınadır.

Avrupada çok yayılmış olan eski bir inancı benimsediğimiz için, biz de Çin köylüsünün tarıma elverişli her karış topraktan en üstün verimi elde ettiğini sanıyorduk. Treale yolculuk ederken gerçekten insan *ilkten hayretin en büyük bir itina ile değerlendirildiğini* zannediyor. İşlenmiş topraklar demiryollarının tam yanına kadar geliyor. Ama halk komünlerini daha yakından inceleyince sanının yanlış olduğu anlaşılıyor. Çin tarımı tam randımana ulaşmaktan daha epeyi uzak. Şu ya da bu komünün elde ettiği ürünü gösterir istatistiklere burda girmek istemiyorum.

Aynı komünün içinde hektar başına verimin bazan 1'e 3 oranında değiştiğini belirtmek yeter. Kimyevî gübre kullanıldığı hallerde en yüksek randımana erişilmektedir. Üstelik Çin tarımında makineleşme seviyesi henüz oldukça düşüktür.

«RUSLARIN, AKSİNİ YAPMALIYIZ!»

Tarım Bakanı yardımcısı Bay Vu Çen, bazı eleştirmeleri kabul ettikten sonra elde edilen ilerlemeler üzerinde direnerek durdu: «Bizde kimse açlıktan ölmedi. Bu yüzyılda görülmüş olan en büyük tabii âfetlerden sonra bile açlıktan ölen yok ve felâkete uğrayan bölgelerden halk göç de etmedi.» Bakan yardımcısına göre Çinde gerçekten modern bir tarım yaratabilmek ve bugünkü verimi iki misline çıkarabilmek için daha yirmi yıl lâzım. Bu amaca ulaşabilme yolunda tarım bölgelerine şu dört temel unsuru götürmek gerek: Elektrikleşme, makineleşme, sulama ve kimyevî gübreleme.» Programı gerçekleştirmek için her şey hazır, diye ekledi, Bay Vu Çen, çünkü 120 milyon ailenin geçimini sağlayan tarımı, biz ekonomimizin temel unsuru, sanayii ise yönetici sektör saymaktayız. Revizyonist Suslov, bizi bu yüzden, tarıma çok önem verdiğimizden ötürü suçladı bile.»

Çinllerin size sistemlerini anlatmalarını istiyorsanız onlara Sovyetler Birliğinin sözünü ediniz. Çünkü Çinliler kavramlarını Sovyetlerinkilerle kıyasladıkları zaman en *parlak savunmalarını yapıyorlar.*

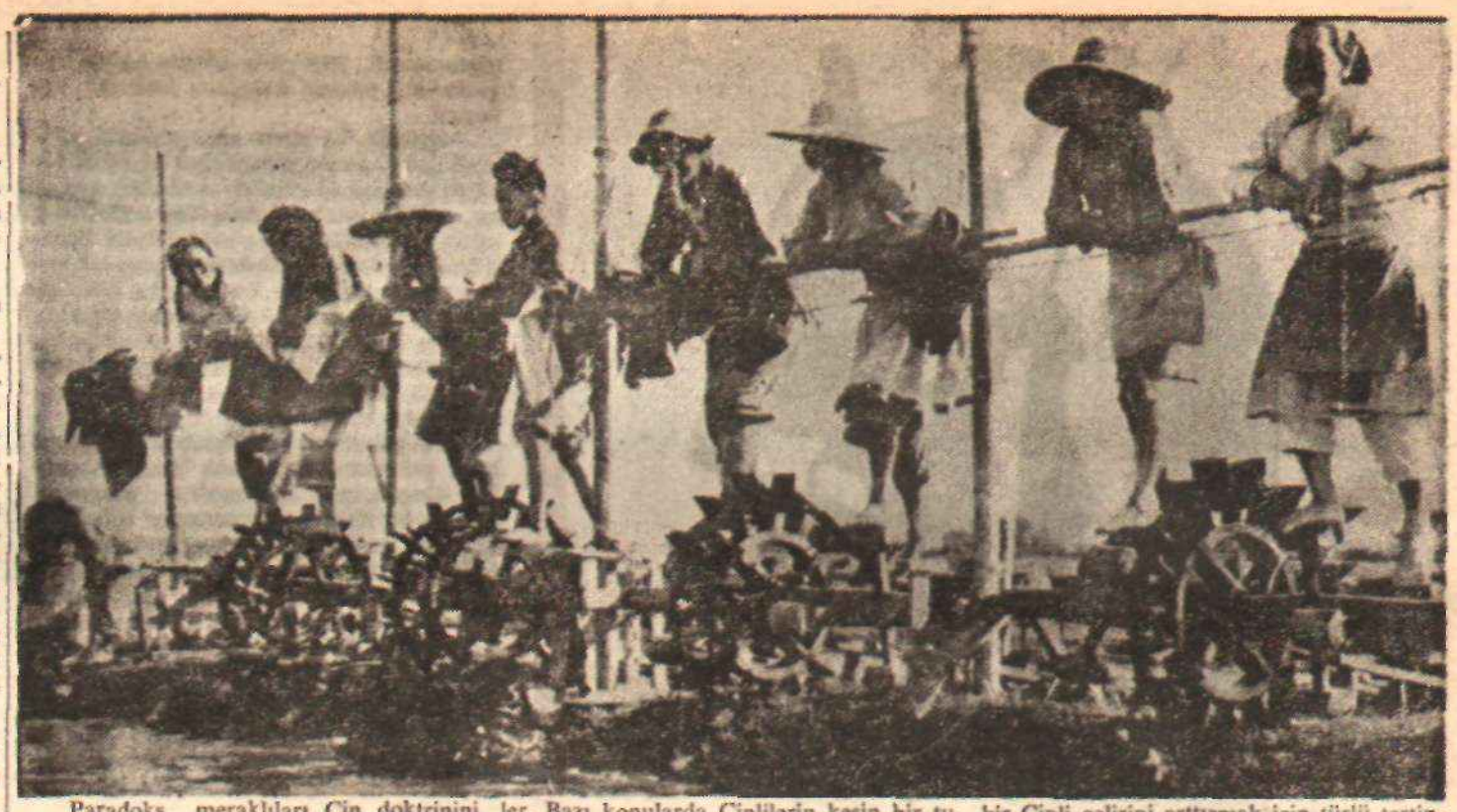

Paradoks meraklıları Çin doktrinini şöyle özetliyebilirler: «Rusların benimsedikleri metodlar onları modern revizyonizme götürdü. Bu utanç verici duruma düşmemek için biz Rusların yaptığının tam tersini yapmalıyız.» Sovyetler Birliği ekonomisine kâr müşevvikini sokmaya kalkıştı mı, Çin kendi ekonomisinde her türlü maddi müşevviki kaldırmaya yöneliyor. Sovyetler kol emeği ile kafa emeğini birbirinden ayrı tutmayı deneyince Çinliler «Yarı etüd - yarı kol emeği» sistemine hız veriyorlar.

Çinliler, hiç değilse bizim açımızdan Sovyetlere benzeyen yanlarının da farklı olduğunu ispat etmek için yırtınıyorlar. Örneğin Ideolog Çeu Yang benim önümde Sovyetlerin «Sosyalist realizm» teorisini suçladı: «Sanatta yaratma alanına devletin müdahalesi, dedi Çeu Yang, bütün bir Rus aydın kuşağını kısırlaştırdı. Bu felâketi önlemek için Sovyetler Birliğinin yöneticileri, yazarlara yazlık villâlar ve başka imtiyazlar sağlıyarak eser satın almaya kalkıştılar ve ancak bunların ahlâkını bozmayı, bu aydınları halktan tamamen ayırmayı becerebildiler. Biz bu hatayı hiç bir zaman işlemiyeceğiz. Biz sanat adamlarımıza zorla teori kabul ettirmiyoruz. Biz onlara bütün ekollerin serbestçe rekabet etmeleri gerektiğini söylüyoruz, ama şu şartla ki her ekol halka hizmet etsin, işçilerin, köylülerin ve askerlerin tutkularını yansıtsın.»

İkincil ayrıntılarda bile Rusların yaptığının tersini yapmaya gayret edilmekte. Örneğin, geçen yıl Sovyetler Birliği komünist Partisi, evlenmelerin oldukça parlak biçimde kutlanmasını ve böylelikle olayın çiftin hayatındaki öneminin belirtilmesini öğütlemişti. Çi nbasını Rusların kararına dair tek sözcük yazmadığı halde bir kaç ay sonra bu konu etrafında bir tartışma düzenledi. Okuyucular eski biçim düğün yapmak için nasıl borçlandıklarını anlatan mektuplar göndermeye başladılar. Çin komünist partisi tartışma sonunda gereken kararı vardı: Evlenmeler mümkün olduğu kadar basit biçimde kutlanmalıydı, çünkü bu gibi merasimler çağımızda hiç bir anlam taşımamaktaydı.

Çin komünistleri kendilerinin her zaman Sovyetlilerden farklı olduklarını ve *1937 ile 1947 arasında Kuzey - Batıdaki Kızıl Cumhuriyetlerinde* bir çok orijinal kollektivist metodlar denediklerini iddia ediyorlar Yarı çöl ve dağlık olan bu bölgede Mao ve yakınları şevk içinde çetin bir hayat sürebildiler ve ülkenin her yandan ve bütün sosyal katlardan gelen yüz binlerce Çinliyi aynı ruh içinde eğitebildiler. Maonun kendisi çift sürüyor, Askerî Akademide hocalık yapıyor, sanat üzerine konferanslar veriyor ve Sekizinci Ordunun Kurmay heyetinin çalışmalarına katılıyordu. Bütün dostlarının da çeşitli faaliyetleri vardı ve bu adamlar para diye bir şeyin var olduğunu unutmuşlardı. Bugün Çini yönetenler işte bu adamlardır. Bunlara her yerde rastladım ve her biri, Belediye Başkanı ya da fabrika müdürü olsun, aydın ya da yüksek memur olsun, denk getirip gururla bu destanın kahramanlarını, Yenan günlerini anıyorlardı.

Bununla birlikte iktidarı ele geçirdikten sonra Çin komünistleri, gene de yardıma ihtiyaç duydular. Sovyet uzmanları büyük sayıda geldiler ve ordunun örgütlenmesine kadar her alanda çözüm yolları tavsiye ettiler. Bazı konularda Çinlilerin kesin bir tutumu vardı ve Stalinin kendisi bile olsa, hiç *bir müşavirin onları görüşlerinden caydırma* işinde en küçük bir şansı yoktu. İşte bunun içindir ki Çin hiç bir zaman, destalinizasyondan önceki bazı halk demokrasileri gibi, Sovyet modeline uygun bir kopye olmadı.

Ama Çinlilerin yerleşmiş bir görüşleri bulunmayan alanlarda Sovyet görüşü otomatik olarak kabulleniyordu. Nitekim, Çinin en tanınmış iktisatçılarından olan Yung Lung - Kuei, ilkten bütün plânlama metodlarının Sovyetler Birliğinden ithal edildiğini itiraf etti. Eğer iki yıldır Çin yeni bir beş yıllık plân kabul etmediyse, bu kendine özgü plânlama sistemini yeni yeni kurmakta oluşundandır. Bay Yung şöyle dedi: «Biz Bay Kruşçev'e minnettarız, çünkü o bizi kendi öz güçlerimize dayanmaya zorladı. O bizi yıkmak istedi, ama sonunda bizim daha *dinamik, daha orijinal* olmamıza istemeden yardım etti.»

Sovyet metodlarına karşı bu tepki geçici bir şey olarak düşünülemez. Belki de bu ileride her türlü Çin - Sovyet uzlaşmasına da engel olabilir. İki ülke arasındaki hendek *gün geçtikçe derinleşmektedir ve gelecekte* yeni kuşak Çinlilerle Sovyet vatandaşlarının yeniden ortak bir dili konuşabilmeleri için nasıl bir mucize gerektiğini şimdiden söylemek imkânsızdır.

TEMELİN SESİ

Elbette ki komünist yöneticilerin gücünün azalıp, ülkenin plüralist bir rejime kayması durumu değiştirebilir. O zaman daha rasyonel bir ikili tartışmadan uzlaşma da doğabilir. Mao Tse Tung'un ilâhlaştırıldığı Çinde şimdilik böyle bir ihtilâl pek zayıf görünmektedir. Ama görünüşler aldatıcı olabilir. Bugünün Çini, Stalin çağının Rusyası değildir.

Çinlilerin komünizme getirdikleri yenilikleri ilk suçlayacak kişi her halde Stalin olurdu. Çin eşitçiliği ve politik müşevvik görüşü *Stalinin gözüyle affedilmez* hatalar sayılırdı. Çünkü bu metodlar şu, ya da bu biçimde politik insiyatifi temele aktarmaktadır ve temel sonunda en yüksek otoriteye meydan okuyabilir.

Besbelli ki Mao, Stalin'in hiç bir zaman yapamadığı ölçüde kendi gücüne güveniyor. O «uyanıklık» adına temizlik hareketlerine hiç bir zaman girişmedi ve Çinde hiç bir iç deney Mao'ya fazla rizikolu görünmüyor. Mao yetkilerinden önemli bir kısmını eski komünist savaşçılara devrediyor ve bunlar, eski Sovyet liderlerine kıyasla temelden gelen sesleri çok daha büyük dikkatle dinliyorlar. Bütün yabancılar, hattâ en düşmanca tutumları olanlar bile, bu kocaman devlet mekanizmasının iyi yağlanmış olduğu ve Stalin Rusyasından, hattâ bugünün Sovyetler Birliğinden bile çok daha iyi ve gıcırdamadan işlediği konusunda oy birliği halindeler.

Bu suples herhalde Çinin ekonomik temel hattının doğruluğundan ileri gelmektedir. Bireysel tüketimi sınırlamak, buna karşılık kollektif cihazlanmaya öncelik vermek. Bütün bu okullar, Kulüpler, hastahaneler, kreşler, spor alanları Çin için yeniliklerdir ve Çinliler bunları, yersiz olarak özel otomobil ve özel savfiye evi rüyası gören öteki komünist ülkeler vatandaşlarından çok daha iyi takdir etmektedirler. Üstelik, ihtiyaçları mütevazi ölçüde kaldığından bir Çinli gelirini arttırmak için türlü tertiplere girişmeden ücretiyle yaşayabilmektedir. Ve *Çin böylece imkânlariyle tüketim* arasında bir denge kurabilmiş, Doğu ülkelerininkinden çok daha rasyonel bir sosyal ortam yaratabilmiştir.

Bu kadar çapraşık ve merkezileştirilmiş bir sistemin âhenkli biçimde çalışmasına yalnız dorukta alınan kararlar yetmez. Dorukla temel arasında bağlantının kusursuz işlemesi gerek. Üstelik bütün kademelerde gerekli danışma biçimi sağlamadan bu sonuçlar elde edilemezdi. Pedagojik bir toplumda düşün özgürlüğü daha çok ikincil konuları kapsar. Ama Çin komünistleri halk yığınları içinde iyice kök saldıkları için, belki de öteki ülkeler komünistlerinden temelin düşüncelerini daha yorumlayabiliyorlar ve doğru sonuçlara varıyorlar. Bir başka şey de kesin ve besbelli: Eğer Mao'nun reformları soyut ve keyfî basit kararnameler olsaydı Çin toplumu hiç bir zaman bugün erişmiş olduğu suples ve dinamizmi elde edemezdi.

DÜNYA POLİTİKASINDA ÇİN

Bu yeni Dev Asyada Amerikan çıkarlarını *tehdit ediyor mu? Eğer bu çıkarlar* Asya kıtasında bugünkü politik ve toplumsal statüko'yu olduğu gibi muhafaza etmekse, şüphesiz ki tehdit ediyor. Bir kere bir Asyalı büyük devlet olarak Çin kaçınılmaz biçimde komşularını etkiliyor. Bundan başka *son derece dinamik bir deneyin* yürütücüsü olarak Çin, az gelişmiş ülkelerin ilgisini çekiyor ve sadece varlığıyla bu ülkelerdeki ihtilâlci hareketlere hız veriyor.

Ama Amerikalılar tarafından on beş yıldan beri uygulanan sıhhî kordon, ekonomik boykot ve askerî tehditler politikası o ölçüde iflâs etti ki, bu politikanın en ateşli taraftarları bile artık Çinin Asyada ve dünya politikasında nüfuzunun bu yollarla kırılamıyacağını kendi kendilerine itiraf etmiş olmalıdırlar. Vietnamdaki savaş, Çinin tecrit edilmiş olmak şöyle *dursun, uluslararası* sahnenin tam ortasında bulunduğunu ve Uzak Doğuda onsuz hiç bir sorunun çözülemiyeceğini göstermiştir.

Görünüşe göre Sovyetler de bir ara, Çini umursamıyabileceklerini sandılar ve *politikalarını, Çin itirazlarını* hesaba katmadan formüle etmeye kalkıştılar. Bu oyunda, Mao'ya boyun eğdiremedikleri gibi, yabancı komünistlerin önemli bir kısmı üzerindeki nüfuzlarını yitirdiler.

Pekin'de bugün Nikita Kruşçev'in söylevlerini tam metin olarak yayınlıyorlar. «Kendi gözlerinizle okuyunuz, ve görünüz ki, Amerika Birleşik Devletlerinin barışçı niyetlerinin ve barış içinde birlikte yaşama ilkesine sadakatının kefilli olan bu adam bir hainden, bir avanaktan başka bir şey değildir.» İşte Mao'nun komünistlere telkin ettiği düşünce bu. Ve her gün Sovyetler Birliğinin müttefiki bir komünist ülke olan Kuzey Vietnamın topraklarını Amerikan uçakları bombaladığı zaman bu düşünce elbette ki onların aklına geliyor. Çin olmaksızın Amerika Birleşik Devletleriyle barış içinde birlikte yaşama Sovyetler Birliğine şimdiye kadar çok acı meyveler tattırdı. Amerikalılar olsun Sovyetler olsun, şu gerçeği ister istemez kabul etmek zorundadırlar: Tüm insanlığın dörtte birini tek başına temsil eden bir ülkeyi karantinada tutmak imkânsızdır.

Bir geziden izlenimler:

ARAP DÜNYASI UYANIYOR MU?

VIII - Burgiba'nın ülkesinde

Niyazi Berkes

BURADA HERŞEY FRANSIZ!...

Roma'da, Tunus'a uçmak için Air Tunis bulmak bir mesele oldu. Meğer bu Air France'dan başka bir şey değildi. Onun da, üstünde Air Tunis yazılı levhası olan şubesini, istasyon binasındaki hava yolları terminalinde bulabildim. Bu Air Tunis, nam-ı diğerle Air France'in Caravelle uçaklarından birine bindiğim zaman, uçağın üstünde Arap harfleri le yazılı bir addan başka Tunusluluğa delâlet edecek bir şey yoktu. Kaptan, pilot, hostesler, konuşulan dil Fransız.

Gerekli giriş ve döviz vesikalarını doldurmcaya kadar Tunus'a indik. Rahat, sakin, tenha bir iniş. Hava alanı binası, Atina'daki kadar küçük bir şey. Fakat içerisi, orada olduğu gibi ne rakı kokuyor, ne de yüz numara. Pasaportumun üstündeki ay - yıldız sihirli bir muska gibi işe yaradı. Polisten iki dakikada, gümrükten bir dakikada geçtim. İstanbul'un hava alanında bile, bir Türk vatandaşı olarak, bu kadar kolaylıkla, bu kadar nezaketle, bu kadar güler yüzle karşılanarak indiğimi hatırlamıyorum. Galiba bir memlekette itibar görmek için yabancı olmak lâzım. Her halde, bizimkiler de nezaketlerini bizlere değil de yabancılara saklamaktadırlar.

Kambiyoda para bozdurma işi de bir iki dakika aldı. Hemen hemen boş bir otobüs, öteki yolcuları beklemeden şehre uçurdu beni. Önümdeki sıralardan birinde oturan bu uçaktan gelmemiş olan tek yolcu, yanında ufak bir çocukla oturan bir Fransız bayanı, Paris'te gördüğümü hatırlamadığım bir çehre. Ufak gözlü, kuru yüzlü, uzun burunlu, sert bakışlı. Anglo - saksonların daha ziyade buruşmaya eğilimli yüzleri galiba bu denizaşırı Fransız tiplerinde kurumaya eğilimli. Ben mi fazla takıldım bu çehreye, yoksa gerçekte hep öyle miydi, bana Tunus'ta hep böylelerine rastladım gibi geldi.

Şehre yaklaştıkça yer ve sokak adlarına bakıyorum. İlk gördüğüm ad, Renault. Ooo, maşallah, Paris daha doğrusu Fransa sokak ve cadde isimleri ile burada. Avenue de Paris'ten, Rue de Charles de Gaulle'e kadar. Burada yeni bir Arap harfi ile daha tanışmış oluyorum. Kahire'deki Arap telâffuzunda «gayn» lar hep «cim» olduğu için de Gaulle, Ducol oluyordu: «cim» ler de «çim». Meselâ, James, Çeyms oluyor. Şimdi burada «gayn» lar, üstünde üç nokta olan «kef» olmuş. De Gaulle de bu üç noktalı «kef» ile yazılıyor. İstanbul ile Kahire arasında görülen Arap kalligrafisi de burada artık sönüyor. Mezarlıklar müstesna, Tunus'ta güzel denebilecek bir Arap yazısı göremedim. *Yazılar, Avrupalı oryantalistlerin el yazılarına benziyor.*

Mısır'da iken nasıl dağ taş Nasır idiyse, burada da Habib Bourguiba. (Arapça yazılışında: Burkiybe). Daha uçakta verilen La Press gazetesinde pek az sütun Bourguiba'sız. Patlıcansız tarafından su ister gibi, gazetede Bourgiba'sız bir yazı aradım durdum. Kahire'de iken Başkan Nâsır, Ghana'nın başkentinde idi. Gazetelerdeki en önemli başlıklar ve sütunlar bu seyahata aitti. Şimdi, Bourguiba da başka bir Afrika başkentinde. Oradaki nutku, nutka verilen cevaplar. Bir de Habib'in Senegal başkentinin üniversitesinde fahri doktorluk urubası ile nutku ve resimleri var. Pek te yaraşmış. Başka bir resimde de, beraberinde götürdüğü Tunus ulemasından genç bir zat olan ve kendisini ziyaret edeceğimi umduğum Fazıl Ben Aşûr ile camide namaz kılarken gözlüklüyorlar. Namazda, Et - tehiyatta oturuyorlar; ikisi birden parmaklarını dikmişler. Bu seyahat yüzünden bu âlimle tanışmak kısmet olmadı.

Şehrin esas caddelerinden birinin adı Habib Bourguiba caddesi. Orada Claridge oteline indim. Burada her şey Fransız; fakat nedense otel adları İngilizce. Böylesi galiba daha arîstokrat ve zengin işi oluyor. Şimdi bu satırları yazmakta olduğum otelin adı da Majestic. Birincisinde ancak bir gece kalabildim; Fransız turistleri gelecekmiş; başka otele çıkmağa mecbur oldum.

Otel bolluğu yok ama hepsi temiz, *güzel. Adları İngilizce ama eşyaları,* servis usulleri, her şey Fransız. Tıpkı Paris'te olduğu gibi. Fransız mobilye, eşya ve tesislerinin boş yanları var; fakat bir de onlara özgü kaknemlikleri var. Onları burada da görüyorum. Meselâ, kaldığım odanın banyosunda ömür bir küvet var. Emaye bir küvet, fakat uzunlamasına değil de diklemesine. Dibi düz değil de sekili. İçine uzanamazsınız, sekisine oturursunuz. Ben ufak tefek olduğumdan sığdım. Yalnızlıktan, komik şeyler düşünerek kendimi avutmağa çalışıyorum. Meselâ diyorum, bu raya De Gaulle boyunda pösunda bir Fransız geldiği zaman bu banyonun içinde nasıl oturur: bacaklarını nereye koy?

YASEMİN SATICISI AYŞE!...

Oteller Fransız dolu, tıklım tıklım. Gırtlaklarının dibinden gargara yapar gibi yahut da kâğıt yırtar gibi sesler çıkararak konuşan Fransızlardan. Tuhaf şey, ben Fransa'da Fransızların böyle seslerle konuştuklarını hiç farketmemiştim. Yoksa, deniz aşırı Fransızların bir özelliği mi bu? Fakat, galiba mübalâğa ediyorum; çünkü biraz dününce hatırladım ki deniz aşırı İngilizce konuşanlar da ya miyavlar gibi, ya Brooklyn ağzı ile, ya da Texas ağzı ile konuşurlar. Ben galiba daha ziyade *üniversite ve okumuş çevrelerinde yaşadığımdan* bunlar en çok dışarda kulağımı tırmalıyor.

Otelin lokantası ne Fransız, ne Amerikan. Bir Güney Alman şehri lokantasına enziyor. Yemeklerin adları hep Fransızca ve çok ta nefis. Güzel bir de Tunus şarabı var. Fransızlardan başka Rus veya Çek olduğunu tahmin ettiğim kişiler var. Müşteriler, garsonlar boyuna gülüyorlar. O kadar çok gülüyorlar ki acaba bana mı diye telâşlandım. Üstümü başımı yokladım; yok, bana değil. Zaten bana baktıkları bile yok. Kahire'de insanların yüzünde bir halâvet vardı; burada gülme. Habib Bourguiba'nın otuz iki dişi görünen gülmesi var ya. Galiba bu, millî bir özellik. Bâzı yüz tipleri de İkinci Ramses'i hatırlatıyor. Dişler açıkta, gülüyor sanırsınız. Ya bundan, ya da şarabın etkisinden, yemek salonunda millet ve garsonlar kırılıyor gülmekten.

Yan kapılardan biri açıldı. Küçücük bir kız girdi. Yedi sekiz yaşlarında. Kolcağazında yasemin dolu ir sepet var. O zaman hatırladım. Tunus yasemin şehri idi. Masama yaklaştı. O kadar da güzel yüzü ve gözleri var ki. Yeşil gözlü, açık *tenli, tombulca bir yüz. Adın ne?* dedim. Ayşe, dedi. Bir demet yasemin aldım. «Mersi» dedi, gülümsedi, başka masaya geçti. O akşam, yaseminin odamı dolduran kokusu içinde küçük Ayşe'yi düşündüm. O kimbilir daha kaç saat lokantalarda, otellerde dolaştı. Yaseminlerini sattı, annesine veya babasına bir iki dinarla döndü. Biz yabancılar otel lokantasında yemek ve şaraptan mest olduk. Müthiş yemekler yedik, nefis meyvalar soyduk. Şu veya bu şekilde Ayşe'ciğin vatanına çalışıyoruz. Gerekçemiz bu. Ayşe büyüyecek, yasemin parasıyle. Sonra genç bir kız olunca onu fakir halkın giydiği bürümcük çarsafa sokup işe vollayacaklar. Çatlak topukları ve kınalı avakları ile işe gidecek.

FES HİKÂYESİ!...

Şehrin benim şimdilik gördüğüm yanı çok muntazam, bakımlı. Hiç şarklı hali yok. Geniş düz caddeler. Bizim alışmadığımız caddeler. Bizde nasıl meydan yoksa, cadde de yoktur. İstanbul'un tepeliliği ve çapaçulluğu, bize kötü şehircilik huyları kazandırmış. Doğru (Mısır Arapçasında olduğu gibi «togri»), düz cadde yapamayız. Ankara'da bile hiç bir cadde düz değildir, ille kıvrılacak. Asla nendesleşemeyiz. Tunus şehri çok hendese. Tabîî bunu Fransız getirdi.

Caddelerde görülen tipler şunlar: Çoğu başı açık, genç kuşaktan Avrupalı kıyafetinde kadın ve erkekler. Koltuklarında ders kitaplariyle okula giden kızlar tıpkı bizdekiler gibi. Çorap ve iskarpinlerinden hali vakti yerinde insanlar olmadıkları belli.

Bu modern tiplerin yanı sıra başka bir tip: Başında kıpkırmızı, up uzun fes. İlk defa olarak, Tunus'ta hindi kelimesinin İngilizcesinin, festen gelme olduğuna kanaat getirdim. Nedense bu tip fesi, bizim Tunus fesi dediğimiz, Tunusluların da aksine «İstanbûlî» dedikleri fesi giyenler, hep hindiler gibi kurula kurula yürüyorlar. Tıknaz veya göbekli oluyorlar; boyunlarına bir alay atkı koyduklarından göğüsleri hindi gibi kabarık oluyor. İşte, bir tanesi geçiyor: gözlükleri de var ve tıpkı bir hindi gibi. Arkasında da haremi geliyor. Bunlar yerli halkın yarı Avrupalılaşmış burjuvası galiba.

Üçüncü kategori halk; ve her yerde olduğu gibi çoğunluk. Erkeklerin başında hamam tası biçiminde fes var. Kep veya bereyi andırıyor. Pratik ve gösterişsiz. Bizim Tanzimat Devrinde Ali Paşanın başında da böyle bir fes vardı. Caddede hem yürüyorum, hem düşünüyorum. Nereden gitmiş bu fes tâ oralara ve bir sadrâzamın kafasına oturmuş? Tunusta fakir halkın giydiği fesi, İstanbul'da İmparatorluğun sadrâzamı giyiyor. Ne münasebet? İkinci Mahmut zamanında Husrev Paşa Fas veya Cezayir taraflarından daha kallavi bir fes getirmiş anlaşılan, onun zamanındaki resimlere bakarsak. Dah sonra, Ali Paşa zamanında nasıl olmuş ta bu tas biçimine girmiş? Daha da sonra, yani Yeni Osmanlılarda Tunus fesi kalıplı fes, Abdülhamit zamanında hamidiye fesi olmuş, yukarıya doğru daralmış. Meşrutiyet zamanında İpek gibi parlak şilik fes olmuş. Mısırda uzun bir üstüvane. Kafamda bir fes çağırışımıdır başladı, tâ Haydarabat'ta gördüğüm fese kadar. Bu kadar derdimiz arasında, şimdi bir de fes tarihi mi yazmalı? Çok eğlenceli olurdu.

DİKİŞSİZ BÜRÜMCÜK ÇARŞAFLARI!...

Bu fakir halk sınıfının kadınları sokakları dolduruyor. Sokaklarda, Kahire'de olduğundan fazla kadın var. Kahire'de çoğu siyah çarşaflı veya Rum papaslarının siyah örtülerine benzer bir şey giyiyorlardı. Burada açık renk bürümcük çarşaf. Ama dikili değil sanırım. Buna «burnûs» deniyor. Kadınlar daha hoş. Çehrece daha güzel. Dikişsiz bürümcük çarşafları içinde temiz gözüküyorlar. Çoğu çıplak ayaklı, kısa topuklu terlik gibi bir şey giyiyor; azı yüksek ökçeli iskarpin. Gençlerinin yüzü açık; daha yaşlıları çarşafın bir ucu ile yüzlerini gözden aşağı kapatıyorlar. Burada. Pakistan'da bile görmediğim orijinal bir yüz örtme şekli de gördüm ama genel bir âdet değil, örtü gene bürümcük çarşaf; fakat gözlerin altında burun ve ağız kısmının üstüne siyah bir maske takılmış. Maskeli baloda imiş gibi gözüküyor. Fakat bu siyah maskevi burun ve *ağız üstünde nasıl tutturuyorlar!* Acaba kulakların arkasından geçen bir ipi mi var? Bir daha görürsem, dikkatle bakacağım.

TUNUS BİLE SOSYALİST OLMUŞ!...

Kahire'de Amerikan etkisinden söz etmiş miydim? Galiba edemedim. Orada siyasî havaya rağmen, «Amerikan» olan her şey itibarlı. Azhar'ın sayın şeyhi bile Amerikan sigara ve pürosu içiyor. Başkan Nâsır'ın bir kızı Amerikan Üniversitesinde okuyor (Denildiğine göre lise notları iyi olmadığından Kahire Üniversitesine girememiş. Doğruysa, bravo). Benim gördüğüme göre. Amerika Tunus'a çok geç akmış. Yahut ta Fransa, Tunus'ta çok derin kökler saldığından, başkalarına kök atacak yer kalmamış. Şoföre kadar herkes sakır sakır Fransızca konuşuyor. Habib Bourguiba, Fransızlardan bağımsızlık alıp onlarla ahbaplığı devam ettirebilenlerden Şimdi *Senegal'de bir fikir attı ortaya*: Afrika'da Fransa'nın liderliği altında bir «commonwealth francophone» kurulmalıy-

Burgiba

mış. Habib, elhak frankofon.

Ama aynı zamanda sosyalist, yani «iştirâkî». Ben buraya gelinceye kadar Bourguiba'nın ve Tunus'un yani Neo - Destour partisinin sosyalist olduğunu bilmiyordum. Meğer, 1961'den sonra burası da bu ünvanı almış. Bu noktadaki cehaletime üzüldüm. Galiba, Tunus'un bile sosyalist olmasını öğrenmenin etkisi altında, bu satırları yazarken gene kafamda çağrışım ameliyeleri başladı. Bu «iştirâk» ve «iştirakiye» sözcükleri üzerine düşünmeğe başladım.

Nereden geldi bu terim? Acaba halka ne ifade ediyor? Araplarda her halde çok iyi bir şeyi ifade ediyor, bizde sosyalizm teriminin ifade etmediği bir şey. İştirâk! Fena mı? Halkın, hükûmetin elele vererek, iştirâk halinde, müşthereken memleketin kalkındırılması. Bizim iştirâkçı Hilmi belki de bunu sezmişti, vaktiyle. Ondan önce, Abdülhamit zamanında Ahmet Mithat Efendi bundan hep «sosyalizm» diye bahsederdi. Sosyalizm gibi yabancı ve esrarlı bir kelimenin verdiği ürkütü yetmiyormuş gibi, kendisi de sosyalistleri kötüler, aleyhlerine veriştirirdi. Okumuşlar da bunları okuyarak dehşet içinde kalırlardı. Şimdi komünist'ten nasıl korkuluyorsa, Ahmet Mithat Efendi de sosyalistten halkı o kadar korkuturdu. O zaman korkulan bir umacı daha vardı: Dehrî yani «Con» veya zındık. Bunların ikisi de «maddiyyun» du; fakat sanırım sosyalist daha da umacı idi. Gâvur ve cıfıttan daha beterdi.

Ahmet Mithat'ın bu öcülemelerinden ödü kopan edebiyatçılar sosyalist damgasını yememek için çeşit hokkabazlıklar yapmağa mecbur oldularıdı; ama gene de kurtulamadılar. Mithat Efendi onlara başka bir damga yapıştırdı: Dekadanlar, dedi. Eş mâna? Yâni anlamı bilinmeyen başka bir frenk çamuru fırlattı. Fakat, bu, sosyalistlik kadar tehlikeli olmadı; çünkü «kadana beygiri» gibi bilinç altı bir çağrışım yaptığından gene de yalan yanlış bir anlam verir gibiydi Yahut ta dangalaklık filân gibi bir şey: o kadar zararlı değil. Abdülhamide zararı yok: yalnız terbiyesiz, edep vani edebiyat bilmiyen kimseler demekti: bir nevi zıpçıktılık yahut «beatnik» lik. Ama, sosyalist öyle mi? Su uyur, düşman uyumaz cinsinden «tıs» lı çağrışımlar yapan bir kelime.

Meşrutiyet gelince, İstirâkçi Hilmi bir akıllılık edip bu sosyalizm sözcüğünü ağzına almadı; kendine «iştirâkçi» dedi. Fazla bir iştirâkçilik te yapamadı ama, iştirâkçilik te fazla bir kötü ün kazanmadı. Fakat, Mütareke gelip te komünizm duyulunca ve iştirâkiyye, komünizm anlamına alınınca bu zavallı elbirliği - sever sözcük te hapı yuttu. Ondan sonra, «toplumculuk» sözü gelinceye kadar, kimse ne sosyalizmi ne de iştirâkçiliği ağzına alamadı. Arı - dil tutumunun bir iyiliği toplumculuk sözcüğünün yardımı ile sosyalizmin ağza alınabilmesi oldu.

İşte, Arap ülkelerinde de «iştirâkiyye» öyle. Yabancı bir sözcük değil halka. Burada da çok itibarlı, «demokrasi» sözcüğünden daha itibarlı bir sözcük. Mısırda, sağcılar yâni Selefiler, sosyalistler için hiç «İştirâkî» kelimesini kullanmazlar; onları öcüleştirmek için dübedüz frenkçe «komünist» derler, «iştirâk» sözcüğünü de kendilerine saklayarak Hazret-i Ömere kadar çıkarlar Fakat, solcuların leindeonları kirletecek frenkçe sözcük yok. Onlara «recaiyye» (yani bizim «mürteci») sözcüğünü kullanırlar ama işte, sökmüyor. Kirletmek için frenkçe lâzım; nasılsa «reaksiyoneriyye» diye bir kelime girmemiş Arapçaya.

TÜRKLER ATLARA OY VERDİ!...

Gene muhayyelem uzadı. Ama, büsbütün de boş lâf etmiyorum. Sözcüklerin anlamının ve onlara alışkanlığın önemini inkâr mı edeceksiniz? Mısır'da elime bir Economist dergisi geçmişti. Baktım, içinde bizim son seçimler üzerine bir makale var. Başlığı şu: «Seçim kazanan at.» Yanına da meşhur Skoç viskisinin etiketindeki atın resmini koymuş. Bayağı bu yabancı diyarda haysiyetime dokundu herifin analizi. Bu seçilmerde Türk halkının çoğu atlara oy verdi. diyor adam. Ve seçilen partinin

Her şeyi Fransaya benzeyen Tunus'ta iki genç kız...

demirkırat buluşuna yarı alay, hayran. Aklıma geldi; bundan otuz yıl kadar önce Amerika'da Türk işçilerin kahvesine dâvet etmişlerdi beni. Gittiğim zaman oturmuşlar birşeyler konuşuyorlardı. Dinlemeğe başladım. Birisi: «efendim, işçi için iştirâkten iyi şey olamaz» diyordu. Ben, bunlar galiba komünist, dedim içimden. Konuşma epey ilerledikten sonra muammayı çözdüm: Grevlerden söz ediyorlardı. İngilizcede grev karşılığı olan «strike» sözcüğü istrayk gibi okunur. Onlar grev kelimesini bilmediklerinden, bu İngilizcenin de cahili olduklarından sözcüğü, kulaklarının alışık olduğu «iştirâk» sekline sokmuşlar. Bu iştirâk sözcüğü kimseyi ürkütmüyordu, ama grev öyle mi? O tarihlerde biz memlekette bu esrarlı ve tehlikeli sözcüğü ağzımıza bile alamazdık. Ben hâlâ bugün Fransızcada «greve» ne demektir, bilmem.

Bizim gibi Avrupa dışı toplumlar taklitle giren sözcüklerde, bunların yabancılıklarından yani anlamsızlıklarından ötürü, bir esrarlılık vehmederler. Bunu yayarlar. Bu, bâzılarının kötülenmesine, bâzılarının da övülmesine yarar; her ikisi de bu esrarlılıktan gelir. Meselâ, Hay Layf veya Kuvaför. Bir pastahaneye «Yüksek Hayat», bir berbere «Kadın Berberi» dense? Olmaz. O zaman ancak Kasımpaşalık olur. Hay Layf ya da Kuvaför diyeceksiniz ki aşağı tabakanın korkup gidemiyeceği bir yer olsun. Yâni, sözcükler ya olumlu ya da olumsuz «tabu» kudretine sahip olmalılar.

Benim Tunus'ta gördüğüm «iştirâkiyye» kimseyi korkutmuyor. Bütün milletin kalkınma uğruna el birliği yapması anlamına geliyor da üzerinde fazla bir gürültü bile yapılmıyor: «ahval-i âdiye» den bir şey. Tunus Üniversitesinde Toplumsal Araştırmalar Merkezi'nde karşımda oturan genç, dinamik, aydın kafalı Tunuslu bilgin anlatıyor. Anlattıklarını hayli kısaltarak size nakledeceğim.

SOSYALİZME GÖTÜREN YOL!...

Sosyalizm fikri Tunus'ta yeni bir şey değildir. İkinci Cihan Savaşı yılları arasında sosyalist fikirler, Tunus aydınları arasında tanınmağa başlamıştı. Fakat İkinci Cihan Savaşından an önce, neo - Destur partisinin millî bağımsızlık yönündeki çabalarının, başlamasiyle bu akım ona tâbi bir hale geldi. 1956 da bağımsızlığın alınmasından sonra yeni rejim beş yıl süre kısmen kendini yerleştirmek, kısmen bâzı ıslahat yapmak işleri yüzünden sosyalist bir politika yönünde gidilmedi. Daha ziyade lâik reformlar, özellikle eğitim, din evkaf, adliye, kadınlık alanlarında yenilenme işlerine girişildi. Fakat aynı süre içinde, Tunus'un ekonomik hayatında hiç bir ilerleme olmadı; tersine düşme oldu. Zaten, Tunus tam anlamiyle Fransa'dan ekonomik bağımsızlığını alabilmiş değildi. Ekonomisi hâlâ Fransız ekonomisinin eğemenliği altındaydı. 1957 de ekonomik durum iyice kökleşti. O sırada sosyalist tedbirler alınmasını güden ve Tunus Sendikalar Federasyonunun sekreteri olan Ahmed Ben Salâh'ın sosyalizme yönelme yolundaki çabaları başarı kazanamadı; mevkiinden uzaklaştırıldı. Fakat, Tunus'un özel teşebbüs yoluyla Fransız ekonomik hâkimiyetinden kurtulamıyacağı, ekonomik bir kalkınmayı başaramıyacağı gittikçe meydana çıkıyordu.

1959 sıralarında mahdut nitelikte bâzı plânlama teşebbülerine girişildi. Millî plânlama dairesi kuruldu. İlk önemli adım, Fransızlar zamanında başarılamamış olan bir toprak reformuna doğru gidiş oldu. Vaktiyle Fransızların el koyduğu genel vakıflarla, eski haliyle devam eden özel vakıf topraklar millileştirildi. Ondan sonra aşiret toprakları. Fransız kolonların elindeki topraklar devletleştirildi. Bunların çoğu köylüye verildi. Bunların faydası sosyalizme doğru yolu açması oldu. 1961 de Bourguiba Ahmed Ben Salâh'ın evvelce savunduğu teze nihayet geldi. Sömürgeciliğe karşı savaşın bittiğini, artık kalkınma savaşının başladığını ilân etti. Plânlama dairesi, Maliye Bakanlığı ile birleştirilerek Plân ve Maliye Bakanlığı adıyla üst bir Bakanlık kuruldu ve başına Ahmed Ben Salâh getirildi. Bugün Tunus'un siyasi başkanı Bourguiba ise, ekonomik dehası da Ahmed Ben Salâh'tır. 1961 de hazırlanan on yıllık plân onun eseridir. Bu plânın amaçları ekonominin millileştirilmesi; malî, sınaî ve ziraî sektörlerde yabancı sermayenin tasfiyesi; halkın yaşama seviyesinin yükseltilmesi için gelirlerin adaletli dağıtımını sağlamak; ekonomik temel yapıyı değiştirip ülkenin ayrı bölgeleri ve ekonominin ayrı sektörleri arasında muvazenesizlikleri kaldırarak, nihayet, Tunus'un kendi başına kalkınma yoluna girebilmesi amaçlarını gütmektedir. Plân bu hedefe 1973 de varmayı öngörüyor.

Plân gereğince girişilmiş olan işlerin bir kısmını gördüm. Benim anladığıma göre Ahmed Ben Salâh plânın özelliği Tunus'un tarım ülkesi oluşunu göz önünde tutarak, tarım sektörünün azamî verimliliğini sağlamak, özel dış yardımlardan kaçınmak; özel olmayan dış yardımlar sağlanmasında yalnız bir yana bağlanmayıp hem Batı'dan hem de Sovyetlerden dış yardım sağlamaktır.

Bourguiba'nın Tunus Sosyalizmi adını verdiği bu sosyalizm, özel teşebbüsle kalkınmanın imkânsızlığı prensibine dayanır. Bu, ancak kollektif bir çaba ile, iştirâk ile olacak bir iştir. Millî gelirin önemli kısımlarının üretici yatırıma konması, halkın tasarruflarının gerekli kanallara yönetilmesi ancak plânlı ekonominin yapabileceği bir şeydir. Özel teşebbüs kaldırılmış değildir; ancak o da plân çerçevesi içinde yerini alacak ve çalışacak.

SÖMÜRGECİLİĞİN ZARARI!...

Tunus ufak ve mütevazi bir ülke ve millet olmanın huzur ve rahatlığı içinde. Daha ilk günden gözüme çarpan neş'eliliğin sebeplerini memleketin şartlarını ve tarihini öğrendikçe daha iyi anlıyorum. Suriye, Mısır ve Cezayir'e kıyasla talihli bir memleket. Birincideki karışıklık ve gerginlik, ikincideki büyüklük ve kompleksiik, üçüncüdeki trajik hava burada yok. Tunus'un bu talihliliğini sağlayan şartları şöyle sıralayacağım: (1) Bir defa küçük bir toplum (nüfus 4 milyon), tarihi ile sınırları belirli bir yer; Osmanlı devrinin ona verdiği idarî ve siyasî kimlik bozulmamış; son zamanlara kadar politik bir varlık oluşu unutulmamış. (2) İçinde az çok mütecanis bir ulus var; hemen hepsi müslüman; hemen hepsi sunnî, hemen hepsi malikî. Dil varlığı ve etnik birlik ötekilerden daha yüksek seviyede. (3) Cezayir'e felâket getiren Fransız hükümranlığı burada istisna denecek derecede elverişli olmuş. Bir kere bu hükümranlık buraya 1881 de yani Cezayir'e gelişinden yarım yüzyıl sonra geldi. Hiç değilse, şeklen «himaye» şekli ile geldiğinden Tunus'un sözde de olsa politik hükümranlığı devam etti; cumhuriyetin ilânına kadar Beylik devam etti. Tunus'taki Fransız sömürgeciliğinin siyaseti bu Beyliği ve din kurullarını tutmak ve desteklemek olmakla beraber, 1890 dan itibaren Fransız kolonlarının yerleştirilmesine başlanması bu siyaseti altüst etti ve talihin bir cilvesi olarak, Cezayir'de trajedi ile sonuçlanan bir oluş, burada dolaylı da olsa uzun vâdeli olarak Tunus'a faydası olan beklenmedik sonuçlar verdi. İki yoldan: Fransız kolonlarının yerleştirilmesi burada modern eğitim ve adliye ıslahatı yapılmasına yaradı. Fransızların Tunus'ta kurdukları eğitim kurullarının seviyesinin Cezayir'dekilerin daha üstünde olduğu herkesçe söyleniyor. İkincisi, kolonizasyon Tunus toprak mülkiyeti sisteminde Cezayir'de yaptığı tahribat kadar kötüsünü yaratamadı. Osmanlı ülkelerinden ayrılan her yerde olduğu gibi, burada da özel toprak mülkiyeti üstün sistem değildi. Bu sistem, Cezayir dolayısiyle Garuady'nin sanısı hilâfına İslâm hukukunun değil, Osmanlı Kanun Hukukunun bir mahsulüdür. Burada da topraklar mirî yani devlet toprakları, habous (vakıf) toprakları, mülk arazi ve aşiret toprakları kategorilerine ayrılmıştı. Fransızlar mülk toprakların çoğunu kolayca elde ettiler. Zaten, daha onlar gelmeden, aşağıda kendisinden söz edeceğim meşhur Tunuslu Hayreddin Paşa kendisine ait (nasıl kendisine ait olduğunu bir o bir de Allah bilir) muazzam miktardaki arazisini bir Fransız şirketine iyi bir paraya satmak suretiyle Fransızların gelişine yolu açmıştı. Fransızlar geldikten sonra, vakıf ve aşiret arazisi karşısında güçlük çektiler. Genel vakıf toprakları ele geçirmeğe muvaffak oldularsa da özel vakıflara dokunamadılar.

1885 te çıkardıkları toprakları Tesçil Kanunu ile özel toprak mülkiyetinin sınırlarını hiç bir yerde görülmedik ölçüde genişlettiler. Bu gibi tedbirler, başka sömürgeleşmiş ülkelerinde ekonomik bir yıkım getirdiği, köylüyü üstün kapitalist plantasyon sisteminin köle işçisi haline getirdiği halde. Tunus'ta bu so-

nuç o derecede yıkıcı olmadı; hattâ iki hayırlı sonucu oldu. Biri, ancak az sayıda köylü mülkiyetsizleşerek kolon ırgadı haline geldi; çoğu serbest mülk sahibi köylü olarak kaldı. İkincisi, bir toplumun ekonomik temeli olan toprak hukuku yolu ile nüfusun büyük kısmını şeriat hukukunun hükmünden çıkardı. Diğer sömürgeleşmiş ülkeler içinde Tunus'u ayıran lâiklik eğilimini bununla yorumlamak gerektir. Toplum, üstünde oturduğu toprakta din hukuku ile âdet hukukunun dışına çıktı.

TUNUSLU HAYRETTİN PAŞA!...

(4) Tunus'un talihliği Fransız döneminden önceki dönemde de kendini gösterir. Cezayir, Fransız işgalinden sonra Osmanlı ülkeleriyle bağını koparddığı halde, Tunus Fransız himaye rejiminin kuruluşundan önce Osmanlı devletine daha da yakınlaştı. Tunus beyliği ancak sözde bir Osmanlı vasali olmakla beraber, Fransız ve İtalyan tehdidi karşısında Bab-ı Âli'den bunun tanınmasını bizzat kendisi istedi. Bunun için, bizim tarihimizde Tunus'lu Hayreddin Paşa adıyla tanınan ve Tunus beyinin vezirlerinden olan zat ta İstanbul'a kadar gitti. Fakat bizim Tanzimat paşaları Avrupa devletlerinden o kadar ötlek hale gelmişlerdi ki buna yüz bile vermediler.

Bu Hayreddin Paşa aslen Tunuslu değil. çerkesti ve çocukluğunda Kafkasya'dan köle olarak İstanbul'a getirilmiş, nihayet Tunus beyine hediye olarak verilmişti. Onun kabiliyetlerini gören bey onu büyütmüş, okutmuş, nihayet vezirliğe kadar yükseltmiş, bir aralık Fransa'ya da göndermiş. 1873 - 77 arasında başvezir olarak Tunus'ta idarî, askerî ve eğitsel ıslahat yapmış. Beyin adına izafe olarak Sadıkiye adında bir lise açmış.

Hayreddin, İslâm, daha doğrusu Osmanlı İmparatorluğunun ıslahı hakkında da bir kitap yazdı; Arapçadan Türkçeye de çevrildi. Osmanlı birliğine inanan bu zat gerekli yasa ıslahatının esaslarının Osmanlı sisteminde ve İslâmlıkta bulunduğunu, bunlar uygulanırsa Avrupa âyarında bir modernleşme olabileceğini iddia ediyor. İhtimal bu yüzden Namık Kemal onu fikirlerini saçma bulurdu. Halife ve padişahı kanun üstü tutma anlamıyla Kanun-u Esasiye taraftar olan Abdülhamid ise onun fikirlerini kendi kafasına uygun bulduğu için. Hayreddin Paşa Tunus'ta vaatiği Anayasa ile beyin hoşnutsuzluğunu kazanıp onun hizmetinden ayrılınca onu kendine sadrâzam yaptı: fakat uzun süre bu mevkide kalamadı; henüz bilinmiyen sebeplerden azlolundu ve mazulen ölümüne kadar İstanbul'da yaşadı. Denildiğine göre pek kendini beğenmiş olan bu zat vezir ve sadrâzamlıkta fazla tutunamadıysa da Tunus'ta yaptığı icraat, özellikle açtığı Sadıkiye lisesi Tunus'un yenilenme tarihinde önemli bir rol oynadı.

TUNUSLU JÖN TÜRKLER!...

(5) Tunus'un beşinci talihliliği bu reformlara ilâve olarak, onların yetiştirdiği okumuşların Fransız aydınlığı fikirlerinin etkisi altında kalmaları oldu. Bu iki etki sayesinde Tunus'ta gelenekçi ulema ile sözde - reformcu Selefîlik, lâik ve sosyalist eğilimli akımlar karşısında fazla kuvvet kazanamadı. Milliyetçiliğin de fazla aşırı hayali şekillere gitmesine lüzum kalmadı. Tunuslular tarihleri boyunca Tunuslu olma bilincinde kaldılar ve Selefilerin yaydığı Arapçılık akımlarına iltifat etmediler. Bu yüzden, Selefiliğin, meselâ Cezayir'de olduğu gibi, emperyalizme karşı gelmedeki yetersizliğinden zararlanmadılar; bunu daha ziyade Fransız sosyalizminden aldıkları etkilerle yaptılar. Tunuslu aydınlar arasında lâiklik ve batıcılık eğiliminin, diğer Arap ülkelerine kıyasla daha kuvvetli olması bundandır. Gene bundandır ki Tunus'ta, İslâmlık, milliyetçilik ve sosyalizm arasındaki ilişkiler başka yerlerde olduğu kadar çatışık ve gergin değildir. Zaten, bunların hiç biri Tunus'ta aşırı bir renk almadı.

Fransız düşüncesinin Tunus'taki etkisi de Cezayir'de olduğu gibi olmadı. Bu etki burada yıkıcı olmaktan çok yapıcı oldu. Tunus aydınları, Fransız düşünü ile temas sayesinde lâik ve sosyalist eğilimli olarak kaldıkları gibi, Cezayir'de olduğu gibi Ferhat Abbas tipi Fransız kuklası batıcılıklar da çıkmadı aralarından. Habib Bourguiba da bu geleneğin ürünüdür.

Fransız idaresi geldiği zaman Tunus'ta Hayreddin döneminden yetişme bir aydın veya okumuş grubu vardı. Bunların bir kısmı, Fransız işgali karşısında memleketlerini terkedip bâzıları İstanbul'a gittilerse de çoğu zamanla bu idareye alıştı. Fransızlar Cezayir'de gösteremedikleri akıllılığı burada gösterdiler; Sadıkiye'nin yetiştirdiği okumuşları hükûmet idaresinde kullandılar. 1888 de çıkmağa başlayan ilk Tunus gazetesi bu çevrenin eseridir. Tunus'un al - Azharı denebilecek olan Zeytuna medresesine karşı İbn Khaldun'un adına izafeten Khalduniye medresesini kurdular: buradan daha aydın din adamları yetişti.

Bunların mahsulü olarak, bizim Genç Türkler hareketi sıralarına rastlayan dönemde Tunus'ta da Genç Tunuslular akımı doğdu. Bunların çoğu Sadıkiyeden çıkıp Fransa'da okumuş kimselerdi, ve fikirleri bizimkilerinkine yakındı. Bunların en önemlisi Tunus'un, Hayreddin'den sonra ikinci babası diye bilinen Ali Baş Hamba adlı bir zattı. Bu zat, Tunus'ta, kalmış olan Türk yönetici elite'inden gelme. Aslen Türk. Yazıları ile çok etkili oldu. Eğitimde Arapçaya değil, Fransızcaya önem veriyor; Tunusluların modernleşmesini güdüyor. Fakat Ali Baş Hamba bir Fransız kuklası olmadığı için onların takibatına uğradı, sürgün edildi ve sonunda İstanbul'a gelerek, 1918 de müttefikler tarafından işgal edildiği gün orada öldü. Avrupa devletlerine karşı koyabilecek bir Türkiye özliyen böyle bir adam için beyaz atıyle Selânik'ten gelerek İstanbul'a bir fatih gibi giren Fransız generalini İstanbul sokaklarından geçerken görmek dayanılmaz bir felâket olacaktı.

Ali Baş Hamba'nın temsil ettiği Genç Tunuslular hareketi Tunus'a, İslâm ümmeti kavramı yerine «vatan» kavramını, milli bağımsızlık, modernleşme, Batı eğitimini yayma fikirlerini getirdi. Ali Baş Hamba kendi vatanının bağımsızlığını göremeden öldü; fakat Tunus uyanışı üzerine etkileri yaşadı. Bir hayır sahibinin bu yurtseverin İstanbul'da gömülü olduğu yeri arayıp bulmasını temenni ederim.

Birinci Cihan Savaşı, Tunus Müslümanlarını da savaşlara soktu. Denildiğine göre Fransız ordusunda 100.000 Tunuslu varmış, ve Tunus 40.000 zayiat vermiş. Savaştan sonra Tunuslular mükâfatlandırılacaklarını sanırken, hiç bir şey elde edilemeyişin yarattığı hâyal kırıklığı, Fransızlara karşı ilk hareketi ve teşkilâtı yarattı. Bunun sonucu olarak, 1920 de Destur yani Anayasa partisi kuruldu.

Destur milliyetçiliğinin ideolojisi Fransız dili aleyhtarlığı, Arapçılık, İslâmiyete sarılma yolu ile kalkınma fikirleriyle hulâsa edilebilir. Bu partiyi besliyenler ulema, müftü, kaid, adûl (noter), ticaret, zenaat ve taşra müteberanı gibi kimseler. Fakat, Destur bu İslâm reformculuğu işinde başarı kazanamadı. Az sonra karşısına Sosyalist Parti çıktı. Bunun kuvveti, Fransa'daki CGT'nin etkisi altında Tunus'ta kuvvetle yerleşen ve 1924'te kurulan Tunus İşçi Sendikaları Genel Federasyonundan geliyordu. Sosyalistler hem sömürgeciliğe hem de Desturcuların dayanağı olan ulema, Selefiler ve zengin sınıflara karşıttılar. Bu parti de fazla başarılı olamadı; fakat önemli rolü Destur Partisinin aşırı gelenekçiliğini önlemesi, ve sonuçta bundan Neo - Destur partisinin doğması oldu.

BURGİBA NÂSIR'IN ZIDDIDIR!...

(6) Tunus'un diğer bir talihliliği, bu orta tutumlara uygun bir lider bulması oldu. Habîb Burguiba işçi veya köylüden, veya tüccar ve toprak sahibi toplum sınıflarından değil, yönetici kadronun aşağı eşelonundan gelme bir zat. Beyin hassa alayında mülâzim bir zatın oğlu. Sadıkiye'de, Lycee Carnot'da ve Paris'te okudu. Orada Fransız sosyalistleri ve komünistleriyle tanıştı. 1927 de Avukatlık yapmak üzere Tunus'a döndü. 1931 yılında bir çok Tunus aydınlarını hançerliyen çok tuhaf bir şey olmuş. Dünyada lâikliği temsil eden Fransızlar, eski Kartaca harabelerinde muazzam, şatafatlı bir Hıristiyan âyini hazırlamışlar, buna Haçlı Seferlerini temsil eden muazzam bir de haç getirmişler. Bu da yetmiyormuş gibi, Tunus beyi ile Baş müftüyü de merasimde hazır bulundurmuşlar.

Lâik Fransızların bu kadar hâyasız bir din gösterisi karşısında birçok Tunus aydınları içlerinde derin bir isyan ve öfke duydular. Bourguiba'nın milliyetçiliği ve bağımsızlık savaşı da bu zamandan başlıyor. 1934 te hapse mahkûm edildi, ve fasılalarla tam on yıl Fransız hapishanelerinde yattı.

Bourguiba'nın anladığı sosyalizm milliyetçilikle toplumculuğun bir terkibi, başka bir deyimle, «toplumcu yön verilmiş bir milliyetçilik» tir. Onun belki daha önemli bir yanı, son derecede becerikli, realist, âdeta kurnaz bir politikacı olmasıdır. En tehlikeli hasmı Salâh Ben Yusuf'u ustalıkla bertaraf etti. Nâsır gibi rakiplerini hayalperestlikle kınar. Parti teşkilâtına ustalıklı bir şekilde hâkim. Hem İslâmcı, hem aydın, hem toplumcu zümreleri arkasına alabildi. Köylü, esnaf arasında da hayli popüler. Bir çok noktalarda Nâsır'ın zıddı bir tip. Ve onun en çok kıskandığı ve kızdığı bir Arap lideri. Pan - Arap taraflısı Arap aydınları onu bir Batı uşağı sayarlar.

Tunus, benim görebildiğime göre, işte böyle. Öteki Arap ülkelerine kıyasla hayli farklı bir manzara değil mi?

Gelecek yazı
OSMANLI TÜRK TARİHİNE MAGREP'TEN BAKIŞ

GUEVARA BULUNDU!..

Fidel Castro'nun ihtilâl arkadaşı Che Guevara, bir İtalyan gazetecisi tarafından Peru'da And dağlarında gerilla savaş, yaparken nihayet bulundu. L'Express dergisi, Castro tarafından öldürüldüğü ileri sürülen ihtilâlci hakkında şu bilgiyi vermektedir:

Sakallının sakalı yok olmuş, ama yine de o. Fidel Castro'nun eski sağ kolu, neşeli ve geveze ihtilâlci Ernesto «Che» Guevara kolayca tanınıyor. Haftalık «L'e Ore» gazetesi yazarlarından Paolo Senis, onu böyle bulduğunu söylüyor.

Bir yıl önce Havana'dan kaybolan Guevara, kadife pantolonu ve büyük asker kaputu içinde, onbeş gün kadar önce Peru'daydı. İnka'ların eski evlerine hayli benzeyen büyük kare taşlardan yapılı küçük bir evde oturmaktaydı. Yerlilerin kullandıkları çok sert bir içki olan «pisco» sunu vurdumlamaktaydı.

Guevara, 5 bin metre yükseklikte. And dağlarının geçit vermez derinliklerinde büyük rüyasını gerçekleştirmektedir. Bu rüya, Kolombiya, Bolivya, Ekvator, ve Peru'da teşekkül eden gerillaları yönetmektir. Burada hava, rahatsızlık vericidir. Milyonlarca basılan resimlerindeki sakalından yoksun bulunan Guevara, nefes almakta zorluk çeker gibiydi.

Ona ulaşmak kolay olmadı. Gazeteci, ihtilâlcilerin karargâhına varmak için beş gün harcadı, Başkent Lima'dan ayrıldıktan sonra, yüzlerce yıl önce İnka'ların açtıkları ve o tarihten beri el değmemiş, yılan gibi kıvrılan bir dağ yoluna yöneldi. Böylece 4 bin metre yükseklikteki Huanca'ya vardı. Sonra dört gün at sırtında, ya da yaya gitmek gerekti. Dağ silsileleri arasında kayboldu. Silâhlı gerillalar tarafından zaman zaman durduruldu. Peru Hükûmeti, bu gerillaların varlığını resmen inkâr etmektedir. Ama onlar oradadır.

Guevara, gizliliğin bütün kurallarına uyarak, bir yerde ancak bir kaç gün kalmaktadır. İtalyan gazeteciye Guevara, «Yarın ayrılıyorum. Beni görmeye tam zamanında geldiniz» dedi. Gerilla teorisyeni, daha sonra heyecanlı bir nutka başladı: «Zafere ulaşacağımızdan eminim. Gerilla, Napolyon'u da, Gaule ülkesinde Jül Sezar'ı da yenmiştir. İspanyollar, Bolivar'ın karşısında mukavemet edemedi, Güney Amerika'nın nizami orduları, gerilla karşısında nasıl savaşacaklarını bilmiyorlar. Onlar savaşı öğrenene ne kadar iş işten geçmiş olacak.»

Guevara'nın adamları kimler? Şifa bulmaz romantik ihtilâlci, onlardan hayranlık ve şefkatle söz ediyor: «Bakın onlara, onlar köylü değildir. Irgat da değil. Onlar hiç bir şeydiler. Açlıklarını bastırmak için coca yaprakları yiyerek yaşıyorlardı. Onlar gibi binlerce insan, Peru çölünde veremden ölmektedir. Onlar şimdi hiç değilse bir sevi yapmasını biliyorlar. O da gerillâdır. Geri kalan şeyleri sonra öğreneceklerler.»

«Bitmeyen Yol» dan bir sahne...

Parmak Basılacak Yer

Yaşar Kemal

Durmuş oturmuş bir dünyamız yok. Belki hiç bir zaman da olmayacak. Durmuş oturmuşluk belki de insanlığımızdan çok şey yitirtir bize. Belki de mümkün değildir. Dünyamız, biz onu bildik bileli bir çalkantılar dün yasıdır. Her sev sonsuz bir eylemdedir. İnsanlığımız, sanatımız bu eylem içinden gelir. Küçük, ince, ya da büyük, kaba eylemler içindeyiz olduk olası..

Bugün yurdumuzda en göz le görülür hareket nedir? Yurdumuzdaki insan çalkantısı ne üstünde duruyor? Söy le yurdumuza derinden bir baktığımız zaman görürüz ki Türkiye tarihinin en çalkan tılı çağını yaşıyor. Türkiye büyük değişiklere uğruyor ve büyük değişikliklerin eşiğinde.

Yurdumuzda altmış bine yakın irili ufaklı köy var. Şimdiye kadar bu köy toplu lukları (ayrıcaları bunun dışında, askerlik, gurbete çalış mağa gitme eylemleri gibi), durgun topluluklardır. Yurdumuzdaki otuz milyon insa nın çoğunluğu da bu köylerde otururlar.. Yirmi iki mil yon kadarı.. Şimdi böyle bir kaç yıl öncesi köylerde daha çok insan otururdu.

Köylerdeki insanlar yakın lardaki kasabalara, büyük şe hirlere akın etmeğe basladılar. Bunun bir iki sebebi yok, türlü sebepleri var. Toplum ların gelişiminde insanların şehirlere akını da bir yasadır. Sebepleri bilinen bir yasadır.

Bizde en çok toprak yeter sizliği ve köylü sayısının git tikçe artısıdır en genel se bep.

İnsanlar yasaların emrinde bir yerden bir yere akarlar ken bu iş kolay olmaz. Bu iş, bir ulu ağacı kökünden sökmek kadar zordur. Acı lara sebep olur. Bu bir kişi ve toplum dramıdır. Değişik likler çoğunlukla acı üstüne kurulmustur.

Yazar olarak, insan olarak köylerden şehirlere gelen ler beni çok ilgilendirdi. Tür kiyenin en önemli insan so runu elbette her yazarı, her insanı ilgilendirir. «Neden ge liyorlar?» diye Cumhuriyet gazetesinde bir röportaj dizi si yaptım. Çalışma koşulla rın o kadar iyi değildi, gaze teci olarak... Onlarla uzun süre yaşamak imkânını bula madım. Bulmam gerekirdi. Az da olsa, gene de, bu birkaç aylık çalışmada onlar üs tüne bir seyler sezinledim. Koşullar geneldi, ama her e vin şehire gelme macerası başka başkaydı. Her evin ken dine özgü bir göç hikâyesi vardı.

Yukarda da demiştim ki, insanın alıştığı topraktan ay rılması dehşet zor bir iştir. Tırnağın etten ayrılması ka dar acılı bir iş. Bir ev, bir topluluk ana toprağından kopmak zorunda bırakılıyor, ama o topluluklarda ana top raklarından kopmanın acısı kusaklar boyunca sürüp gidi yor, ana topraklar efsaneleşti riliyor.

Benim başımdan geçmiş bir hikâyedir bu. Bizim ev. Bi rinci Dünya Savaşından son ra Çukurovaya göç etmiş bir evdir. Ben Çukurovada yani gurbette doğdum. Doğduğum günden bu yana Van Gölü kıyıları bana öylesine anlatıl dı ki, ben hep bu kıyıları bir efsane diyarı olarak düşün düm. Bir düş diyarı oldu be nim için Van toprağı.. Vanı ve Van gölü kıyılarını öylesi ne bir düş dünyası haline getirmiştim ki kafamda 1951 yılında Vana gazeteci olarak ilk gittiğimde dehşet sasırıp günlerce kendime gelemez dim. Ömrümün en büyük şaş kınlığı benim Vanı ve dolay larını gördüğüm günkü şaş kınlıktır.

Gurbet duyguları, yeni bir dünyayı kabullenis, yeni ko şullara uyma.. Yeni dünya lar, yeni işler, yeni imkânlar yaratma.. Yüzyılların gele neklerini bırakıp, yeni gele nekler kurma... İnsan hayatı değişmesi... büyük çalkantı.. Karmakarış, zengin eylemle rin içine giriş.. Sanatın par mağını basacağı yer işte bu rası...

Bizde bir sanat kısırlığı var. Her çağda bir şey tuttu rup hep onun yöresinde dö nüp duruyoruz. Hayatın eyle mi zengin. Biz o eylemde bir lik olamıyoruz. Roman mı hi kâye mi, film mi, bir süre ge liyor ki yalnız köyden söz a çar oluyor... Haydi, hurra, herkes, orada.. Anlamsız şi ir, anlamsız hikâye, anlamsız resim mi, haydi hurraa, ora ya... Bu dünyada, hele böy le çalkantılı, zengin bir dün yada, memlekette, her insan için tutulacak başka çiçekli bir dal vardır. Sanat ağacı mız herkesin getirdiği baş ka, yeni dalla büyür.. Herke sin aynı yere saldırması, be nim oğlum bina okur, döner döner gene okur, kısırlığına götürüyor sanatçıyı..

Bu da sanatcının düşünce de ve yasamda eylem dışı kalmasından ileri geliyor.

Yirmi yıldır şehirlere akın oluyor, bir Allahın kulu da çıkıp bununla ilgilenmiyor. Bu insan değişmesinde ne ka dar çok yeni eylemler büyü yor gelişiyor, kimbilir.

Duygu Sağıroğlu sinamada ilk olaraktır ki, bu çalkantı nın içine girdi. Oraya par mak bastı. Bize oradan bir şeyler vermeğe çalıştı. «Bit meyen Yol» adında iyi bir film yaptı. Ben kendi hesa bıma onu bütün yüreğimle kutladım. Büyük bir oluşuma ilk ışık tutan olduğu için.. Bir de işine yüreğini kovdu ğu için, işine candan sarıldı ğı için.. Köylerden akın dün yasına, gecekondular dünya sına bundan böyle sanatçı lar ister istemez eğilecekler, gireceklerdir. Bence, bu dün yaya Sağıroğlunun yolundan girecektir bir çoğu. Çokları da kendi yeni yollarını bula caklardır. Ama bu yeni olu sumu sanatçılar artık gözden mak tutamayacaklardır. Ro manda, şiirde, hikâyede si nemada..

Ben böylece düşünürken bir de baktım ki, sansür bu filmi yasak edivermiş.. Al lah Allah, demekten kendi mi alamadım. Neden yasak etmiş? Bunu sağduyuyla an lamanın mümkünü yok.. Köy lerden adamlar geliyorlar, çok zor iş buluyorlar, hiç iş bulamıyorlar, başlarına şehir lerde belâlar geliyor... Eeeee, bunda ne var? Her gün bu işler olmuyor mu? Gerçeğin dışında sanat yapmağa insa nı kimse zorlayamaz ki... Ya da zorlamamalı... Biz sevi nirken, sanatcılarımız gerçek insan sorunlarıyla, yurt so runlarıyla uğraşıyor derken... Al sana Sultan Hamit sansü ründen de geri, beter, kötü bir sansür. Ayıp bir sansür.

Biz böyle sevinirken... Al sana bir sansür ki... Memle ketin altına konulmuş bir kundak...

«Ben öldükçe yaşarım» ve biz

Erdoğan Tokatlı

YÖN okuru önce şunu bilmeli: «Ben Öldükçe Yaşarım» bir Türk filmidir. Yeni bir sinemacının, Duygu Sağıroğlu'nun *da ikinci yapıtı*dır. Bugün Türk toplumunun yasadığı karanlık devreye paralel bir karanlığı sürdüren Türk sineması için de son derece *önemli bir yapıttır*. Bu filmi önemli yapan şey ilerde, gelecek yıllarda Türk sinemasının ne denli gürbüz, ne denli namuslu bir bünye kazanacağını şimdiden işaret etmesidir.

Entellektüel işi söz oyunlarına meraklı olanları fazla *bekletmek istemiyorum:* Sağıroğlu'nun filmi estetik yönden en az bir Truffaut, bir Godart estetiğinin süsüne, «inceliğine» sahiptir. Teknik *anlatım yönünden de en* babayiğit isimlerle boy ölçüleşe bilecek bir uştalıkla yönetilmiştir. Bundan çıkan sonuç şudur: Her Türk filminde *büyük bir kolaylıkla bir* paravana gibi kullanılan snob özürleri (örneğin mizansen ve buluş yokluğu, filmlerin bir türlü batılı olmayışı, kötü fotoğraflar, kötü oyun, vs.) bu film için geçerli değildir.

Hemen belirlemeli. Bundan böyle bu cins enayi tasalar *artık sinematek kulislerinde*, içki masalarında yapılan dedikodu olarak kalacaklardır. Sözlerimin doğruluğunu değerlendirmek için estetik incelik yönünden bir şaheser olan Erksan'ın «Sevmek Zamanı» filmini görmek yetecektir.

***İşin özüne gelince:* Sağıroğlu ilerici bir sinemacıdır. Bunu daha önce yaptığı «Bitmeyen Yol» isimli filmle göstermiştir. Öyle ki «Bitmeyen Yol» bugün sansür tarafından bütünüyle yasaklanmıştır. Her zaman olduğu gibi «Bitmeyen Yol»un uğradığı haksızlık da karşılıksız bırakıldı. Antonioni'ler üzerine sayfalar dolusu palavra döktüren kritikler, salonlarda, meyhanelerde sosyalizm pey-gamberliği yapan aydınlarımız, hepsi sustular. «Bitmeyen Yol»u gerçekleştiren cesur bir prodüktör, Muhtar *Kocataş* ve reji*sörü Duygu* Sağıroğlu yapayanlız bırakıldılar. İşte bu sebepledir ki «Ben Öldükçe Yaşarım»ın ticari yönden de büyük bir başarı olusu beni çok sevindiriyor.**

Gerçekçi gözle bakıldığında «Ben Öldükçe Yaşarım»ın tutarsızlıkları kolayca farkedilebiliyor. Ama bütün tutarsızlıklarını romantik bir özbilim kaynaması içinde doğrulayan bir film. Yer yer sakin, yumuşak ve haklı bir şiirin tadını getiriyor. Nazım Hikmet bir şiirinde Abidin Dino'ya soruyordu: «Mutluluğun resmini yapabilir misin, Abidin?».

Duygu Sağıroğlu mutluluğun resmini yapmaya çalışıyor, onu ararken mutsuzluğun resmini yapıyor. Bu mutsuzluğu insanların, keyif için kendi kendilerine yaratmadıklarını da resimliyor. Ve dipten dibe, şiirsel bir biçimde de olsa su soruyu soruyor: «Kim?».

Bugün Türk sinemasının yenileri ancak bu kadarını sorabiliyorlar. İlerde data fazlasını da yapacaklar. Bugün, bizden öncekilerin uyuşukluğu, şimdikilerinin kötü niyeti, mücadele imkânlarının her alanda sınırlı olusu, bu kadarına imkân tanıyor. Biz, Türkiye'de sinemacı olmaktan gurur duyuyoruz. Sinemayı, Türk sinemacısı olmayı kendimize karşı bir dürüstlük meselesi yaptık. Ve kavgasını da sürdüreceğiz.

YÖN okurları, gidin «Ben Öldükçe Yaşarım» filmini görün. Duygu Sağıroğlu ismini belleyin. M. Erksan'ın ismini, F. Tuna'nın ismini belleyin. Bütün iyi film yapanların isimlerini belleyin. Siz onları iyi belleyin ki görevlerini yaparken bir garip, bir pis yanlışlığın hammalı olmasınlar.

«Ben öldükçe yaşarım» dan bir aşk sahnesi

«DÜN KÖLEYDİK BUGÜN HALKIZ»

E. Tüfekçi

Kitabın adı «Dün Köleydik, Bugün Halkız» (1). Konusu *bir ülkenin* 1500 yıllık (444 — 1944) köylü hareketleri tarihi. Söz konusu ülke Macaristan. Attilâ'nın zamanından bu yana bu ülkenin tarihini bir köy emekçisinin ağzından dinliyoruz. Acıklık hikâye *şöyle* başlıyor:

«Gene biz cezalandırılacağız. Cezaya alışığız biz. Hatırlıyabildiğimiz ilk ceza yüzlerce yıl önceydi. Hunların yüce hakanı Attilâ'nın büyük akınına başladığı ve biz leri 'koca ordusunun yük taşıyıcı esirleri durumuna getirmek için, Orta Asya'daki *yurdumuzdan kovduğu* zaman...

«Attila'nın hikâyesini bilirsiniz. Ama bizimkini bilmezsiniz. Beyler size anlatmamışlardır.

«Orta Asya'daki yurtlarımızı kaybettik. Tanrılarımızı kaybettik. Dilimiz Macarca'dan gayri herşeyimizi kaybettik. Macar dili esirlerin diliydi.

«Biz esirdik. Daha sonra *serf olduk. Simdi de halkız.* Ama gene de Macarcamızdan başka bir şeyimiz yok. Macarcamızı koruyabildik: bey lerimiz de bu dili benimsediler.

«Elbette ki bu o kadar kolay olmadı. Biz uzun zaman susmak zorunda kaldık. Sessiz insanlarız biz. Çalışanlar, hizmet edenler öyle olmalıdırlar. Efendilerimiz Hunlar ve Avarlar bizi kılıçtan geçir mediler*se: daha sonra 896*'da, ilk Macar beyi Arpad'ın başı dik çetin savaşçıları Karpatların aşağısındaki topraklarda ortaya çıktıkları zaman bize yakınlık duydular ve dilimizi kabullendilerse, bunu belki de yumuşak başlılığımıza ve sessizliğimize borçluyuz...»

Burada temelden gelen bir sesi dinliyoruz. «Şimdiye kadar tarihi hep beylerimiz yazdı. Bizim de söyliyeceklerimiz var bu konuda» diyor bu sesa. Söylenen seyler çok ilginç. Macar halkı tarihi boyunca özgür ve insanca bir hayat uğruna nice savaşlara girişmiş. Ama her seferinde, başta derebey kontlar olmak üzere, sömürücü sınıflar, yabancı orduları yardıma çağırarak *halk hareketlerini* yenilgiye uğratmışlardır. Hâkim sınıf baş edemediği güçlü bir halk ayaklanması karşısında çaresiz kalınca, yabancı despotların kulağına ulaşacak biçimde başıyor *«İmdat» çığlığını. Ve her se*ferinde ya bir Habsburg İmparatoru, ya bir Rus Çarı, ya da Birinci Dünya savaşının sonunda olduğu gibi, Batılıla rın kışkırttığı, emperyalizmin maşası bir Romen ordusu arka çıkıyor onlara. Kontokrasi denilen, insanlığın yüz karası derebeylik düzeninin ta İkinci Dünya savaşının sonuna, Yirminci Yüzyılın ortalarına kadar Avrupanın göbeğinde ömrünü sürdürebilmesi böyle oluyor.

Halk hareketlerini yabancının gücüyle bastırınca, asi *leri cezalandırmada orijinal* usuller bulma işinde büyük ustalık gösteriyor Macar derebeyleri. Bir örnek: 16 ncı Yüzyılın başlarında Macaristanda büyük bir köylü isyanı oldu. İşyanın ve 120 bin kişilik köylü ordusunun başında Milli Kahraman Gorgi Dozsa vardı. Macar soylularının *en soylusu, en yiğiti* olan Dozsa'ya Macar halkı «Köylüler Kıralı» adını takmışlardı. Macar derebeyleri Dozsa'ya yenik düşünce, Alman İmparatorunu, Polonya kıralını ve büyük askeri gücü olan Transilvanya oligarkı Szapolyai'yi yardıma çağırdılar. Köylüler ordusu türlü hileyle yenilgiye uğratılabildi. Kitapda Dozsa'nın sonu şöyle anlatılıyor:

«Ve Dozsa yenildi.

«Savaşta bizden 20 bin kişi öldürüldü. Dozsa esir düştü. Beylerimiz «Köylüler Kıralı» *için tiyatroya yaraşır* bir son hazırladılar.

«Dozsa için demirden bir tahtla taç yaptırırlarken, otam iki hafta aç bıraktılar. Askerlerin birçoğu açlıktan öldü. Ama 20 Temmuz 1514 *günü Çingene cellâtlar*, demir tahtın altına demirî kızıl hale getirecek büyük bir ateş yaktıkları zaman, esir askerlerden bir kısmı, açlıktan yarı çıldırmış bir halde henüz yaşıyorlardı. «Köylüler Kıralı» için aynı biçimde ateşte kırmızı hale getirilmiş bir de demir taç hazırlanmıştı. Önderimizi bu kızgın tahtın üzerine oturttular. Başına da kızgın tacı geçirdiler. Askerleri onun yanmış etini yemeye zorladılar.

«Bu sahneyi büyük zevk ve heyecanla seyredenlerden biri, *Piskopos Vernaesias*, anılarında şöyle yazar:

«Çingeneler neş'eli bir müzik çalıyorlardı. Askerler Dozsa'nın tahtının çevresinde itile kakıla dolaştırılıyor ve onun etini yemeleri için kılıçların ucuyla dürtülüyorlardı. Her dönüşten sonra askerlerin ağzı yoklanıyordu. *Ağzında kan izi olmayan he*men öldürülüvordu.»

Bunlar olurken Osmanlı Macaristan kapılarına dayanmıştır. Ve birkaç yıl sonra, Dozsa'nın 120 binlik köylüler ordusunu yenmek için gerekli askeri gücü sağlamakta kusur etmeyen Macar derebeyleri, küçük bir kuvvetle giriştikleri Mohac Savaşında kolayca ezileceklerdir.

Devrimci köylü hareketleri dünyanın birçok yerlerinde bugün tarihsel bir gerçektir. Güney Amerika ülkelerinde çok kez köylü hareketinin ör*neğin Brezilyalı lider Julıao* gibi marksistler tarafından yönetildiğini ve işçi hareketinin solunda yer alabildiğini görmekteyiz. Bu bizim peşin yargılardan uzak olarak üzerinde durmamız gereken bir gelişmedir. Anca kitabın konusu Macaristan köy emekçisinin tarih boyunca hikâyesidir. Ve gerek bu ülkede gerekse Orta ve Güney Avrupanın öteki ülkelerinde köylü hareketleri, köylü partileri ancak saflarından köy ağası etkisindeki devrime karşı unsurları uzaklaştırabildikleri ve *işçi hareketi ile* bir cephe içinde birleşebildikleri ölçüde temsil ettikleri köy emekcilerine yararlı olumlu rol oynayabilmişlerdir. Avrupa'da köylü hareketi ilkel bir popülizmin sınırlarını aşan *tutarlı bir devrimci* teori yaratamamıştır. Stanbulişki gibi bu hareketin en başarılı, en iyi niyetli liderleri bile ancak iş işten geçtikten sonra işçi hareketine karşı olumsuz peşin yargılarını bir yana iterek bir emekçi halk cephesi kurulması zorunluluğunu anlıyabilmişlerdir. Çağımızda *özellikle Üçüncü Dün*ya denilen geri kalmış ülkelerde köylü yığınlarının devrimci potansivelini küçümsememek, bunu hakkıyla değerlendirmek bir görevdir. Ama bu sosyalizmin günümüzün somut şartlarına doğru olarak uygulanmasından başka bir anlam taşıyamaz. Bu ilginç kitabı okurken sorunun bu önemli yanını göz den uzak tutmamalıyız.

(1) «Dün Köleydik Bugün Halkız — Bir Ülkenin 1500 Yıllık Köylü Hareketleri Tarihi». Yazan: G. Paloczy Horvath. — Çeviren: S. Belli. Bilim ve Sosyalizm Yayınları — Ankara.

SAVAŞ REKLÂM - ANKARA

0/0 6,5 a kadar faiz 0/0 6,5 a kadar faiz
Konforlu apartman daireleri Konforlu apa
Çeşitli para ikramiyeleri Çeşitli para ikra
0/0 6,5 a kadar faiz 0/0 6,5 a kadar faiz
Konforlu apartman daireleri Konforlu apa
Çeşitli para ikramiyeleri Çeşitli para ikra
0/0 6,5 a kadar faiz 0/0 6,5 a kadar faiz
Konforlu apartman daireleri Konforlu apa
Çeşitli para ikramiyeleri Çeşitli para ikra
0/0 6,5 a kadar faiz 0/0 6,5 a kadar faiz
Konforlu apartman daireleri Konforlu apa
Çeşitli para ikramiyeleri Çeşitli para ikra
0/0 6,5 a kadar faiz 0/0 6,5 a kadar faiz
Konforlu apartman daireleri Konforlu apa
Çeşitli para ikramiyeleri Çeşitli para ikra
0/0 6,5 a kadar faiz 0/0 6,5 a kadar faiz
Konforlu apartman daireleri Konforlu apa
Çeşitli para ikramiyeleri Çeşitli para ikra
0/0 6,5 a kadar faiz 0/0 6,5 a kadar faiz
Konforlu apartman daireleri Konforlu apa
Çeşitli para ikramiyeleri Çeşitli para ikra
0/0 6,5 a kadar faiz 0/0 6,5 a kadar faiz
Konforlu apartman daireleri Konforlu apa
Çeşitli para ikramiyeleri Çeşitli para ikra

Tasarruflarınıza

TÜRKİYE EMLÂK KREDİ BANKASI

(BASIN : 10854 — A — 3280)

SSCB'DE KAPİTALİZME YÖNELİŞ İDDİALARI

Prof. Liberman

Batıda ve ondan naklen gazetelerimizde, Rusya'nın kapitalizme yöneldiği iddiaları sık sık yer almaktadır. Çinliler de aynı iddiadadırlar. Rusyadaki son ekonomik reformun fikir babası olan Prof. Liberman, bu iddiaları yeni bir yazısında cevaplandırmaktadır.

HASTASI OLMAYAN HASTALIK!...

Partî Merkez Komitesinin 1965 Eylûl toplantısını takiben, SSCB'de girişilen ekonomik reform, Sovyet ekonomik sistemi hakındaki yetersiz bilgi dolayısiyle, Batıda çeşitli ters anlamalara, yanlışlara ve sövlentilere yol açtı. Bunun yanı sıra, reformun mahiyeti konusunda kasıtlı tahrikler de sık sık görülüyor...

Sosyalist ekonomide ve özellikle sosyalist teşebbüslerde çalışmayı teşvik için kârların kullanılışı meslesinde çok yanlış yorumlar yapılmaktadır. Kapitalist dünyanın propagandacıları —ekseriya sekter, doğmatik ve anarsistlerle (yâni Çinlilerle) birlikte—, «SSCB'nin kapitalizme döndüğünü», «sosyalist doktrinin iflâs ettiğini», «plânlı ekonomi sisteminin fiyasko verdiğini» v.s. ileri sürmektedirler. Bu cins hayalleri, ne ekonomik teori, ne de gerçek olaylar doğrulamaktadır.

Ezbere iddiada bulunmuş olmamak için önce, sosyalizmin bâzı burjuva yorumcularından örnekler vermek isterim. New - York Times, «Sovyet Kapitalizmi» başlıklı 5 Ekim tarihli başyazısında şu iddiada bulunuyordu: «Belli bir ölçüde, SSCB'ne kapitalistler olmadan kapitalizm getirilmektedir». Lonra'nın Daily Telegraph'ı yine ayni ay şövle yazıyordu: «SSCB'de plânlama mekanizması, yerini pazar ekonomisine bırakmak için büvük ölçüde sökülmektedir.» Fransız l'Echo gazetesinin görüşü daha keskindir: «Batılı gözlemciler... SSCB'de tam kapitalist metodların kabulü yolunda kesin bir adım atıldığı kanısındadırlar». Hepsi avnı bicimde, daha bir sürü vazı yazılmıştır. Bu tema üzerindekî bütün varivasvonları sıralamava herhalde ihtiyaç voktur.

Önce, «kapitalistler olmadan kapitalizm» in ne anlama geldiğini görmeve çalışalım: «Denebilir ki, bu bir cins hastasız hastalıktır. Bövle olunca, gerçekte hastalığın yenildiğini ileri sürmek mümkündür.

DEVLET KAPITALIZMI!...

Bununla beraber, bu tabiî izah ibicimi, «Batılı uzmanlar» a uygun gelmivor. Onlar bizi, SSCB'de bir «Devlet kapitalizmi» nin varlığı hususunda ikna etmeğe çalışıyorlar. Bunu yaparken, kapitalist ülkelerde şu, ya da bu sektörde girişilen millîleştirmelerle, SSCB'de bütün üretim araçları üzerindeki devlet mülkiyetini bir sayıyorlar. Halbuki, İngiltere, Fransa ve İtalya'daki millîleştirilmiş üretim kolları, gerçekte kapitalist teşebbüslerdir. Bu teşebbüsler, gelirleri üzerinden, yatırılan sermayenin değerini eski mâliklere ve teşebbüslerin hisse senetlerini elinde bulunduranlara faizini ödemek zorundadırlar

SSCB'de böyle bir şey yoktur.

Bizde devlet, sermayedarlık yapmaz ve kimseve temettü ödemez. Sosyalist teşebbüslerin gerçekleştirdikleri bütün kâr, bütünüvle halkın ihtiyaçlarını karşılamak için harcanmaktadır. Devlet bütçemizde, gelirlerle giderler arasındaki fark, ya Devlet Bankası tarafından verilen kredileri arttırmak (ve bövlece ilerleme hâlindeki ekonominin üretim kaynaklarını çoğaltmak), va da Ruble'nin satın alma gücünü yükseltmek için kullanılmaktadır. Bunun da devlet kapitalizmi ile ilgisi yoktur

Bu durumda, Batılı gözlemciler, bâzan şaşılacak bir miyopluk göstermekte ve bir hokkabaz maharetiyle, yeni bir tez ortaya atmaktadırlar: SSCB'de bir «kapitalistler sınıfı» keşfetmektedirler. Bunlar, Sovyet yöneticileri, teşebbüs direktörleri, bakanlıklar personeli v.s.'dir. Ama bu gözlemciler, Sovyet yöneticilerinin emeklerinden başka gelir kaynağı olmadığını görmezlikten gelmektedirler. Bu yöneticiler, geçmişte çoğu işçi ve köylü olan Sovyet entellektüelleri grubuna dahildirler. Bütün halkın çıkarlarından farklı çıkarlara sahip değillerdir. Onların, bedeniyle çalışan işçilerden yüksek ücret aldıkları doğrudur (SSCB'de ücret, tamamen tahsil, vasıflar, sorumluluk derecesi, işte gösterilen dikkat gibi unsurlara bağlıdır) Bunu da tabiî saymak gerekir. Zira toplum henüz, ihtiyaçlara göre dağıtımı gerçekleştirmeve imkân verecek ölçüde bir üretim bolluğuna ulaşmış değidir. Bu sebeple, yapılan işe göre dağıtım, emekçilerin faaliyetinin âmilidir. Sovvet yöneticilerinin emeklerinin karşılığı, nisbeten daha yüksekse de, bu, borsa spekülâsyonlarından, ya da bir mirastan edinilen hisse senetleri temettülerine hiç benzemez. Bir teşebbüsün kârları bölümünden alınan primlere gelince (ki yöneticilere özgü bir imtiyaz değildir), bu, toplum yararına gerçekleştirilen iyi çalışmanın teşvikinden ibarettir. Sovyet yöneticileri, sermaye sahibi olamazlar. Sömürme yoktur, zira üretim araçları özel olarak satın alınamaz. Sovyet yöneticilerini, yeni bir kapitalistler nesli biçiminde görmek için, ancak çok bozulmuş bir göze sahip bulunmak gereklidir. Bu yöneticiler, kapitalistlerin her türlü varlık imkânının kesinlikle kaldırıldığı sosyal şartlarda ortaya çıkmışlardır

KÂR NEDİR?

Şimdi SSCB'de, kârın oynadığı rol meslesine gelelim. Bilindiği gibi, kâr, artık - ürün değerinin nakdî biçimidir.

Kapitalizmde olduğu gibi sosyalizmde de artık - ürün, kâr değeri içinde gerçekleşir. Bu, emtia üretimi rejimi olarak, sosyalizmde de kaçınılmaz bir şeydir. Ama sosyalizmde, her biri azamî kâr elde etmç amacıyla ve kendi hesabına hareket eden üreticileri bölen zıddiyet ortadan kalkmıştır. Emtia üretimini, plânlı biçimde devlet düzenlemektedir. Toplumun bütün üyelerinin ortak ve bireysel ihtiyaçlarının en uygun tatmini, bu düzenlemede ölçütüdür.

Hiç şüphe yok ki, sosyalist toplumda artık - ürün zorunludur. Üretim, ancak artık - ürün ile genişletilebilir ve geliştirilebilir. Bu gelişme olmadıkça, toplum gerilevecektir.

Kapitalizmi sosyalizmden ayıran, birinin kârı tanıması ve kâr mekanizmasına hayranlık duyması, ötekinin ise kârı inkâr etmesi ve kötülemesi değildir. Bu tamamen yanlıştır. Esas olan, kârın, nasıl ve kimin vararına kullanıldığıdır. Lenin, sosyalist teşebbüslerin kârlılığını, komünist toplumun inşasının bir şartı saymıştır. SSCB.'nin büyük üretim aygıtı, kâr sâyesinde kurulmuştur. SSCB. savunma gücü, teşebbüs kârlarının kullanılışıyla gerçekleştirilmiştir.

SSCB.'de gerçekleştirilen ekonomik reform, teşebbüslerinin kârlılığının yükseltilmesi konusunda dikkati arttırmaya yönelmiştir. Bizim şartlarımızda, kâr, üretimin etkenliğine bir ölçü getirebilir. Bizim kârımız, plâna göre tesbit edilmiş ve ekonomik bakımdan haklı fiyatlar ile ürünlerin maliyet fiyatı arasındaki farktır. Ve aslında fiyatlar, sosyal bakımdan zorunlu emek miktarını yansıttığına göre, kârlılığın arttırılması, emeğin prodüktivitesinin yükseltilmesinden başka bir şey değildir. SSCB.'de gerçekleştirilen kâr, ham madde, yakıt, iş gücü ve kilovatsaat elektrik enerjisinde tasarruf demektir. Bunun içindir ki, işletmelerimiz, yüksek kaliteli ihtiyaç maddeleri üretirken, onların kârlı olmasını isteyebiliriz ve etken çalıştıkları zaman onları teşvik edebiliriz.

KÂRIN KULLANILIŞI

SSCB.'de kârın kullanılışını anlamak gereklidir. Kârdan, teşvike hak kazanan emekçilerin prim olarak aldıklarının dışında kimse yararlanamaz. Onlar da, daha önce belirttiğimiz üzere, bunu sermaye hâline getiremezler. Yâni, prim, bireyleri zenginleştirmek için artık - değer sağlamaya yönelmiş bir değer olarak kullanılamaz. Kârın büyük kısmı, üretim arttırmaya ve halkın özellikle eğitim, tıbbî yardım emeklilik ödenekleri, bilim, kültür ve sanatın gelişmesi gibi konularda ihtiyaçlarının tatminine gitmektedir.

Bazı Batılı gözlemciler, bu konuyu daha başka bir açıdan ele almaktadırlar. Demektedirler ki, «böyle bir kâra ne ihtiyacınız var? Kârı azaltmak, ücretleri arttırmak ve bütün sosyal hizmetleri ücret karşılığı yapmak daha iyi değil mi? İşin sonunda, hepsi ayni kapıya çıkmıyor mu?»

Hayır, arada büyük fark var!

Bizim sosyal hizmetlerimiz, geniş ölçüde, emeğe göre değil, ihtiyaçlara göre düzenlenmiştir. Çocuklar, ailelerinin bütçe ve arzularından bağımsız olarak eğitim görmektedirler. Sağlık tesisleri, maddî imkânlarına bakmaksızın, sağlık durumlarına, tedavî ve istirahat ihtiyaçlarına göre, kişilerle ilgilenmektedir. Bizim büyük tedavî tesislerimizde, meselâ bilim adamlarından kat kat çok, parasız ikamet bonolarından yararlanan işçiler bulunmaktadır. Bunu, yalnız istatistik verilerine dayanarak değil, tecrübeyle gördüm. Gerçi bu durum, benim gibi, nisbeten yüksek gelire sahip kişiler için bazı sakıncalar yaratmaktadır, ama sosyal eşitlik açısından kabul etmek gerek ki, bu düzen, tedavî evlerinde istisnasız herkese ver verilemediği ölçüde, adalete uygundur.

Açık ki, sosyalist kâr, gittikçe artık - ürünün bir ifadesi olmaktan çıkmakta ve bütün olarak, toplumun ve üyelerinin her biri için zorunlu ürünün değeri hâline gelmektedir. Kâr sâyesinde yaratılan kamu fonları, emekçi gelirlerini kısıtlamanın sonucu değildir Bu fonlar, sosyal hizmet ve prim olarak, tamamen onlara verilmektedir.

REFORMUN ANLAMI

Yeni ekonomik reform, kârın oynadığı bu rolü özellikle güçlendirmektedir. 1966 yılında, 43 büyük teşebbüs, yeni plânlama sistemini benimsemiştir. Ekonomik teşviklerin arttırılması sâyesinde, bu teşebbüsler, ilk plânlara nazaran kârı 11, 4 milyon Ruble çoğaltma kararındandırlar. Sonuç, primlere, mesken inşaatına ve çocuk tesislerine ayrılmış fonun bir kat arttırılması olacaktır

Meselâ, Volgograd'ın «Krasny Oktiabr» fabrikasını ele alalım. Yeni sistemin kabulü ile, fabrika, kârını 800 bin Ruble arttırmayı tasarlamaktadır. Bunun 80 bin Rublesi (yüzde 10) bütçenin aktifine girecektir. 600 bin Ruble (yüzde 75) personele pirim biçiminde ödenecektir. Artık kârın yüzde 15'ini bulan bakiye 120 bin Ruble de mesken inşaatına avrılacaktır.

Sözlerimi bitirmek için, bizim rejimimizin temel özelliğini ve avantajını teşkil eden merkezî plânlama hakkında bir kaç şey sövlemek isterim. Ekonomik reform, merkezî plânlamayı yalnız muhafaza değil, güçlendirme amacı gütmektedir. Plânlarımızda, aşırı sayıda endeksleri kaldırdığımız ve teşebbüslere, çeşitli meseleleri yerinde kendilerinin çözmeleri imkânını getirdiğimiz ölçüde, plânlamanın kalitesi yükselecektir.

Partinin Yirmiüçüncü Kongre direktif taslakları, ekonominin plânlı yönetiminin, ilk önce millî ekonominin temel dengelerinin mükemmelleştirilmesine, üretimin daha iyi dağıtılmasına ve ekonomik bölgelerin kaynaşmış biçimde geliştirilmesine önem verilmesi zorunluğunu belirtmektedir. Merkezî plânlama, üretimin ve belli başlı malların tesliminin daha hızlı tempoda yürütülmesini sağlayacaktır. Teknik ilerleme, yatırımlar, emeğin değerlendirilmesini sağlayacaktır. Teknik ilerleme, yatırımlar, emeğin değerlendirilmesi, fiyatlar, kâr, maliye ve kredi alanlarında tek bir devlet politikasının gerçekleştirilmesine yardımcı olacaktır.

Böylece merkezî plânlama, kaynakların optimal biçimde en iyi kullanılmasını sağlayacaktır. Bu optimumun ölçüsü, millî gelirin azamî artışı, vânî sonuç itibariyle, halkın hayat seviyesinin yükselmesidir.

(BASIN: 11672)